

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ
วัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

Community Development for Supporting Tourism on
Natural and Cultural Based Tourism Route in Chaiya Phum Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
อย่างยั่งยืน

Sustainable Community Development for Supporting Natural and
Cultural Based Tourism in Chaiya Phum Province.

โดย

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

พระมหาเสรีชน พันธุ์ประโคน,ดร.

พระครูสุตภักตธรรม,ดร.

พระไพศาล จันทมโม,ดร.

นายไฉ ชีรัมย์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ
วัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

Community Development for Supporting Tourism on
Natural and Cultural Based Tourism Route in Chaiya Phum Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
อย่างยั่งยืน

Sustainable Community Development for Supporting Natural and
Cultural Based Tourism in Chaiya Phum Province.

โดย

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

พระมหาเสรีชน พันธุ์ประโคน,ดร.

พระครูสุตภัทรธรรม,ดร.

พระไพศาล จันทมโม,ดร.

นายไฉ ชีรัมย์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 3

Community Development for Supporting Tourism on Natural and
Cultural Based Tourism Route in Chaiya Phum Province.

Under Research Program

Sustainable Community Development for Supporting Natural and
Cultural Based Tourism in Chaiya Phum Province.

By

Dr. Chayaporn Sukprasert

Phramaha Serichon Phanprakhon, Dr.

Dr.Prakusutapatratum

Dr.Prisant Jantatammo

Mr.Wai Chueram

Buddhist Reseach Institue Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chaiyapum Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

by Thailand Science Reseach and Innovation Fund

MCU RS 800765024

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ ๓) เพื่อเสริม สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมด้วยในรูปแบบผสมผสาน ได้ลงสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปราสาทภู ๓) ใบเสมาหินคอนสวรรค์ ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๖) พระธาตุชัยภูมิ ๗) ผาเกิ้ง อำเภอหนองบัวแดง และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

จากการลงพื้นที่ดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือก ทำวิจัยการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการวิจัย ๑ แห่ง คือแหล่งชุมชนพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง เพื่อการพัฒนาชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่า เนื่องจากพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยว จะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกตและการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ การให้ความรู้ การอบรม การทดลองสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ตลอดจนการพาไปดูศึกษางานการผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชนนอกสถานที่ จากนั้นได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั่วไป ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายได้แก่ประชาชนในพื้นที่และทั่วไป เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นเทศบาล ผู้ดูแลเกี่ยวข้องปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปกรรม พระสงฆ์ จำนวนประมาณ ๓๐ รูป/คน ในชุมชนอำเภอหนองบัวแดง โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๔.๑ พัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๒ พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๓ เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ พัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

ในการศึกษาแหล่งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวดังกล่าว ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารในเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการสัมภาษณ์ มีการใช้แบบสอบถามบางส่วนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ การสนทนากลุ่ม อีกทั้งยังได้ลงปฏิบัติกร่วมด้วยกับชุมชนในรูปแบบผสมผสาน ได้ลง ๑๑ พื้นที่ เป็นแหล่งวัฒนธรรม ๗ พื้นที่ และเป็นแหล่งธรรมชาติ ๔ พื้นที่ พบชุมชนคืออำเภอนองบัวแดง เป็นชุมชนที่มีศักยภาพเหมาะสำหรับการพัฒนา เพราะเป็นชุมชนที่เป็นทั้งแหล่งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเฉพาะเกี่ยวกับทางวัฒนธรรมนั้น อำเภอนองบัวแดงมีประเพณีงานบุญกระฐูป ที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดงซึ่งเป็นหนึ่งเดียวในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่อำเภอนองบัวแดงเป็นพื้นที่เพื่อทำการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๓๐ คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาได้ผลการวิเคราะห์จากการสำรวจและศึกษามีรายละเอียดดังนี้

๑) จังหวัดชัยภูมิ* ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตรงบริเวณใจกลางของประเทศ บริเวณเส้นรุ้งที่ ๑๕ องศาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๒ องศาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๖๓๑ ฟุต ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ ๓๓๒ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๗๗๘.๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๗,๙๘๖,๔๒๙ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๖ ของพื้นที่ทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ ๒.๕ ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีพื้นที่ใหญ่เป็นลำดับที่ ๓ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นลำดับที่ ๗ ของประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดชัยภูมิมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นป่าไม้และภูเขา นอกจากนั้นเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ประกอบด้วยเทือกเขาสำคัญคือภูเขียว ภูแล่นคา และภูพังเหย ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้พื้นที่จังหวัด ถูกแบ่งเป็น ๒ ส่วน

* <http://www.chaiyaphum.go.th/> เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๕.

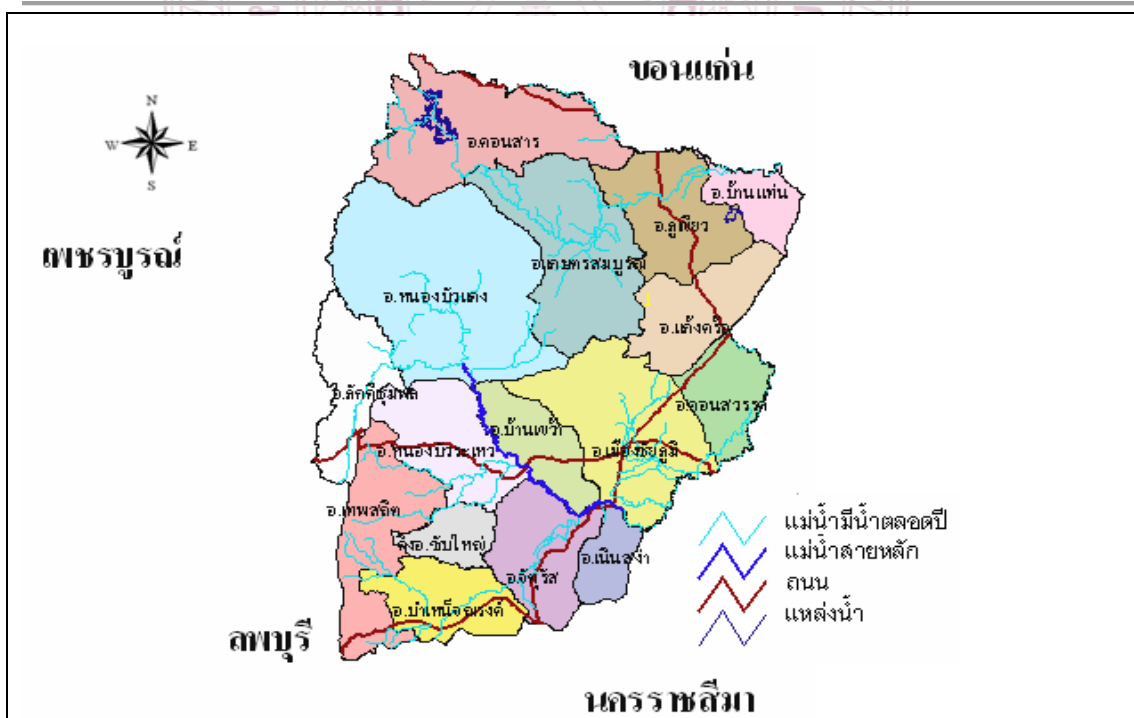
คือส่วนเหนือ มีอำเภอหนองบัวแดง แก้งคร้อ บ้านแท่น เกษตรสมบูรณ์ ภูเขียว คอนสาร และ ภูกระดึงบางส่วนได้ มีอำเภอเมืองชัยภูมิ บ้านเขว้า จัตุรัส บำเหน็จณรงค์ เทพสถิต หนองบัวระเหว คอนสารร์ อำเภอเนินสง่า และกิ่งอำเภอซับใหญ่

ลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญ แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะคือ

๑.พื้นที่ราบฝั่งแม่น้ำ เขตนี้มีพื้นที่ประมาณ ๑,๐๔๘,๐๐๐ ไร่ หรือร้อยละ ๑๓ ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงตั้งแต่ ๐- ๒๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชีในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ บำเหน็จณรงค์ จัตุรัส คอนสารร์ บริเวณนี้จะเป็นเขตที่ราบน้ำท่วมถึงในฤดูฝน

๒. พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น อยู่ตอนกลางของพื้นที่จังหวัดเป็นแนวยาวตามทิศเหนือ-ใต้ ตามแนวเทือกเขาตมพญาเย็น มีความสูงประมาณ ๒๐๐- ๕๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่ พื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ จัตุรัส บำเหน็จณรงค์ บ้านเขว้า และคอนสารร์

๓.พื้นที่สูงและภูเขา สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลอนลึกและภูเขาในเขตเทือกเขาตมพญาเย็น มีความสูงตั้งแต่ ๕๐๐- ๑,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งได้แก่ พื้นที่บางส่วนของอำเภอหนองบัวระเหว คอนสาร เกษตรสมบูรณ์ ภูเขียว แก้งคร้อ และพื้นที่ทางตอนเหนือของอำเภอเมืองชัยภูมิ

ภาพที่ ๔.๑ ภาพแผนที่แสดงที่ตั้งอำเภอหนองบัวแดง

<https://sites.google.com/site/benzpond/naeana-canghwad-chayphumi/d-sasn-sthan>

จังหวัดชัยภูมิ^๒ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๓๔๒ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๗๗๘ ตารางกิโลเมตร

แบ่งการปกครองเป็น ๑๖ อำเภอ คือ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้า อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอเกษตรสมบูรณ์

อำเภอหนองบัวแดง อำเภอจัตุรัส อำเภอภูเขียว อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอบ้านแท่น อำเภอแก้งคร้อ อำเภอคอนสาร

อำเภอเทพสถิต อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอภักดีชุมพล อำเภอเนินสง่า และอำเภอซับใหญ่

ทิศเหนือ จดจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้ จดจังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก จดจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันตก จดจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดลพบุรี

ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดชัยภูมิ

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมืองชัยภูมิ ปรากฏในทำเนียบแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ว่าเป็นเมืองขึ้นกับเมืองนครราชสีมาแต่ต่อมาผู้คนได้อพยพออกไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินที่อื่น และ พ.ศ.๒๓๖๐ "นายแล"ข้าราชการสำนักเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์ได้อพยพครอบครัวและบริวารเดินทางข้ามลำน้ำโขง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหนองน้ำขุ่น (หนองอีจาน) ซึ่งอยู่ในบริเวณท้องที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบัน ปี พ.ศ. ๒๓๖๒ เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่มาก นายแลก็ได้ย้ายชุมชนมาตั้งใหม่ที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านชีลอง ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิ ๖ กิโลเมตร นายแลได้เก็บส่วยผ้าขาวส่งไปบรรณาการเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์ จนได้รับบำเหน็จความชอบแต่งตั้งเป็น "ขุนภักดีชุมพล"

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ นายแลได้ย้ายชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากที่เดิมกันดารน้ำ มาตั้งใหม่ที่บริเวณบ้านหลวง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหนองปลาเฒ่ากับหนองหลอด เขตอำเภอเมืองชัยภูมิ ปัจจุบัน และได้หันมาขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และส่งส่วยทองคำถวายแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ยอมขึ้นต่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์อีกต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯยกบ้านหลวงเป็นเมืองชัยภูมิ และแต่งตั้งขุนภักดีชุมพล (แล) เป็น "พระยาภักดีชุมพล" เจ้าเมืองคนแรก ต่อมาเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์ได้ก่อการกบฏ ยกทัพเข้ามาหมายจะตีกรุงเทพฯ โดยหลอกหัวเมืองต่าง ๆ ที่เดินทัพมาว่าจะมาช่วยกรุงเทพฯ รบกับอังกฤษ จนกระทั่งเจ้าอนุวงศ์สามารถยึดเมืองนครราชสีมาได้เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งต่อมา เมื่อความแตกเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์ได้กวาดต้อนชาวเมืองนครราชสีมา เพื่อนำไปยังเมืองเวียงจันทร์ เมื่อไปถึงทุ่งสัมฤทธิ์ หลวงชายชาวเมืองที่ถูกจับโดยการนำของคุณหญิงโม ภรรยาเจ้าเมืองนครราชสีมา ได้ลุกฮือขึ้นต่อสู้ พระยาภักดีชุมพลเจ้าเมืองชัยภูมิพร้อมด้วยเจ้าเมืองใกล้เคียงได้ยกทัพออกไปสมทบกับคุณหญิงโม ตีกระหนาบทัพเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์จนแตกพ่ายไป ฝ่ายกองทัพลาวส่วนหนึ่งล่าถอยจากเมืองนครราชสีมาเข้ายึดเมือง

^๒ <http://www.chaiyaphum.go.th/> เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

ชัยภูมิไว้ และเกลี้ยกล่อมให้พระยาภักดีชุมพล (แล) เข้าร่วมเป็นกบฏด้วย แต่พระยาภักดีชุมพลไม่ยอม เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์เกิดความแค้น จึงจับตัวพระยาภักดีชุมพลมาประหารชีวิตที่บริเวณใต้ต้นมะขามใหญ่ริมหนองปลาเฒ่า

ซึ่งต่อมาชาวชัยภูมิได้ระลึกถึงคุณความดีที่ท่านมีความซื่อสัตย์และเสียสละต่อแผ่นดิน จึงได้พร้อมใจกันสร้างศาลขึ้น ณ บริเวณนั้น ปัจจุบันทางราชการได้สร้างศาลขึ้นใหม่เป็นศาลาทรงไทยชื่อว่า "ศาลาพระยาภักดีชุมพล (แล)" มีรูปหล่อของท่านอยู่ภายใน เป็นที่เคารพกราบไหว้และถือเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของจังหวัด ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดชัยภูมิประมาณ ๓ กิโลเมตร

คำขวัญ ชัยภูมิ เมืองผู้กล้า พญาแล

คำขวัญเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ

กำเนิดแม่น้ำชี สดุดีพญาแลผู้กล้า ปรากฏเป็นสง่า ล้ำค่าพระธาตุชัยภูมิ สมบูรณ์ป่าเขา สรรพสัตว์ เด่นชัดลายผ้าไหม ดอกกระเจียวงามลือไกล อารยธรรมไทยทวารวดี^๓

โบราณสถานของจังหวัดชัยภูมิ^๔ จังหวัดชัยภูมิอยู่ในตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เป็นต้นลุ่มน้ำชี ในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนโบราณหนาแน่น และเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย ได้แก่ ไทย-ลาว ไทยเทิงหรือไทยโคราชแล้ว กลุ่มชาวญ้อหรือในอดีตเราเรียกว่า ชาวบน ใบเสมาสลักเรื่องราวที่บ้านกุดโง้ง หรือที่บ้านคอนสวรรค์ ที่มีการจารึกด้วยอักษรมอญโบราณ ภาษาบาลี หรือภาษาสันสกฤตในใบเสมา ต่อมาได้มีวัฒนธรรมของขอมเข้ามาแทนที่คือปรากฏ ต่อด้วยล้านช้าง และรัตนโกสินทร์^๕ มีความสืบเนื่องของวัฒนธรรมต่างๆ ในเขตจังหวัดชัยภูมิอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

๒) ประเพณี^๖ ด้วยประชากรที่หลากหลาย จังหวัดชัยภูมิจึงมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างชุมชน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด โดยมีประเพณีสามอย่างที่มีเพียงหนึ่งเดียวในไทยและในโลก ดังนี้

- **ประเพณีการแห่นาคโหด** จัดอยู่ที่ วัดตาแขก บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉิวย จังหวัดชัยภูมิ เป็นประเพณีที่เป็นบททดสอบความอดทนของบุตรชาย เพื่อทดแทนพระคุณของมารดา ที่ต้องทนอยู่ไฟ และเลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่ โดยจะจัดงานบวชเป็นหมู่ ในช่วงเดือนหกตามจันทรคติของไทย ซึ่งชาวบ้านจะหามนาคที่นั้งอยู่บนแคร่ไม้ไผ่ พร้อมกับโยน และเขย่าแคร่ไม้ไผ่อย่างรุนแรงเดินรอบหมู่บ้าน กันอย่างสนุกสนาน เพื่อทดสอบความอดทน และความตั้งใจของนาคที่อยู่บนแคร่ เพื่อจะบวชทดแทนคุณบิดามารดา

^๓ เสน่ห์อีสาน เล่าขานเมืองชัยภูมิ, วัฒนธรรมธรรมจังหวัด จังหวัดชัยภูมิ ปี ๒๕๖๕.

^๔ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุติภาคอีสาน : บุริรมย์การท่องเที่ยว ปี ๒๕๕๔. หน้า ๒๐-๔๓.

^๕ <http://www.wisut.net/bureerum-article>, เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๖ <https://www.wikiwand.com/th/%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%8A%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4>

- **ประเพณีงานบุญกระรูป อำเภอนองบัวแดง** เป็นประเพณีที่จัดในช่วงของวันออกพรรษา ในอดีตแต่ก่อนประเพณีออกพรรษา ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันสร้างกระรูป โดยจะตีเกราะเคาะเรียกให้ชาวบ้านออกไปรวมตัว ณ จุดนัดหมาย (อาจเป็นศาลากลางบ้านหรือบ้านผู้ใหญ่บ้าน) หนุ่มสาวตื่นตื่นมากในการไปพันกระรูป ซึ่งกว่าจะเป็นกระรูปจุดได้ต้องผ่านกระบวนการยาวนานพอสมควรเพราะไม่ใช้กระรูปหรือรูปที่วางขายตามท้องตลาด แต่เกิดมาจากการขี้เอามาจากกบมะพร้าวจนร่วงออกมาราว ผง แล้วพันด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หุ้มอีกทีด้วยกระดาษสีหรือกระดาษหลากสีสันท่อนที่จะนำไปมัดกับดาวก้านตาล (สานจากใบตาลหรือใบลาน) จากนั้นจึงนำไปมัดห้อยกับก้านรูปที่เป็นเสมือนคันเบ็ด ทำไว้มากๆเสร็จแล้วจึงนำไปเสียบเข้าไปรูดรอบปล้องไม้ไผ่ทำเป็นชั้นขึ้นไปเหมือนฉัตร ประดับตกแต่งงดงามก่อนที่จะนำออกมาจุดในวันเวียนเทียนออกพรรษา และในปัจจุบันประเพณีบุญกระรูปได้เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
 - **ประเพณีการตีกลองไฟ หรือการละเล่นตีกลองไฟ** ถือเป็นกีฬาโบราณการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านหนองเขื่อง ต.กุดตุ้ม อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มาช้านานกว่า ๑๐๐ ปี กีฬานี้สูญหายไปจนถึงช่วงปี ๒๕๔๖ ได้มีกลุ่มคณาจารย์ ผู้ใหญ่บ้าน วัดและได้กลับมาให้ความสนใจภูมิปัญญาของชาวบ้านดั้งเดิมให้กลับมาฟื้นคืนขึ้นอีกครั้ง ได้มีการริเริ่มอนุรักษ์กีฬาโบราณตีกลองไฟอย่างต่อเนื่อง โดยจะมีการละเล่นในช่วงวันออกพรรษา และหน้าหนาวของทุกปี นอกจากนี้ยังมีประเพณีในช่วงเทศกาลที่สำคัญต่างๆ เช่น งานเจ้าพ่อพระยาแล และงานกาชาด งานบุญเดือนหก งานบุญเดือนสี่ประเพณีไทคอนสาร งานส้มโอบ้านแท่น งานพระไกรสิงหนาท งานนมัสการหลวงปู่ดื้อน (พระครูพิพัฒน์ศีลคุณ) ตำบลบ้านยาง อำเภอเกษตรสมบูรณ์^๗
- อีกทั้งยังมีงานเทศกาลที่เกิดขึ้นจากบทเพลงรางวัลของวงสุนทราภรณ์ ชื่อว่า "สาวบ้านแต่" เมื่อ ๖๐ ปีก่อน คือ งานสืบสานตำนานสาวบ้านแต่ จัดที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งในบทเพลงกล่าวถึงสาวบ้านแต่ซึ่งรถจักรยานไปเกษตรสมบูรณ์ ซึ่งบ้านแต่นั้นคือ บ้านหนองแต่ หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านยาง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ โดยเริ่มจัดเมื่อเดือนกันยายน ปีพ.ศ.๒๕๕๙ ซึ่งเป็นงานเทศกาลใหม่ของจังหวัดชัยภูมิ
- สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยโดยได้ลงพื้นที่สำรวจเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมประเพณี เพื่อที่จะพัฒนาชุมชนในแหล่งดังกล่าว โดยขั้นแรกได้สืบค้นจากเอกสารเพื่อให้ทราบว่าแหล่งชุมชนโบราณอยู่ที่ไหนบ้าง แล้วจึงลงสำรวจแหล่งธรรมชาติ และชุมชนในพื้นที่นั้น จึงพบว่าอำเภอนองบัวแดงนั้นมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี ที่มีศักยภาพพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่อำเภอนองบัวแดงเป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการ

^๗ https://www.banyang-sao.go.th/travel_detail.php?id=190

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้

๓) อำเภอหนองบัวแดง พื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ๑๑ แหล่ง กล่าวคือ ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปราสาทภู ๓) ใบเสมาหินคอนสวรรค์ ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๖) พระธาตุชัยภูมิ ๗) ผาเกิ้ง อำเภอหนองบัวแดง ๘) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๙) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๑๐) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๑๑) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และ อำเภอหนองบัวแดง แต่ได้เลือกพื้นที่ คือ อำเภอหนองบัวแดง เหตุผลของการเลือกทำการวิจัยในพื้นที่ดังกล่าว คือ อำเภอหนองบัวแดง มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีแหล่งพุทธสถาน และมีวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่น และเป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง คือชุมชนบ้านลาดวังม่วง ในอดีตเคยได้จัดทำเป็นถนนสายวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันได้ล้มเลิกกิจกรรมนี้ไปแล้ว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย ลูกหลานชาวบ้านหันเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ และในอำเภอเมือง และตามด้วยการระบาดของโรคโควิด ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายมาก ทั้งพื้นที่และป้ายบอกความเป็นถนนสายวัฒนธรรมถูกทิ้งร้าง

รูปพื้นที่ในอดีตที่เคยจัดทำเป็นถนนสายวัฒนธรรม ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

จากการลงสำรวจพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทั้งแบบเฉพาะเจาะจงและทั่วไป แจกแบบสอบถามบางส่วน เพื่อให้ทราบความต้องการ ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย ที่ทำให้ตอบโจทย์วัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ ๑ คือการพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ต่อไป พบว่า

กลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจง จำนวน ๕ กลุ่ม จำนวน ๓๐ คน แบ่งเป็นเพศหญิง ร้อยละ ๗๐ เป็นเพศชาย ร้อยละ ๓๐ อายุในระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี มากที่สุด สถานภาพสมรสแล้ว ร้อย ๒๒ ส่วนมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ ๔๓.๓๓ (ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย ตามภาคผนวกแนบ) คือ

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ กลุ่มสวัสดิการและผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง คุณศิริินทร์ แซ่เฮง และคณะ ได้ประชุมกลุ่มสัมภาษณ์ ในวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ที่ทำการกองสวัสดิการและชุมชนผู้สูงอายุ ตำบลหนองบัวแดง

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มงานศูนย์ศิลปาชีพ คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์

กลุ่มที่ ๓ นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคณะ ประชุมกลุ่มสัมภาษณ์ ในวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ พบว่า เทศบาลต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะของหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของหนองบัวแดง^๘

กลุ่มที่ ๔ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะตำบลหนองบัวแดง ชาวบ้านและคณะของ เทศบาล และกลุ่มที่ ๕ ผู้ใหญ่บ้านเรียนตา บ้านหนองหอยเหนือ พบว่า**ผู้ใหญ่บ้านคุณเรียนตา เดชเจริญและชาวบ้านต้องการให้พัฒนาชุมชนโดยการฟื้นฟูเส้นทางสายวัฒนธรรมขึ้นใหม่**

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะจง เพื่อทราบความต้องการของชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนา ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

วันเดือนปี สถานที่	กลุ่มเป้าหมาย	สรุปการสัมภาษณ์ และนำสู่การปฏิบัติงาน
๖ พย. ๒๕๖๔	กลุ่มที่ ๑ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง คุณศิริินทร์ แซ่เฮง และคณะ	สรุปการสัมภาษณ์ ในช่วงก่อนโควิด ก็ได้มีการอบรมผู้สูงอายุ ฝึกอาชีพเป็นงานอดิเรก แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุและครอบครัว เช่น การเย็บกระเป๋าด้วยผ้าขาวม้า การทำโคมไฟจากกระชูป เป็นต้น ต้องการให้มีการสนับสนุนกิจกรรม ฝึกอาชีพ ให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ^๙ นำไปสู่การปฏิบัติงาน ผู้วิจัยและคณะ ได้มีการประชุมปรึกษา ในวันที่ ๑๐ ธค. เพื่อหาแนวทางให้การสนับสนุน โดยได้มีการนัดหมายที่จะลงพื้นที่ ณ ตำบลหนองบัวแดง เพื่อหาบุคคลที่มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมมาสอนอบรมต่อไป

^๘ คุณธนกร ภัทรบุญศิริ,นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ประชุมกลุ่มและสัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ ที่ทำการเทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง

^๙ คุณศิริินทร์ แซ่เฮง,ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม, สัมภาษณ์วันที่ ๖ พย.๒๕๖๔ ณ ที่ทำการกองสวัสดิการและชุมชนผู้สูงอายุ อำเภอหนองบัวแดง

			
๒๕ ธค.๒๕๖๔	กลุ่มที่ ๒ กลุ่มงานศูนย์ศิลปาชีพ คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์	ได้สัมภาษณ์คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ มีอาชีพขายของชำเครื่องใช้อุปโภคบริโภค และการทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย และเย็บกระเป๋าผ้าพื้นเมืองวางขายที่ศูนย์ศิลปาคร ตำบลหนองบัวแดง สรุปการสัมภาษณ์ คุณป้าเสงี่ยมฯ มีอาชีพทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย เป็นอาชีพเสริม ต้องการให้ช่วยเหลือตลาด มีคำสั่งซื้อเข้า เพราะป้าเสงี่ยมมีกลุ่มสมาชิกที่จะช่วยทอและเย็บกระเป๋าผ้าพื้นเมือง เพื่อจำหน่าย เพียงแต่ต้องการให้หาตลาดให้^{๑๐} 	นำไปสู่การปฏิบัติงาน ผู้วิจัยและคณะ ได้มีการประชุมปรึกษา ในวันที่ ๒๖ ธค. วางแผนที่จะนัดพบและขอคำแนะนำจากหน่วยงานราชการและหรือผู้นำท้องถิ่น เพื่อจะได้ดำเนินงานร่วมกัน
๑๘ มค. ๒๕๖๕	กลุ่มที่ ๓ นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคณะ	การประชุมและสัมภาษณ์ นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคณะ สรุปการประชุมและสัมภาษณ์ นายกเทศบาล (คุณธนกร ภัทรบุญศิริ)ต้องการ	

^{๑๐} คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์, ชาวบ้านชุมชนหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง อาชีพทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย, สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ พย.๒๕๖๔ ณ ที่ทำการศูนย์ศิลปาชีพ อำเภอหนองบัวแดง

		ให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของหนองบัวแดง เช่น การทอผ้าลายกระชูป เป็นต้น^{๑๑} คุณรินรดา วงษ์ชู^{๑๒} ปลัดเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เห็นด้วยกับท่านนายก โดยได้กล่าวเสริมให้เลือกโฮมสเตย์หรือที่พักหรือสถานที่เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน นั่นคือ วัดเขต เพราะเป็นวัดที่สงบ ได้บรรยายภาคของท้องทุ่งและได้ปฏิบัติธรรมจากท่านเจ้าอาวาสด้วย ประชุมกลุ่มนายกเทศบาล ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕
--	---	---

^{๑๑} คุณธนกร ภัทรบุญศิริ,นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ประชุมกลุ่มและสัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ ที่ทำการเทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง

^{๑๒} คุณรินรดา วงษ์ชู,ปลัดเทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ประชุมกลุ่มและสัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ ที่ทำการเทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง

		 นำไปสู่การปฏิบัติงาน โดยแผนการทำงาน การพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้นำท้องถิ่นและชาวชุมชนต่อไป
๑๘ มค. ๒๕๖๕	กลุ่มที่ ๕ เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะตำบลหนองบัวแดง	สรุปการสัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี เจ้าอาวาสวัดเขต และเจ้าคณะอำเภอนองบัวแดง ท่านต้องการให้หน่วยงานราชการ เทศบาล ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน และขอให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน^{๑๓} นำไปสู่การปฏิบัติงาน โดยประสานงานติดต่อผู้นำท้องถิ่น นักพัฒนาชุมชนของเทศบาล ผู้บริหารของเทศบาลเพื่อเข้ามาให้การสนับสนุนชุมชนต่อไป ซึ่งทางเทศบาลได้ให้การสนับสนุนอยู่แล้วด้วยดีมาตลอด
๑๘ มค. ๒๕๖๕	กลุ่มที่ ๕ ผู้ใหญ่บ้านเรียบตา เดชเจริญ บ้านลาดวังม่วง อำเภอนองบัวแดง และชาวบ้าน	สรุปการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านเรียบตา เดชเจริญ^{๑๔} ผู้ซึ่งเป็นคนริเริ่มสร้างถนนสายวัฒนธรรมแห่งนี้ขึ้น ผู้ใหญ่ได้ดำเนินกิจกรรมมาช่วงหนึ่ง ก็เจอภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา และต้องปล่อยทิ้งร้างไปเนื่องจากมาเจอเรื่องโรคโควิดระบาดด้วย ต้องการรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อร่วมแรงร่วมใจกันสร้างถนนสายวัฒนธรรมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

^{๑๓} พระครูสุวรรณจันทรังษี,เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะอำเภอนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ วัดเขต อำเภอนองบัวแดง

^{๑๔} ผู้ใหญ่บ้านเรียบตา เดชเจริญ,ผู้ใหญ่บ้านชุมชนลาดวังม่วง อำเภอนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ บ้านพักอาศัย อำเภอนองบัวแดง

		 สัมภาษณ์ คุณพ่อวิทยา เดชเจริญ^{๑๔} ได้กล่าวว่าอยากให้มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน และสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนช่วยเหลือพึ่งพาตัวเองได้ นำไปสู่การปฏิบัติงาน ๑.มีการอบรมการทำตุ้มเยแมงมุม ในวันที่ ๓ กพ. ๒.เริ่มสร้างถนนเส้นทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่ ๓.ริเริ่มการสร้างเครือข่ายด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน
--	--	---

เมื่อได้ทราบความต้องการของชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้การดำเนินการงานวิจัยตาม

แผนที่ ๑ แผนที่พื้นที่ในชุมชน ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง ที่มี

คุณเรียมตา เดชเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในอดีตชุมชนลาดวังม่วงได้เคยมีกิจกรรมเส้นทางถนนวัฒนธรรม แต่ได้ปิดตัวลงหลังเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยและโรคโควิดระบาดในปี ๒๕๖๓ จากการลงทำงานในพื้นที่และสอบถามกลุ่มเป้าหมายในเรื่องรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชน พบว่าในการพัฒนานั้นขอให้รักษาการดำเนินชีวิตแบบท้องถิ่นดั้งเดิมไว้^{๑๖} จัดพื้นที่โปร่งๆ และ

^{๑๔} คุณพ่อวิทยา เดชเจริญ อาชีพเป็นคุณครูโรงเรียนหนองบัวแดง และเป็นสามีของผู้ใหญ่เรียมตา เดชเจริญ,ให้สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕ ณ บ้านพักอาศัย อำเภอหนองบัวแดง

^{๑๖} คุณสุนีย์ ตั้งวงษ์เจริญ,ผู้ชำนาญการด้านการตลาด สัมภาษณ์วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕ ณ ชุมชนลาดวังม่วง

ให้มีป้ายแสดงองค์ความรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน^{๓๗} รวมทั้งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนวางจำหน่ายด้วย^{๓๘} ผู้วิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ที่มีอยู่เดิมนำให้กลับมาใช้ชีวิตชีวา มีกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจ ที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน อีกครั้งผู้วิจัยและคณะจึงได้ร่วมทำกิจกรรมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยการสร้างถนนสายวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๑ ดังนี้

๑.สำรวจพื้นที่ชุมชนลาดวังม่วง

๒.สำรวจครอบครัวบ้านของชาวบ้านในสองฝั่งถนนเส้นทางวัฒนธรรม ที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย เช่น บ้านเลขที่ ๖/๑ นางหนูจี มั่งคั่ง จะเป็นบ้านทอผ้า, บ้านเลขที่ของคุณยายหอม รินหอมป้อม เป็นบ้านจักรสานตระกร้า, บ้านคุณตาผิง จันณรงค์ สานกระบุง, บ้านคุณทองเหรียญ ท้าววันเส เป็นบ้านผลิตตุ้งส่าย ตุ้งพวงระย้า

๓.ประชุมความพร้อม และสำรวจผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านแต่ละครอบครัว

๔.สำรวจพื้นที่ดิน เนื้อที่ ๑ ไร่เศษ ของผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญที่จะก่อสร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน

๕.คุณพิรพัฏฐกร สิริวัชรธร อดีตผู้รับเหมา ลงดูพื้นที่ร่วมกับผู้วิจัยและชาวบ้าน เพื่อวางแผนแปรรูปและความเป็นไปได้ของการก่อสร้าง

แผนที่ ๒ แผนพึ่งพาตนเอง ชุมชนบ้านลาดวังม่วง และชุมชนบ้านหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง ชาวชุมชนได้มีอาชีพเสริมที่ว่างจากการทำนา ทำการเกษตร โดยได้ทำผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท อาทิ การสานตระกร้า การเย็บผ้า เย็บกระเป๋าผ้า การทำโบาย และทอผ้า และผู้วิจัยเมื่อลงพื้นที่แล้ว ได้เลือกจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภท จำนวน ๒ ผลิตภัณฑ์ คือ ๑)ผลิตภัณฑ์ประเภทโบาย คือ ตุ้งส่าย ตุ้งพวง และ๒)ผลิตภัณฑ์ทอผ้า

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๒ ดังนี้

๑.สำรวจผลิตภัณฑ์และรวบรวมผลิตภัณฑ์ทุกชนิดของชุมชน เพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เด่น และเพิ่มมูลค่า

๒.ได้บทสรุปอยู่ที่ผลิตภัณฑ์ประเภทโบายตุ้ง และผ้าทอ ที่จะได้รับการพัฒนาต่อยอด

๓.ประชุม ระดมความคิด จำลองแบบต่างๆ เพื่อให้ลวดลาย รูปแบบ ของผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น สวยงาม

๔.ในรูปแบบและลวดลายของผลิตภัณฑ์สื่อถึงความหมายและประโยชน์ที่จะนำไปใช้

สอย

๕.นำผลิตภัณฑ์ตัวอย่างไปให้ผู้ชำนาญการด้านหัตถกรรมพิจารณาชี้แนะ

^{๓๗} นายพิรพัฏฐกร สิริวัชรธร,นักธุรกิจ สัมภาษณ์วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๘} นางกฤษณา แดงดี,ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนลาดวังม่วง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

๖.จัดให้มีการอบรม เรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

๗.สำหรับลายผ้าทอ ซึ่งได้สร้างแบบลวดลายขึ้นใหม่ เป็นลายกระชูป ผู้วิจัยได้ให้คุณนรี วีระวรรณ ดำเนินการคัดลอกลายไว้ และมอบให้ชาวชุมชนไว้เป็นต้นแบบสืบต่อไป

๘.ส่วนผลิตภัณฑ์อื่นๆ แม้ไม่ได้รับการพัฒนา ทางศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้นำผลิตภัณฑ์นั้นวางจำหน่ายในศูนย์ด้วย

แผนที่ ๓ แผนประสานเครือข่าย แผนที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะสร้างเครือข่ายให้แก่ชุมชนจำนวน ๓ เครือข่าย เพื่อให้มีการประสานงานระหว่างกัน มีการแบ่งปันองค์ความรู้และต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในเรื่องอื่นๆ มี ๓ เครือข่ายได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอยและหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดง

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๓ ดังนี้

๑.ได้ประชุมกลุ่มร่วมกับนายกเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง และผู้บริหารระดับสูงของเทศบาล

๒.ได้ร่วมกับเทศบาล สร้างเครือข่ายชุมชน ๓ เครือข่าย ได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอยและหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดง

๓.ผู้บริหารระดับสูงของเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เยี่ยมเยือนกลุ่มชาวบ้านที่เป็นเครือข่าย ให้กำลังใจและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

๔.ตัวแทนและชาวบ้านของเครือข่ายประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแชร์ต่อยอดความรู้ร่วมกัน

แผนที่ ๔ แผนพัฒนาคน แผนที่ ๔ จะเป็นแผนที่มุ่งต่อการพัฒนาคนในชุมชน เพิ่มสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ทั้งด้านความคิด การกระทำ เสริมสร้างความรู้ ทักษะ การสื่อสาร ความสามารถ ความชำนาญและทัศนคติ ให้พร้อมเพื่อรองรับการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๔ ดังนี้

๑.จัดให้มีการอบรมและฝึกทำผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายขึ้น รวมทั้งความรู้ด้านอื่นๆ ด้วย

๒.จัดอบรมเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.จัดให้มีการไปดูกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกสถานที่จำนวน ๒ แห่ง คือ วัดป่าสุคโต อำเภอแก้งคร้อ และวัดสมศรี บ้านเลี้ยวน้อย ต.บ้านเล่า อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ที่ชุมชนโดยรอบได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด

การดำเนินการตามแผนและการทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ การร่วมทำผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชน การให้ความรู้ การอบรม ตลอดจนการพาไปดูศึกษางานในกิจกรรมนอกสถานที่ ผลจากการดำเนินการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ที่ ๑ สรุปได้ดังนี้

๔.๑.๑ ประวัติ ความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๔.๑.๑.๑.อำเภอหนองบัวแดง^{๑๕} เป็นชื่อที่เรียกขานตามชื่อหนองน้ำ "หนองบัวแดง" ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งที่ว่าการอำเภอปัจจุบันประมาณ ๑๒ กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันออกของโรงเรียนคูเมืองวิทยา ตำบลคูเมือง ซึ่งเป็นสถานที่มีโครงการจะสร้างเป็นที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง แต่มีความจำเป็นจึงต้องย้ายมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน มีการปกครอง แบ่งออกเป็น ๘ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลหนองบัวแดง หนองแวง กุดชุมแสง คูเมือง ท่าใหญ่ นางแดด วังชมพู ถ้ำวัวแดง อำเภอหนองบัวแดงเริ่มก่อตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๐๘ และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๒ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๓๑ ถูกแบ่งแยกการปกครองออกไป ๓ ตำบล บ้านเจียง เจาทอง และตำบลวังทอง ไปตั้งเป็น กิ่ง อ.ภักดีชุมพลมีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง

อำเภอหนองบัวแดงมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอกอนสาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเกษตรสมบูรณ์

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้า และอำเภอหนองบัวระเหว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอภักดีชุมพล อำเภอหนองไผ่ และอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ (จังหวัดเพชรบูรณ์)

การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๙ แห่ง ได้แก่

- เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหนองบัวแดง
- เทศบาลตำบลหลวงศิริ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง (นอกเขตเทศบาลตำบลหนองบัวแดง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลกุดชุมแสง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลกุดชุมแสงทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำวัวแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลถ้ำวัวแดงทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลนางแดด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนางแดดทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองแวงทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลคูเมือง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคูเมืองทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าใหญ่ทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังชมพู ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังชมพูทั้งตำบล

^{๑๕} [https://district.cdd.go.th/nongbuadaeng/about-](https://district.cdd.go.th/nongbuadaeng/about-us/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B2/)

แผนที่แสดงพื้นที่เขต อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๒ แผนที่แสดงพื้นที่เขต อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

<http://www.r03.idd.go.th> > MAIN > SHP > SHP_05

๔.๑.๒.ชุมชนบ้านลาดวังม่วง

ชุมชนบ้านลาดวังม่วง เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ปัจจุบันมีคุณเรียมตา เดชเจริญ อายุ ๔๕ ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองหอยเหนือมีพื้นที่จำนวน ๑,๘๗๕ ไร่ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๑๗๘ ครัวเรือน^{๒๐} มีอาชีพการเกษตรพื้นที่ติดต่อกับ บ้านหนองหอย บ้านโน้นชุมแสง บ้านหนองลุมพุก บ้านหนองลุมพุกใต้ และมีพื้นที่ติดต่อกับท้องถิ่นอื่นในระดับอำเภอ ได้แก่

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอหนองบัวแดง และ ตำบลบ้านเดื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยมีเทือกเขาแลนคาเป็นเส้นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ทิศตะวันตกติดต่อกับ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยมีเทือกเขาแลนคาเป็นเส้นแนวแบ่งเขต

^{๒๐} ผู้ใหญ่บ้านเรียมตา เดชเจริญ, ผู้ใหญ่บ้านชุมชนลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ บ้านพักอาศัย อำเภอหนองบัวแดง

๔.๑.๑.๓. กิจกรรมพัฒนาชุมชน ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านน่านมอ หลังบ้านน่านมอ

ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ภายใต้การนำของผู้ใหญ่เรียมตา ประกอบความร่วมมือของชาวชุมชน ได้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งในทุกๆเดือนจะระดมชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดหมู่บ้าน ช่วยกันทำหน้าที่ให้สวยงามด้วยการปลูกต้นไม้ ช่วยกันเก็บขยะเก็บวัสดุไม้นำไปขายต่อ สร้างรายได้ให้ชุมชน ดังนั้น ในปี ๒๕๖๐ ได้เข้าร่วมโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ ๒ และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านสัมมาชีพชุมชน ปลูกผัก ผลไม้ ปลูกดอกดาวเรืองและทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

เก็บกวาดขยะพัฒนาชุมชนให้สะอาดน่าอยู่

ก่อแนวรั้วเล็กๆ เพื่อทำหน้าบ้านให้น่านมอ เจริญตา

หลังบ้านน่านากิน: ปลุกผักสวนครัวไว้หลังบ้านหรือที่ว่างข้างบ้าน เพื่อทานในครัวเรือน

๔.๑.๑.๔ ถนนสายวัฒนธรรม ชุมชนบ้านลาดวังม่วง

จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญ ในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕^{๒๑} พบว่าเดิมเคยเริ่มมาแล้วประมาณ ปี พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๒ และซบเซาลงจนกระทั่งปล่อยร้างไปในที่สุด เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจส่วนหนึ่งและการระบาดของโรคโควิดด้วย

สภาพเดิมที่ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๒๑} ผู้ใหญ่บ้านเรียมตา เดชเจริญ, ผู้ใหญ่บ้านชุมชนลาดวังม่วง อำเภอนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ณ บริเวณพื้นที่ที่จะก่อสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน อำเภอนองบัวแดง

พื้นที่ ๑ ไร่ เศษ ที่จะก่อสร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

จำลองนักท่องเที่ยว นุ่งซิ่นทำบุญใส่บาตรเช้า ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

กลุ่มอาสาทำงานวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ที่ลงเก็บข้อมูลและร่วมมือกับชาวบ้านฟื้นฟูเส้นทางถนนวัฒนธรรม ขึ้นมาใหม่ (วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕)

ตารางที่ ๔.๒ แสดงการเปรียบเทียบสภาพเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู

เปรียบเทียบสภาพเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู	
พื้นที่สภาพเดิม	พื้นที่สภาพใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู
	 ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ จำลองเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม ขึ้นใหม่อีกครั้ง
 บริเวณที่จะสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งอยู่บริเวณถนนสายวัฒนธรรม	 ทีมงานวิจัยลงพื้นที่ครั้งที่ ๓ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕ เพื่อวางแผนพัฒนาชุมชน

	
	
	
	
จากการลงพื้นที่ ครั้งที่ ๓ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕ นำไปสู่การก่อสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน	ลงเสาเอกวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ความคืบหน้าของการก่อสร้าง
วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ความคืบหน้าของการก่อสร้าง
วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕ ที่ได้มีการก่อสร้าง
เป็นรูปเป็นร่าง

วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ได้มีการเปิดใช้
ศูนย์นี้ โดยได้มีคณะเด็กนักเรียนมาเรียนรู้
หัตถกรรม แล้ว

วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ ได้มอบเงินสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ให้แก่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง โดยมีผู้ใหญ่เรือมตาเดชเจริญ เป็นผู้รับมอบเงิน จำนวน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งมีป้ายแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชน และขั้นตอนการทำกระชูป การทอผ้า และอื่นๆ ด้วย

และได้มอบลายผ้าทอลายกระชูป ให้แก่

	ชาวบ้านเพื่อนำไปทอลายกระชุปให้กว้างขวางต่อไป
--	--

สรุปผลจากการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ คือ เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการให้มีการพัฒนาในด้านการบริการการท่องเที่ยว ร้อยละ ๓๓.๓๔ มีความเห็นด้วยกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ในด้านการสาธิตทำหัตถกรรมพื้นบ้านมากที่สุด ร้อยละ ๕๐ รองลงมาให้จัดกิจกรรมการสาธิตทำอาหารพื้นบ้านร้อยละ ๓๓.๓๓ และต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนในรูปแบบพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ ร้อยละ ๕๐.๐๐ และเห็นการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ ๒๖.๖๗ (ตามภาคผนวกแนบ) ผู้วิจัยเห็นว่าแหล่งชุมชนบ้านลาดวังม่วงในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจากพื้นที่หนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้น ทาง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝาก และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เป็นอย่างดี อำเภอหนองบัวแดงมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวและมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นควรแก่การศึกษา คืองานบุญกระชุป และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นด้วยรูปแบบและสีที่สดใส อันจะเป็นจุดขายเรียกสร้างความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้

ผู้วิจัยพัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วง โดยได้ร่วมกับชาวชุมชนจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน กวาดถนน ทุกเดือน และร่วมใจกันตัดแต่งต้นไม้ ปลูกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน เพื่อทำให้เป็นชุมชนสะอาด บ้านน่านมั่ง และได้ทำการฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชนของชุมชนบ้านลาดวังม่วง ที่ในอดีตได้เคยจัดกิจกรรมเส้นทางวัฒนธรรมมาก่อน แต่ต้องปิดตัวลงเพราะภาวะเศรษฐกิจและการระบาดของโรคโควิด ฟื้นฟูให้เป็นเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยมีการตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า ชาวชุมชนจะพร้อมใจกันสวมใส่ผ้าขึ้นพื้นเมืองมารวมกลุ่มกันตักบาตรพระสงฆ์ ซึ่งสำหรับถนนสายวัฒนธรรมฯ นี้ ควรจัดทำนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ มีการแต่งกายย้อนยุคและควรจัดเป็นประจําสม่ำเสมอ^{๒๒} มีพื้นที่สร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้แก่ชาวชุมชน โดยจัดทำป้ายขนาดใหญ่แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระชุป และองค์ความรู้ในการทำกระชุปและตุ้มมีการสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน

^{๒๒} สัมภาษณ์ คุณทิพย์สุตา ไชยสาม, อาชีพส่วนตัว สัมภาษณ์วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕

นอกจากนี้ในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ ผู้วิจัยและทีมงานได้มอบเงิน จำนวน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ให้แก่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง โดยมีผู้ใหญ่เริ่มตา เดชเจริญ เป็นตัวแทนในการผู้รับมอบเงินดังกล่าว

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ นั้น จากการสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล และจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนด้วย โดยกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ จำนวน ๓๐ คน แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ประชาชนในชุมชนและทั่วไป จำนวน ๑๐ คน (๒) ประชาชนชาวบ้าน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๖ คน ในพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอหนองบัวแดง (๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน และ (๔) ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน ๙ คน ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจ ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักวิชาการด้านหัตถกรรม พบว่า สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น มีความสนใจในผลิตภัณฑ์ประเภทโม่บาย การทำตุ้งใยแมงมุม ร้อยละ ๔๖.๖๗ ต้องมีลักษณะรูปร่างสวยงามร้อยละ ๓๓.๓๓ เหมาะสมกับสภาพการใช้งาน ร้อยละ ๒๖.๖๗ โดยมีความเห็นว่ารูปร่างของผลิตภัณฑ์ทำตุ้งสายและตุ้งพวง มีความพอใจมากที่สุด ร้อยละ ๖๖.๖๗ และมีความสวยงามเหมาะสม ส่วนลวดลายและสีของผ้าฝ้ายทอมือ มีความเห็นปานกลางร้อยละ ๔๓.๓๓ ชุมชนมีความเต็มใจร่วมมือและมีการวางแผนร่วมกันมากที่สุดร้อยละ ๘๓.๓๓ ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่น ร้อยละ ๕๐.๐๐ และมีการร่วมมือภายในชุมชนเดียวกันร้อยละ ๘๖.๖๗ (ตามภาคผนวกแนบ)

สรุป การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ ๒ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ แบ่งออกเป็น ๒ ระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ ลงพื้นที่สำรวจผลิตภัณฑ์ของชุมชน และต้องการทราบความต้องการของชุมชน โดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม ประชุมกลุ่มและการทำกิจกรรม^{๒๓} พบว่า ผลิตภัณฑ์ของอำเภอหนองบัวแดง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ผ้าทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย กระบุงตระกล้า ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม กระชูป กระเป๋าลายผ้าขาวม้า เป็นต้น ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังหาจุดเด่นเป็นที่สนใจเฉพาะตัวไม่มีเท่าที่ควร กลุ่มเป้าหมายต้องการผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่^{๒๔} ต้องการเห็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภทของข้าวไร่ต่างๆ เน้นความสวยงาม^{๒๕} น่ารักสำหรับนักท่องเที่ยวซื้อเป็นของฝาก^{๒๖}

^{๒๓} สัมภาษณ์ คุณศิริพร แซ่เฮง , ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง , สัมภาษณ์วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

^{๒๔} ประชุมกลุ่มภาครัฐและภาคธุรกิจ,วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕,นายกเทศบาล (คุณธนกร ภัทรบุญศิริ) ต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอำเภอหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของอำเภอหนองบัวแดง เช่น การทอผ้าลายกระชูป เป็นต้น

^{๒๕} คุณสุณีย์ ตั้งวงษ์เจริญ ,สัมภาษณ์วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ณ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง

ระยะที่ ๒ นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลจากระยะที่ ๑ มาประชุมวางแผนร่วมกัน และวิเคราะห์ เพื่อสรุปหาแนวทางการพัฒนาชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนพบว่า อำเภอนองบัวแดง เป็นชุมชนที่เหมาะสม มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ๒ อย่างคือ พัฒนารูปแบบและคัดเลือกเส้นฝ้ายย้อมสีให้สดใสของโม่บาย ตุงแมงมุงระย้า และตุงสาย นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่งคือ การทำกระชูป เพื่อใช้ในงานบุญกระชูปเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของอำเภอนองบัวแดง ที่มีการจัดทุกปีในช่วงวันออกพรรษา ผู้วิจัยและชุมชนจึงได้ร่วมสร้างลวดลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นลวดลายกระชูปขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะอีกด้วย

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ที่ได้รับการพัฒนามี ๒ อย่าง คือ ผลิตภัณฑ์โม่บายประเภท ตุงสาย ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า และ ผ้าทอ สรุปเป็นกระบวนการพัฒนาดังนี้

๑.ผลิตภัณฑ์โม่บาย : ตุงสาย ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า

๑.๑ ตุงสาย ทำให้มีสีสันสดใส มากขึ้น

วิธีการทำ ทำด้วยเส้นฝ้ายย้อมสี หรือใช้เส้นไหมพรมก็ได้และไม่ไผ่ โดยใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เล็ก ๆ ไขว้กากบาทกัน แล้วใช้เส้นฝ้ายพันสานกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากศูนย์กลางออกมาเรื่อย ๆ และมักจะใช้ฝ้ายสีพัน เป็นแถบสลับกันเป็นชั้น ๆ

๑.๒ ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า ได้ทำให้มีลักษณะเป็นสามมิติมากขึ้น และให้มีหลายขนาดให้เหมาะสมกับความต้องการ และมีสีสันที่สดใสมากขึ้น

ทำตุงสามมิติ ใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เล็ก ๆ ๓ ไม้ เริ่มต้นด้วยการไขว้กากบาทกันเพียง ๒ ไม้ก่อน พันด้ายเริ่มต้นขึ้นมาก่อนด้วยไหมพรมสีอ่อน พันมัดให้แน่นๆหลายชั้น จากนั้นจึงนำไม้อีก ๑ อัน มาขึ้นตรงกลางของโครงไม้กากบาทเมื่อก็ จากนั้นก็พันด้ายแบบทวนเข็มนาฬิกา เป็นรูปวงแหวน เริ่มจากไหมสีอ่อนสุดและเพิ่มสีเข้มขึ้นมาเรื่อยๆ ทำให้สวยงามและสามารถทำได้หลายสีตามที่ต้องการ นำพู่มาห้อยชายให้เป็นพวงระย้า

และให้มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น

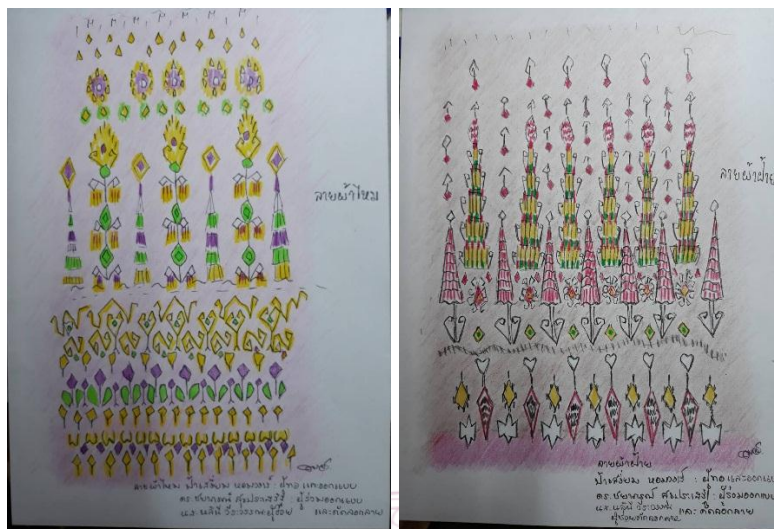

๒.ผลิตภัณฑ์ : ผ้าทอ

ผู้วิจัยและชาวบ้าน ได้ร่วมกันออกแบบลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ จากแนวคิดคือแนวคิดต้นกระชูป โดยได้จำลองลวดลายมาจากต้นกระชูป พัฒนาลวดลายจากด้านล่างสุดของผ้าขึ้น คือ น้ำ มีดอกบัวขึ้นในน้ำ มีพืชพฤษาและนาคนาคชูดอกบัว และเทิดต้นกระชูป ขึ้นสู่เบื้องบนจุดกระชูปส่งกลิ่นฟุ้งกระจาย ขึ้นไปยังสวรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชา

ตัวอย่างต้นกระชูป ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมา

นำไปสู่ลวดลายกระดุมบนผ้าทอ

คุณป้าสมใจ ผู้รังสรรค์ลวดลายและคุณป้าเสงี่ยม ผู้ทอ ผ้าชิ้นลายกระดุม
ภาพวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕

ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในระยะที่ ๑ และ ๒ โดยมีการดำเนินงานเปรียบเทียบระหว่าง
ผลิตภัณฑ์เดิมและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา สรุปดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ แสดงการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ของชุมชนเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู

เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ของชุมชนเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู	
ผลิตภัณฑ์เดิมของชุมชน	ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้รับการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและผ้าฝ้าย

ลายผ้าขึ้นไหมลายกระชูป ที่ได้รับพัฒนาขึ้น
๖ มกราคม ๒๕๖๕

ออกแบบลวดลายผ้าทอ ร่วมกับคุณเสงี่ยม ผู้
ชำนาญในการทอผ้า ชาวบ้านชุมชนบ้านหนอง
หอย

ลายผ้าขึ้นฝ้ายลายกระชูป ที่ได้รับพัฒนาขึ้น

ผลิตภัณฑ์ประเภทบาย ตุงสาย ตุงแมงมุม

โมบายตุงดาว ผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของชุมชน

ร่วมกันพัฒนารูปแบบ ลวดลายผลิตภัณฑ์ตุง
ให้เกิดมีสามมิติ มากขึ้น

ผลิตภัณฑ์ประเภทโมบาย ตุงสาย ตุงแมงมุม ตุง
พวงระย้า ที่ได้รับการพัฒนาขึ้น

แนะนำ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕

นำผลิตภัณฑ์ให้ผู้ชำนาญด้านหัตถกรรม^{๒๗}

^{๒๗} คุณครูนก (สง่า), ครุภัณฑ์วิชาการด้านหัตถกรรม ศูนย์เยาวชนหลักสี่กรุงเทพมหานคร, วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕, ณ ศูนย์เยาวชน หมู่บ้านการเคหะท่านทราย กรุงเทพมหานคร, ได้ให้คำแนะนำลวดลายเพิ่มขึ้น ทำให้ได้มีการพัฒนาฝีมือเพิ่มขึ้น

	
ผลิตภัณฑ์ของชุมชนกระเป๋าดำทอ 	 ผลิตภัณฑ์กระดุมและอื่นๆ
สถานที่การเรียนรู้เดิมได้มีการเปิดใช้ ซึ่งจะได้มีการปรับปรุงและเปิดใช้เป็นศูนย์อบรมผลิตภัณฑ์ชุมชน อีกครั้งต่อไป 	สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ทำตุ้งสาย ตุ้งพ่วงระย้า สถานที่การเรียนรู้ได้รับการพัฒนาและเริ่มดำเนินการอีกครั้ง

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ ๒ คือพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมินั้น พบว่า คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในด้านหัตถกรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยและทีมงานได้เข้ามาให้การสนับสนุนและชักชวนให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นนี้ จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทุกคนแสดงออกถึงความตั้งใจมั่นในการจะอนุรักษ์รักษาหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ต่อไป ทีมงานและชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งทางด้านรูปแบบและลวดลายให้ทันสมัยยิ่งขึ้น จนกระทั่งเกิดเป็นลวดลายใหม่ คือผ้าถุงไหมและผ้าฝ้ายลายกระจับปี่ โดยดึงเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นของอำเภอหนองบัวแดง มาสร้างผูกและทอเป็นลายกระจับปี่ขึ้นเป็นผลสำเร็จ และนอกจากนี้ยังพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทโมบาย ตุ๊กตาสวย ตุ๊กตาวัว ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย สีสดสวยงาม เพื่อเป็นของฝากให้นักท่องเที่ยวซื้อหาติดมือกลับไปด้วย

๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

จากนั้นได้ดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ตามที่กล่าวแล้วในข้อที่ ๔.๑ และข้อที่ ๔.๒ แล้วนั้น และผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการ

พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยมีรูปแบบการดำเนินงาน สรุปดังนี้

ได้ดำเนินงานเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ ๑) ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน และ ๒) แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย

๑.ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน (เอกสารแนบ) เป็นเครื่องมือนำเนื้อหาของการสอบถาม สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มมาสร้างชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อการปฏิบัติการ (Action research) ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเป้าหมาย (๑) พัฒนาพื้นที่ของชุมชน (พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสะอาด ปลอดภัย พัฒนาหน้าบ้านทุกหลัง ให้น่ามอง น่าอยู่อาศัย ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ และปลูกผักสวนครัวไว้หลังบ้าน อีกทั้งได้สร้างเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยด้วย) (๒) และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (ผลิตภัณฑ์โม่บาย ประเภทตุ๊กตาสาย ตุ๊กตาวงระย้า ตุ๊กตางมมและสร้างต้นแบบลวดลายผ้าทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้ายลายกระชูป)

ผลงานวิจัยพบว่า

๑.๑ กิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่นั้น โดยถนนเส้นที่จะมีกิจกรรมหลายหลาย ได้แก่

๑) มีการตักบาตรพระสงฆ์จากวัดเขต เดินออกมารับบาตรในตอนเช้า ชาวชุมชนจะพร้อมใจกันสวมใส่ผ้าขึ้นพื้นเมืองมารวมกลุ่มกันตักบาตรพระสงฆ์

๒) มีพื้นที่ของผู้ใหญ่บ้านเรียนตา โดยความร่วมมือของชุมชนด้วย จัดให้มีการสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ในพื้นที่ ๑ ไร่เศษ มีพื้นที่สาธิต การทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ มีบูธขายของที่เป็ผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือกระเป๋าลายผ้าข้าวม้า ตุ๊กตาสาย ตุ๊กตาวงระย้า ตระกล้านไม้ไผ่ ผักสดผลไม้ปลอดสารพิษ

๓) สร้างป้ายขนาดใหญ่ ให้รู้ว่าเป็นถนนสายวัฒนธรรม และมีป้ายแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระชูป องค์ความรู้ในการทำกระชูปและตุ๊กต องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น

๔) ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะมีพื้นที่ฝึกอบรมอาชีพให้แก่สมาชิกของชุมชนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

๒.แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย (เอกสารแนบ) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ ๓ คือ เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์ความรู้พัฒนาต่อยอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่าง

ต่อเนื่อง ส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกัน จำนวน ๓ เครือข่าย ได้แก่ ๑)กลุ่มผู้ใหญ่เรียมตา เดชเจริญชุมชนลาดวังม่วง ,๒) กลุ่มคุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ ชุมชนหนองหอย และ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล ,ปลัดเทศบาล คุณอนัญญา เค้าโนนกอก ปราชญ์ผู้มีความรู้ด้านผ้าไหมผ้าทอ, ดร.น้ำอ้อย มีสัจธรรม ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคุณศิรินทิพย์ แซ่เฮง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง ๓ กลุ่มเข้าด้วย

ผลปรากฏว่า ทางกลุ่มผู้นำท้องถิ่น(เทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอนางรอง บัวแดง) ได้ให้การสนับสนุนให้ชาวบ้านหนองบัวแดง โดยได้มีการจัดอบรมฝึกอาชีพให้แก่ชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอและล่าสุดทางเทศบาลได้นำชุมชนไปออกบูธในงานเทศกาลการท่องเที่ยว กิน-เที่ยว-ช้อปปิ้ง เมืองไทยที่จัดขึ้นที่สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ภาพที่ ๔.๔ กลุ่มชาวบ้านหนองบัวแดง และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น(เทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอนางรอง บัวแดง) ออกบูธในงานเทศกาลการท่องเที่ยว กิน-เที่ยว-ช้อปปิ้ง สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

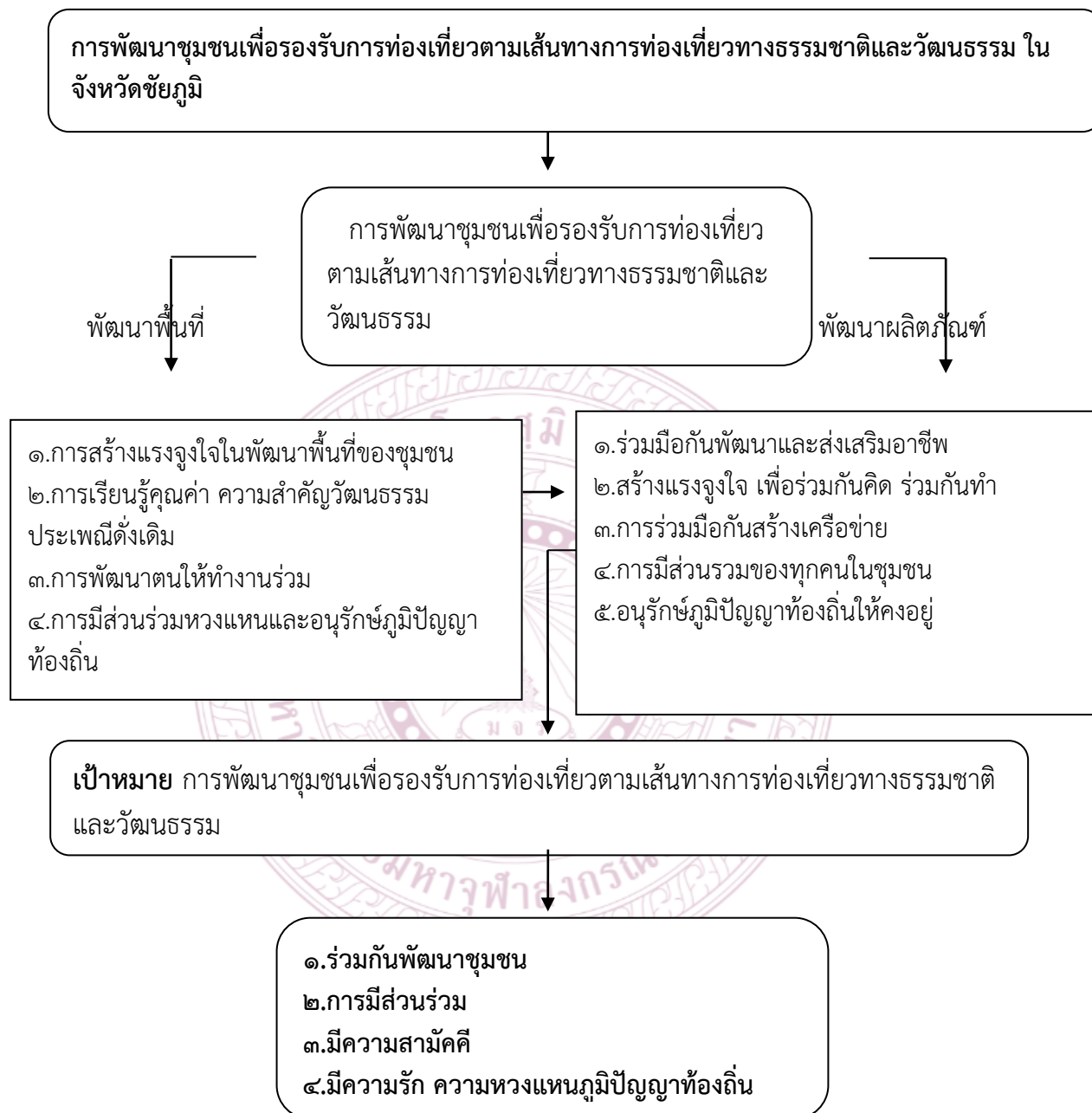
กล่าวโดยสรุป งานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้ตอบโจทย์ทุกวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยและคณะได้พัฒนาชุมชนหนองบัวแดง ได้ฟื้นฟูสร้างเส้นทางถนนวัฒนธรรมขึ้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง และได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นคือ การผลิตตุ๊กตาสาย ตุงแมงมุม และการพัฒนาลายผ้าถุงไหม ลายกระรูปและผ้าถุงฝ้าย ลายกระรูป ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายเฉพาะของชาวหนองบัวแดง นำไปวางขายในพื้นที่ที่สร้างขึ้น “ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน” และได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๓ เครือข่าย ตามที่สรุปตารางข้างล่างดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ สรุปการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

วัน เดือน ปี	รายการ	กิจกรรม
ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๕	เดินทางลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ประชุมในพื้นที่ รวม ๖ ครั้ง	๑.ประชุมและสัมมนาทีมวิจัย/ออกพื้นที่วิจัย ๒.ประชุมกำหนดปัญหาและขอบเขตปัญหา รวบรวม ข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ๓.วันที่ ๖ พย.๖๔ ประชุมหารือกับผู้อำนวยการกอง สวัสดิการสังคม ๔.วันที่ ๑๘ มค.๖๕ ประชุมของคำแนะนำจากผู้นำ ท้องถิ่น นายกเทศบาลและคณะ
เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงเดือน มกราคม ๒๕๖๕	วางแผนกิจกรรม	กิจกรรมอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ริเริ่ม สร้างสรรค์ วางแผนกิจกรรม
เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงเดือน มกราคม ๒๕๖๕	สำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ ศึกษาผลิตภัณฑ์ ชุมชนเดิม	๑.ศึกษาดูงาน ระดมสมอง จัดบันทึก สำรวจพื้นที่และ สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม ๒.ศึกษาผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิม นำไปสู่การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ใหม่
เดือนมกราคม ๒๕๖๕ ถึง กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕	พัฒนาผลิตภัณฑ์	กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์เดิมมาศึกษา ปรึกษาเรื่องลวดลายใหม่ที่จะพัฒนาขึ้น โดยดึงจุดเด่น ของพื้นที่มาสร้างงาน
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕	รายงาน ๓ บท และขออนุมัติ เครื่องมือจริธรรม	ส่งรายงานความก้าวหน้า ๓ บท เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

	การทำวิจัย	
๑๘ มกราคม ๒๕๖๕	ประชุมหารือผู้นำ ท้องถิ่น	นำสู่กระบวนการประชุมเจ้าหน้าที่ข้าราชการตำบล หนองบัวแดง นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕	ปรับปรุงเส้นทาง ถนนวัฒนธรรม	๑.พัฒนาปรับปรุงและสร้างถนนเส้นทางสายวัฒนธรรม ให้แก่ชุมชน ๒.สร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน (๑๓ พค.๖๕ ลงเสาเอก ศูนย์สาธิตฯ)
พฤษภาคม ๒๕๖๒		เปิดกิจกรรมถนนเส้นทางสายวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลหนองบัวแดง
เดือนมีนาคม ๒๕๖๕ ถึงเดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕	ทำกิจกรรม ร่วมกับ กลุ่มเป้าหมาย	สร้างกิจกรรมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อย่างน้อย ๓ เครือข่ายให้แก่ชุมชน
เดือนเมษายน ๒๕๖๕ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๕		เก็บข้อมูลและทำการประเมินโครงการวิจัยอีกครั้ง ๖ พค.๖๕ รายงานความก้าวหน้า ๔ บท ต่อ สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พฤษภาคม- สิงหาคม ๖๕	ลงพื้นที่อีก๒-๓ ครั้ง	สรุปผลการวิจัยและเตรียมทำรายงานฉบับสมบูรณ์ เดือน เดือนกรกฎาคม ถึง สิงหาคม ๒๕๖๕
กันยายน- พฤศจิกายน ๒๕๖๕	รายงานฉบับ สมบูรณ์	นำผลงานออกเผยแพร่และตีพิมพ์ลงวารสาร และ รายงานฉบับสมบูรณ์
กันยายน - พฤศจิกายน ๒๕๖๕		ติดตามผลงานวิจัยในพื้นที่ เยี่ยมชาวบ้าน มอบองค์ ความรู้ต่างๆ ให้พื้นที่ และหน่วยงานราชการ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๕

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพประกอบที่ ๔.๕ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปท้ายบท

การวิจัย เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้ศึกษาตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ศึกษาและสำรวจพื้นที่ชุมชน ทำการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้พร้อมที่จะรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิลงทำกิจกรรมในพื้นที่ ด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน และใช้แบบสอบถามบางส่วนควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มด้วย

ผู้วิจัยและคณะ ตระหนักดีว่าชัยภูมินั้น เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงได้สำรวจพื้นที่ดังกล่าว จำนวน ๑๑ พื้นที่ และได้เลือก ๑ พื้นที่คือพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อ การพัฒนาชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เนื่องจากว่าพื้นที่หนองบัวแดงเป็นจุดศูนย์กลางของทุกเส้นทางที่การท่องเที่ยวจะแวะพักผ่านและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ จะได้ทำการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้ความสะดวกและความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและนำรายได้คืนกลับสู่ชุมชนต่อไป

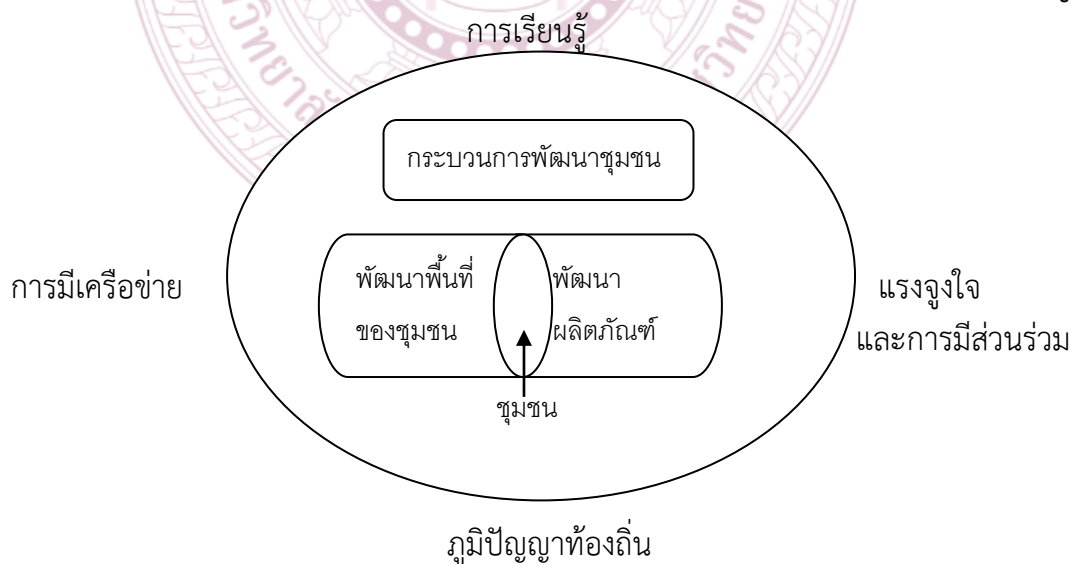
ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า แหล่งชุมชนบ้านลาดวังม่วงในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจากพื้นที่หนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เป็นอย่างดี หนองบัวแดงมีแหล่งท่องเที่ยวและมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นควรแก่การศึกษา คืองานบุญกระดุม และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นด้วยรูปแบบ และสีที่สดใส อันจะเป็นจุดขายเรียกร้องความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ตลอดจนความเข้มแข็งของชาวชุมชนที่มีความตื่นตัว มีความสามัคคี ร่วมมือกันสร้างชุมชนของตัวเองให้เป็นชุมชนสะอาด สะอาด บ้านทุกหลังปลูกต้นไม้หน้าบ้านจึงทำให้บ้านน่ามอง น่าอยู่อาศัยและปลูกผักสวนครัวทานเอง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒) คือพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ นั้น พบว่า คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในด้านหัตถกรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นมีผู้วิจัยและทีมงานได้เข้ามาให้การสนับสนุนและชักชวนให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นนี้ จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แสดงออกถึงความมุ่งมั่นในการจะอนุรักษ์รักษาหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ทีมงานและชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งทางด้านรูปแบบและลวดลายให้ทันสมัยยิ่งขึ้น จนกระทั่งเกิดเป็นลวดลายใหม่คือผ้าถุงไหมและผ้าฝ้ายลายกระจับปี่ โดยดึงเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นของหนองบัวแดง มาสร้างผูกและทอเป็นลายกระจับปี่ขึ้นเป็นผลสำเร็จ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตุ้งสาย ตุ้งพ่วงระย้า ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย สีสดสวยงาม เป็นของฝากให้ท่องเที่ยวซื้อหาติดมือกลับไปด้วย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓) เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลงานวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์ความรู้และส่งเสริมความเคลื่อนไหวถึงกัน จำนวน ๓ เครือข่าย ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ใหญ่เฒ่าตา เดช เจริญชุมชนลาดวังม่วง , ๒) กลุ่มคุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ ชุมชนหนองหอย และ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล , ปลัดเทศบาล คุณอนัญญา เค้าโนนกอก ปราชญ์ผู้มีความรู้ด้านผ้าไหมผ้าทอ, ดร.น้ำอ้อย มีสัจธรรม ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคุณศิรินทิพย์ แซ่เฮง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง ๓ กลุ่มเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือส่งข่าวสารและร่วมส่งเสริมความรู้ให้แกกัน และนำเสนอสินค้ามาวางขายไปด้วยกันภายใต้การช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้นำท้องถิ่นต่อไป

ภาพที่ ๔.๖ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ จากกรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ คือ แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ แนวคิดการสร้างเครือข่ายและทฤษฎีแรงจูงใจ ผู้วิจัยและคณะได้สร้างเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการลงสำรวจพื้นที่

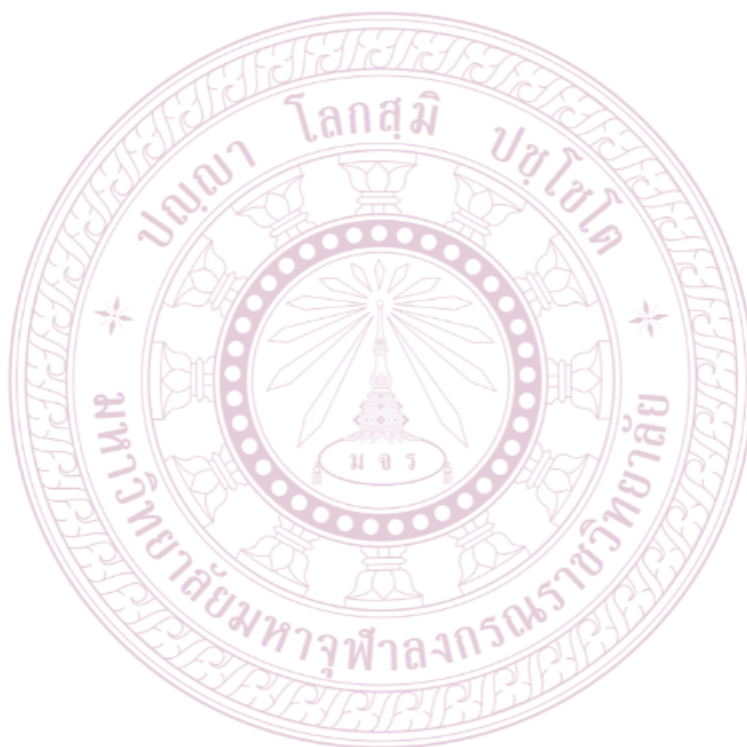
เพื่อให้ทราบว่าพื้นที่ไหนมีความพร้อมและมีศักยภาพ ในการจะได้รับการพัฒนา เพื่อพัฒนาชุมชนทั้งพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วย เมื่อพิจารณาคัดเลือกพื้นที่แล้ว ก็ได้เริ่มสืบข้อมูล สอบถาม สัมภาษณ์ เพื่อให้ขึ้นกระบวนการพัฒนาชุมชน และดำเนินการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปด้วยกัน โดยได้นำแนวทางการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างเครือข่าย มาสร้างเป็นกระบวนการขึ้น

ต่อจากนั้นก็ได้นำพื้นที่ฟูการสร้างถนนวัฒนธรรม การสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับชุมชน องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานในครั้งนี้เป็นรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่สามารถนำไปใช้กับพื้นที่ชุมชนแหล่งอื่นได้ นอกจากองค์ความรู้นี้แล้ว ผู้วิจัยและคณะยังได้จัดทำป้ายเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติชุมชน ความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระชูป ความรู้ในการทำตุ้ง และลายผ้าไหมผ้าฝ้ายลายกระชูป โดยจัดให้มีการสร้างซุ้มและมีพื้นที่เพื่อจัดแสดงทั้งองค์ความรู้ต่างๆ และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนวางให้ผู้สนใจได้เห็นเป็นตัวอย่าง และบางอย่างมีวางขายด้วย มีโบรชัวร์ หนังสือองค์ความรู้ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา ถึงที่มาของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดชัยภูมิและของหนองบัวแดง

สรุปผลจากการศึกษาวิจัย การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ จากตัวอย่างพื้นที่วิจัย สรุปได้ว่า จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีโบราณสถานเก่าแก่ ใบเสมาหินสมัยทวารวดี ปรากฏ มีวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่น มีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะตน แหล่งชุมชนบ้านลาดวังม่วงในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจากพื้นที่หนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้น ทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เป็นอย่างดี อำเภอหนองบัวแดงมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของอำเภอหนองบัวแดงที่ควรค่าแก่การศึกษา คืองานบุญกระชูป ผ้าทอที่พัฒนาလာดลายนีมาใหม่คือลายกระชูป จึงเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ที่มีรูปแบบลวดลายที่สื่อความหมายและสีสันที่สดใสงดงาม และมอบายตุ้งพวงระย้าก็ได้รับการพัฒนารูปแบบให้สวยงาม อันจะเป็นจุดขายเรียกร้องความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้

การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้ดีขึ้น เหมือนเช่นที่อำเภอหนองบัวแดงได้มีการพัฒนาทั้งพื้นที่ของชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้มีการวางแผนทางและกระบวนการในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเบื้องต้น โดยความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และชาวชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่สุขสมบูรณ์ บ้านเรือนถนนหนทางสะอาดสะอ้าน ร่วมพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้าสนองความต้องการของชาวชุมชนส่วนใหญ่ จัดการชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และช่วยตนเองได้ ซึ่งชาวชุมชนอันมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมาก พร้อมใจร่วมกับชาวชุมชนเพื่อให้

เกิดชุมชนเข้มแข็ง ลดรายจ่าย ทุกครัวเรือนในชุมชนอยู่ดีมีสุขสุขภาพอนามัยดี มีคุณธรรม มีความมั่นคงในชีวิต ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้อยู่เสมอ การมีเครือข่ายต่อยอดความรู้เพื่อสร้างฐานความรู้ตลอดเวลาจากองค์ความรู้ที่เป็นของตนเองและเครือข่าย การวางแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ ผู้รู้ในชุมชนเป็นแกนกลาง ลักษณะเช่นนี้จะเป็นจุดแข็งที่ชุมชนเกิดเอกภาพ เกิดความพร้อมและสร้างศักยภาพของตน ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมดีๆ ที่มีคุณค่าออกมาอย่างต่อเนื่อง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ ๓) เพื่อเสริม สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยและคณะ ได้ลงสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แหล่ง ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปราสาทภู ๓) ใบเสมานาคอนสวรรค์ ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๖) พระธาตุชัยภูมิ ๗) ผาเกิ้ง อำเภอหนองบัวแดง และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

จากการลงพื้นที่ดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือก ทำวิจัยการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการวิจัย ๑ แห่ง คือแหล่งชุมชนพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง เพื่อการพัฒนาชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่า เนื่องจากพื้นที่อำเภอหนองบัวแดงมีทั้งแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม สัมภาษณ์สังเกตและทำการกิจกรรมร่วมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ การให้ความรู้ การอบรม การทดลองสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ตลอดจนการพาไปดูศึกษา งานการผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชนนอกสถานที่ จากนั้นได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ตามแนวทางการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั่วไป ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายได้แก่ประชาชนในชุมชน ผู้รู้ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการในพื้นที่ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักวิชาการด้านหัตถกรรม จำนวนประมาณ ๓๐ รูป/คน ในชุมชนตำบลหนองบัวแดง

มีผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ สรุปผลการวิจัยพบว่า

๑. ข้อมูลพื้นฐาน

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมในพื้นที่ด้วย อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ ๗๐) มีอายุเฉลี่ย ในระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี (ร้อยละ ๔๐) ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร (ร้อยละ ๔๓.๓๓) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ (ร้อยละ ๓๖.๖๖) ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรส

๒.ข้อมูลอื่นๆ จากการปฏิบัติงานในพื้นที่ พบว่ากลุ่มเป้าหมาย ต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ (ร้อยละ ๕๐) อันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอย่างมาก (ร้อยละ ๔๓.๓๓) เช่นการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน เกิดอาชีพใหม่แก่คนในชุมชน สำหรับผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้นมีความสนใจผลิตภัณฑ์ประเภทโบาย คือการพัฒนาตุ๊กตาสาย ตุ๊กตางูมูม รองลงมาคือผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบเชิงเอกสาร และเชิงคุณภาพ โดยได้ปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในพื้นที่ด้วย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

(๑) **เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัย** ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสารและคุณภาพ ปฏิบัติการร่วมด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการกับชุมชน การเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามบางส่วนเป็นการสัมภาษณ์ร่วมด้วย มีการสนทนากลุ่ม ประชุมกลุ่ม เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว คือเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เครื่องเขียนกระดาษสำหรับจดบันทึกและแฟ้มสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล มีการบันทึกข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้ลงในคอมพิวเตอร์ โดยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ผสมกับการแจกแบบสอบถามบางส่วนพร้อมกับการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ด้วย

(๒) **รูปแบบและการดำเนินการพัฒนาชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ** แบ่งออกเป็น ๒ ระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ ลงพื้นที่สำรวจของชุมชนเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน พร้อมกับการสำรวจผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยเพื่อต้องการทราบความต้องการของชุมชน โดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม ประชุมกลุ่มและการทำกิจกรรม^๑ พบว่า พื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ต.หนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่ยอมรับการท่องเที่ยวได้ ส่วนผลิตภัณฑ์ของอำเภอนองบัวแดง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ผ้าทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย กระบุงตระกล้า ตุ๊ก

^๑ สัมภาษณ์ คุณศิริรินทร์ แซ่เฮง , ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง , สัมภาษณ์วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

สาย ตุงแมงมุม กระรูป กระเป่าผ้าลายผ้าขาวม้า เป็นต้น ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังหาจุดเด่นเป็นที่สนใจเฉพาะตัวไม่มีเท่าที่ควร กลุ่มเป้าหมายต้องการผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่^๒

ระยะที่ ๒ นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลจากระยะที่ 1 มาประชุมวางแผนร่วมกัน และวิเคราะห์ เพื่อสรุปหาแนวทางการพัฒนาชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน พบว่า อำเภอหนองบัวแดง เป็นชุมชนที่เหมาะสม มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ๒ อย่างคือ พัฒนารูปแบบสีสดของตุงแมงมุมระย้า และตุงสาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่งคือการกระรูป บุญแห่งกระรูปเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของอำเภอหนองบัวแดง ที่มีการจัดทุกปีในช่วงวันออกพรรษา ผู้วิจัยและชุมชนจึงได้ร่วมสร้างลวดลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นลวดลายกระรูปขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะอีกด้วย

และเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จึงได้ดำเนินงานเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน จำนวน ๓ เครือข่าย เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอำเภอหนองบัวแดง ในจังหวัดชัยภูมิ

(๓) ชุมชกิจกรรรมพัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือชุดชกิจกรรรมพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความพร้อมและร่วมทำชกิจกรรรมด้วยกัน ผู้วิจัยนำผลที่ได้รับจากการสอบถาม สัมภาษณ์ การสนทนา กลุ่มมาสร้างชุดชกิจกรรรมพัฒนาชุมชนเพื่อการปฏิบัติการ (Action research) ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเป้าหมาย ๑) พัฒนาพื้นที่ของชุมชน ๒) และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลงานวิจัยพบว่า

๑.๑ พื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง มีความพร้อม และมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจากพื้นที่หนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้น ทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและร่วมทำชกิจกรรรมต่างๆ ได้ จึงร่วมสร้างชกิจกรรรม ๒ อย่างคือ

๑) ชกิจกรรรมชุมชนนำอยู่ บ้านน้อมอง หลังบ้านนากิน

๒) พื้นฟูถนนเส้นทางวัฒนธรรม โดยทำชกิจกรรรมพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยและคณะได้การพัฒนาพื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชนลาดวังม่วง ให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม โดยถนนเส้นนี้จะมีชกิจกรรรมหลายหลาย ได้แก่

(๑) มีการตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า ชาวชุมชนจะพร้อมใจกันสวมใส่ผ้าชิ้นพื้นเมืองมารวมกลุ่มกันตักบาตรพระสงฆ์

(๒) มีพื้นที่ มีศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน มีบูชขายของที่เป้นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมีกระเป่าลายผ้าขาวม้า ตุงสาย ตุงแมงมุมระย้า ตระกล้าสานไม้ไผ่ ผักสดผลไม้ปลอดสารพิษ

^๒ ประชุมกลุ่มภาครัฐและภาคธุรกิจ,วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕,นายกเทศบาล (คุณธนกร ภัทรบุญศิริ) ต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอำเภอหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของอำเภอหนองบัวแดง เช่น การทอผ้าลายกระรูป เป็นต้น

(๓) ป้ายขนาดใหญ่แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของ
อำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระฐูป และองค์ความรู้ในการทำกระฐูปและตุง

(๔) ศูนย์สถิติและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะมีพื้นที่ฝึกอบรมอาชีพให้แก่สมาชิกของชุมชนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

๑.๒ กิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยได้สำรวจพบว่าชุมชนได้มีผลิตภัณฑ์ที่
ทำกันชุมชนอยู่แล้ว แต่รูปแบบยังไม่ได้รับการยอมรับ ได้มีการประชุม ปรึกษาร่วมกันเพื่อ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่น ซึ่งก็ไม่ใช่เป็นการยากเพราะชาวบ้านมีพื้นฐานทางฝีมือหัตถกรรมอยู่
แล้ว ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้พัฒนาใหม่คือการทำตุ้มแข้มมูมระย้า ตุ้มสายให้มีสีสดใส งดงาม
อีกทั้งได้สร้างลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ เรียกว่าลายกระชูป เพื่อให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์
ของผ้าไหมผ้าฝ้ายของชาวหนองบัวแดง

๑.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน
ผลงานวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์
ความรู้พัฒนาต่อยอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกัน จำนวน ๓
เครือข่าย ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ใหญ่ริยมตา เดชเจริญ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ๒) กลุ่มคุณป้าเสงี่ยม
หอมวงษ์ ชุมชนบ้านหนองหอย และ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล ,
ปลัดเทศบาล และคุณศิรินทิพย์ แซ่เฮง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้วิจัยได้เชื่อมโยง
เครือข่ายทั้ง ๓ กลุ่มเข้าด้วย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ คณะผู้วิจัยได้ผลการวิจัย สรุปแต่ละประเด็นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และอภิปรายผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑.การพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยและคณะได้พัฒนาชุมชนโดยการพัฒนาทั้งพื้นที่ของชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชน กล่าวคือ ได้สำรวจแหล่งท่องเที่ยวรวม ๑๑ แหล่ง แบ่งเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๔ แห่ง และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ ได้นำข้อมูลต่างๆมา พิจารณาพบว่าพื้นที่อำเภอนองบัวแดง เป็นพื้นที่เหมาะสมและมีศักยภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี อำเภอนองบัวแดงมีทั้งแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแวะพักและผ่าน มีประเพณีเก่าแก่ที่สามารถนำมาเป็นจุดขายสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

๒. ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนลาดวังม่วงและชุมชนบ้านหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับตกแต่งประเภทโมบายที่เรียกว่า “ตุ้มมูมแมง และตุ้งสาย” และผลิตภัณฑ์สิ่งทอเรียกว่าผ้าชิ้นไหม สร้างลายใหม่คือลายกระชูป ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแต่ละคนมีความรู้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีการแบ่งหน้าที่กันตามความถนัดของแต่ละคน เช่น ผลิตภัณฑ์ประเภทโมบาย คือตุ้ม

สาย ตุงแมงมุม ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ คัดเลือกสี การขึ้นรูป เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีรูปทรงที่สวยงาม อ่อนช้อย สวยงามและทันสมัย เหมาะสมกับการนำไปใช้ได้ในทุกสถานที่ ส่วนผลิตภัณฑ์ผ้าชิ้นใหม่ลายกระดุม ผ้าชิ้นฝ้ายลายกระดุมเป็นการสร้างลวดลายขึ้นมาใหม่ ชุมชนได้ร่วมใจกันออกแบบ ขึ้นแบบ สร้างแบบ คัดเลือกสี ย้อมสี และทอ เป็นผ้าใหม่ ผ้าฝ้ายลวดลายกระดุม เป็นลายที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่น ลวดลายสื่อความหมาย ประเพณีบุญกระดุมเป็นงานฝีมือของชาวบ้านมีความปราณีตสวยงาม สวมใส่ไปในงานบุญและใช้ได้ในทุกโอกาสด้วย ได้มีการคัดลอกลายและมอบให้เป็นสมบัติของชาวบ้านและชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบของผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนต่อไป

๓. ได้เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่าย เพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์ความรู้พัฒนาต่อยอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกัน จำนวน ๓ เครือข่าย ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ใหญ่เฒ่าตา เดช เจริญ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ๒) กลุ่มคุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ ชุมชนบ้านหนองหอย และ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล , ปลัดเทศบาล คุณอนัญญา เค้านนกกอก ประชาญ์ผู้มีความรู้ด้านผ้าไหมผ้าทอ, ดร.น้ำอ้อย มีสัจธรรม ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง และคุณศิริทิพย์ แซ่เฮง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง ๓ กลุ่มเข้าด้วย เพื่อเป็นเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือส่งข่าวสารและร่วมส่งเสริมความรู้ให้เกื้อกัน และนำเสนอสินค้ามาวางขายไปด้วยกันภายใต้การช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้นำท้องถิ่นต่อไป

องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ จากกรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ คือ แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ แนวคิดการสร้างเครือข่ายและทฤษฎีแรงจูงใจ ผู้วิจัยและคณะได้สร้างเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการลงสำรวจพื้นที่ เพื่อให้ทราบว่ามีพื้นที่ไหนมีความพร้อมและมีศักยภาพ ในการจะได้รับการพัฒนา เพื่อพัฒนาชุมชนทั้งพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วย เมื่อพิจารณาคัดเลือกพื้นที่แล้ว ก็ได้เริ่มสืบข้อมูล สอบถาม สัมภาษณ์ เพื่อให้ขึ้นกระบวนการพัฒนาชุมชน และดำเนินการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปด้วยกัน โดยได้นำแนวทางการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างเครือข่าย มาสร้างเป็นกระบวนการขึ้น

ต่อจากนั้นก็ได้นำพหุคูณสายวัฒนธรรม การสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับชุมชน องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานในครั้งนี้เป็นรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่สามารถนำไปใช้กับพื้นที่ชุมชนแหล่งอื่นได้ ผู้วิจัยและคณะได้จัดทำป้ายเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติชุมชน ความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระดุม ความรู้ในการทำตุ้ม และลายผ้าไหมผ้าฝ้ายลายกระดุม โดยจัดให้มีการสร้างซุ้มและมีพื้นที่เพื่อจัดแสดงทั้งองค์ความรู้ต่างๆ และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนวางให้ผู้สนใจได้เห็นเป็นตัวอย่าง และบางอย่างมีวางขายด้วย มีโบรชัวร์ หนังสือองค์

ความรู้ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา ถึงที่มาของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดชัยภูมิและของอำเภอหนองบัวแดง

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานกับการปฏิบัติการ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ ๑) พัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ ๓) เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

สรุปได้ว่า จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีโบราณสถานเก่าแก่ โบสถ์มหาปัญญา สมัยทวารวดี ปราสาทภู(อโรคยาศาล) มีวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่น มีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะตน แหล่งชุมชนลาดวังม่วงในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพ ในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจากพื้นที่อำเภอหนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อำเภอหนองบัวแดงมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวและมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นควรแก่การศึกษา คืองานบุญกระฐูป และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นด้วยรูปแบบและสีที่สดใส อันจะเป็นจุดขายเรียกร้องความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้

การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้ดีขึ้น เหมือนเช่นที่อำเภอหนองบัวแดงได้มีการพัฒนาทั้งพื้นที่ของชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้มีการวางแผนทางและกระบวนการในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเบื้องต้น โดยความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และชาวชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่สุขสมบูรณ์ พัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้า สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น จัดการชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และช่วยตนเองได้ ซึ่งชาวชุมชนอำเภอหนองบัวแดง อันมีผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญ ที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมาก เป็นผู้ริเริ่มสร้างถนนสายวัฒนธรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่งดงามในอดีตให้กลับมามีชีวิตชีวอีกครั้ง สร้างพลังความร่วมมือ ความสามัคคี ทำงานร่วมกับชาวชุมชน จึงทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง สามารถลดรายจ่าย ทุกครัวเรือนในชุมชนอยู่ดีมีสุขสุขภาพอนามัยดี มีคุณธรรม มีความมั่นคงในชีวิต ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้อยู่เสมอ การมีเครือข่ายต่อยอดความรู้เพื่อสร้างฐานความรู้ตลอดเวลาจากองค์ความรู้ที่เป็นของตนเองและเครือข่าย การวางแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ ผู้รู้ในชุมชนเป็นแกนกลาง ลักษณะ

เช่นนี้จะเป็จุดแข็งที่ชุมชนที่มีพลังแห่งสามัคคีเกิดความพร้อมและสร้างศักยภาพของตนส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมดีๆ ที่มีคุณค่าออกมาอย่างต่อเนื่อง

๕.๓ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยจากผลการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

จากการวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในทางปฏิบัติและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังมีรายละเอียดดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดและจากชุมชน ทุกหน่วยงานควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้เกิดผลดีสำหรับชุมชนจากการพัฒนานั้นอย่างต่อเนื่อง

๒. ควรมีการจัดอบรมหลักสูตรภาษาอังกฤษเบื้องต้นสำหรับผู้ประกอบการ ร้านขายของที่ระลึก โรงแรมที่พักอาศัย โฮมสเตย์ เพื่อทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย

๓. การดำเนินงานของชุมชนอำเภอนองบัวแดง ปัจจุบันมีความเข้มแข็งมาก แต่ยังขาดผู้สืบทอดตำแหน่ง ดังนั้นชุมชนควรฝึกฝนคัดเลือกคนในชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นคนรุ่นต่อไป ที่จะสานงานพัฒนาชุมชนต่อจากผู้นำชุมชนคนปัจจุบัน

๔. หน่วยงานหรือผู้ที่สนใจ สามารถนำรูปแบบลวดลายผ้าชิ้นใหม่ลายกระชูป ผ้าชิ้นฝ้ายลายกระชูป ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปปรับปรุงประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นๆ เพื่อการเผยแพร่ลวดลายงานกระชูปให้กว้างขวางออกไป นับเป็นการสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดชัยภูมิด้วย

๕. นำลวดลายกระชูปที่ผู้วิจัยและคณะ ชาวบ้านร่วมกันสร้างครั้งนี้ประยุกต์ลาย เพื่อทอเป็นผ้าพาดบ่า เพื่อสร้างเป็นเอกลักษณ์ให้กับอำเภอนองบัวแดง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมประเพณีอีกชิ้นหนึ่งด้วย

๖. ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ สืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ที่คนรุ่นปัจจุบันได้ฟื้นฟูขึ้นมาแล้ว ให้คงอยู่และยั่งยืนสืบไป

๗. หน่วยงานภาครัฐควรต้องตระหนักในการให้การสนับสนุนชุมชน อันได้แก่ ด้านงบประมาณ ความรู้ การประกอบอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๘. ภาครัฐต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ ให้มีความพร้อมในการรับใช้คนในชุมชน ก่อด้วยแรงจูงใจ ให้มีวิสัยทัศน์ มีจิตอาสา จิตสาธารณะ การอุทิศตน ทำงานเพื่อชุมชน เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรให้มีการต่อยอดพัฒนาลายผ้าทอลายกระชูป ของหนองบัวแดง ที่ผู้วิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านสร้างไว้ในกรวิจัยครั้งนี้ ให้มีความสวยงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒. ควรพัฒนาชุมชนเฉพาะด้านของท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต หรือการดำรงชีวิต หรือภูมิปัญญาเพื่อการเผยแพร่ธรรม เช่น การเผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาถ่ายทอดผ่าน

บนใบเสมาบ้านกุดโง้ง และใบเสมาบ้านคอนสวรรค์ และความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาจนกระทั่งเกิดประเพณีงานบุญกระฐูปขึ้น และแม้แต่อาหารหม่ำคือกลยุทธ์การ ถนอมอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นจุดขายจุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ

๓. ควรมีการพัฒนาพื้นที่ อำเภอหนองบัวแดง สร้างพื้นที่เล่าเรื่องราวงานบุญกระฐูป ให้เป็นจุดเด่นและเล่าเรื่องราวไว้อย่างถาวร อย่างมีศิลปะ โดยสร้างเป็น Wall Art ให้สวยงาม ดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือคนทั่วไป ให้ความสนใจ ประทับใจ และมองเห็นได้ง่าย

๔. ควรมีการนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้กับพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ และสร้างความคุ้มค่ากับการวิจัยมากยิ่งขึ้น

๕. ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ ประกอบ ด้วย เช่น ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

๖. กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน และชุมชน ที่ได้ศึกษาและพัฒนาในครั้งนี้จำกัดเฉพาะ ในเขตอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในการศึกษาต่อไปในอนาคตควรมีการศึกษา กลุ่ม ผลิตภัณฑ์อื่นๆ และพื้นที่ชุมชนอื่น ให้มากขึ้นครอบคลุมทุกผลิตภัณฑ์และพื้นที่ เพื่อพัฒนา ชุมชนให้มีศักยภาพและเพิ่มกำลังการผลิต อันนำไปสู่รายได้ครัวเรือนความเป็นอยู่ของคนใน ชุมชนได้อยู่ดีมีสุขด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือ/ตำรา

- กรมการพัฒนาชุมชน,เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง.กรุงเทพฯ:กรมการพัฒนาชุมชน.๒๕๔๕.
- กรมการพัฒนาชุมชน,การพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.๒๕๒๗.
- โกวิท พวงงาม,การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.๒๕๕๓..
- จิรพรรณ กาญจนจิตรรา,การพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.๒๕๒๓.
- จันทร์ ชุ่มเมืองปัก,แรงจูงใจและการจูงใจ สร้างปฎิหาริย์.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,๒๕๔๖.
- จำเนียร ชุณหโสภาค,การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในประเทศไทย,สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหง,กรกฎาคม,เอกสารการรายงาน,กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๔๖.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ,การจัดการสารสนเทศเบื้องต้น.กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท.๒๕๔๘.
- ทวีศักดิ์ สุทกาทิน,การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์การเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน.กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจรายวัย.๒๕๔๙.
- พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์,การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช. ๒๕๑๗.
- ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ, การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ .กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์,๒๕๓๔.
- วรรณ วะขวนิช,ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,๒๕๔๖.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ,การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบกับการพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์,กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,๒๕๓๑.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์,การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๒๗.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง,กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน.กรุงเทพฯ โอเดียนสโตร์ ,๒๕๕๘.
- บดีนทร์ วิจารณ์,การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ.กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท.๒๕๔๗.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร,กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓
- ภราดร จินดาวงศ์. การจัดการความรู้.กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซีพริ้นติ้ง.๒๕๔๙.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อความยั่งยืน,ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. ๒๕๔๕.
- พิมพ์วัลย์ ปรีดล. เครือข่ายการเรียนรู้ (เอกสารวิชาการ)..เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.๒๕๓๖.

พัทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๙.
 พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์. **การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนา
 พานิช. ๒๕๑๗.

ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗

สุเทพ สุนทรเกษม, **ทฤษฎีสังคมวิทยาาร่วมสมัย**. เชียงใหม่ : บริษัท สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่น
 จำกัด. ๒๕๔๐.

สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์การ**. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์),
 ๒๕๕๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, **การจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์, ๒๕๔๘.

สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒.

Boissevain, J., & Mitchell, C, J. (1973). Network analysis: Studies in human
 interaction. Netherlands : Mouton and Company. Bose, R. (2002).

Burke, Adam. Communications & Development : a practical guide. London :
 Social Development Division Department for International Development,
 ๑๙๙๙.

Lane E. hold. Croft, “The Rise and Fall of Community Development in.
 Developing Countries 1950-1965 : a Critical Analysis and Imp Location” in
 Developing. 1982 : 210. อ้างจากแหล่งข้อมูล <http://www.dsdw2016.dsdw.go.th>
 > doc

Un. Department of Economic and social Affair, (1960). Community development
 and Related service. New York; United Nations Publication.

Starkey, Paul. Networking for Development, IFRTD (The International Forum for
 Rural Transport and Development), ๑๙๙๗.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา สุคันธสิริกุล **การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี,
 ๒๕๕๖.

จำเนียร ชุณหโสภาค, **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในประเทศไทย**, สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรกฎาคม, เอกสารการรายงาน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖

จินตวีร์ เกษมสุข, **หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**, (วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ละสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา, Vol. 26 No. 50 (2018): มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑.

เจริญ ภัสธร. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ**. (วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, พฤษภาคม ๒๕๕๐.

ปรัชญา เวสารัชช์, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท** รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๒๘.

วันชัย วัฒนศัพท์. **การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร** บรรยายในการสัมมนานายจ้างและลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ ๖-๘ มีนาคม ๒๕๕๖ โรงแรมพัทยาเซนต์เตอร์ เมืองพัทยา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน

มณฑล จันท์แจ่มใส. **ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง**. รายงานวิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๑.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ ผศ.และคณะ, **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้าบทคัดย่อ.

พระครูวิมลศิลป์ปะกัจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปัญญาและคณะ), **นครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังหวัดเชียงราย**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้าบทคัดย่อ.

พระครูศรีวรพินิจ, ดร.และคณะ, **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา**, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

ประนอม การชนะนันท์, **บทความวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช**,

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล,ดร.,การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระครูวัชรสุวรรณาทธ,ดร.(ลูกซูป เกตุเขียว)และคณะ,ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน,รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ .การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ,๒๕๖๑.
บทคัดย่อ.สืบค้นจากแหล่งข้อมูล,<http://ojs.mcu.ac.th>

ประชุม สุวดีดี,การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์,๒๕๕๑.

ปาริชาติ วลัยเสถียร,กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา ,กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

ประภาพร ศรีสถิตธรรม,การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม.ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา.กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๒๕๔๓.

ธงชัย สิงอุดม,นายธีระวัฒน์ แสนคำ, การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย ,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙.

มงคล จันทร์ส่อง ได้ศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ปี ๒๕๔๔.

ศิริพร จันทศรี. (2550). การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนแตกต่างกัน. รายงานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.,๒๕๕๐.

สุธี ศรสุวรรณค์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม: ศึกษาเฉพาะ กรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.รายงานภาคินิพนธ์คณะพัฒนาสังคม สาขาพัฒนาสังคม, คณะ

พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.พระนครศรีอยุธยา: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,๒๕๓๘.

สุจินต์ ดาววิรุณ. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชุมชน
ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด ของ
จังหวัด นครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๗.

สุชาติ สุขบำรุงศิลป์,แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนวิศวกรรมแหลมฉบังจังหวัด
ชลบุรี. รายงานวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา,คณะ
ศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา,๒๕๕๓.

สุทัศน์ บุญเป็ง.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ .
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่/เชียงใหม่.ได้รับทุนอุดหนุนจาก วช.๒๕๕๕.

อรพรรณ ภูมิสุวรรณ. การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการนิคมสร้างตนเองเพื่อการ
พึ่งพาตนเอง : ศึกษากรณีสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนถอนสภาพนิคม.รายงานการ
วิจัยวิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบาย
สวัสดิการสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
, ๒๕๕๔.

อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, การพัฒนาชุมชน: ประเด็นทบทวนในสังคมที่เปลี่ยนแปลง
Community Development: Reviewed Issues in Changing Society, วารสาร
พัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม,สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, Vol.
18 No. 1 (2016): April 2016.

<https://sto.go.th/th/about/policy/20-year-strategic-plan>.สำนักงาน ป.ย.ป.

<https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/> การท่องเที่ยวโดยชุมชน

<https://mai18phatthra.wordpress.com>.การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.เข้าถึงข้อมูล ๓๑

ตุลาคม ๒๕๖๓

<http://www.theworks.co.th/blog/2018/10/22/cultural-attractions/การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม> เข้าถึงข้อมูล ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

https://chaiyaphum.mots.go.th/news_view.php?nid=335 สำนักงานการท่องเที่ยวและ
กีฬา จังหวัดชัยภูมิ.เข้าถึงข้อมูล ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

<https://www.sac.or.th/databases/archaeology/archaeology/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B9%E0%B9%88-0> ฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน)

<https://chaiyaphum.prd.go.th/th/content/category/detail/id/127/iid/11494> กรม
ประชาสัมพันธ์ จังหวัดชัยภูมิ.

http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=9132 สำนักงาน

อุทยานแหล่งชาติป่าหินงาม เข้าถึงข้อมูล ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

<https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=tuk-tukatkorat&month=09-2019&date=07&group=4&gblog=157>

http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184

กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน,คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแผนปฏิบัติการกรมพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย,2548.

คณะกรรมการการพิจารณาและอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานรากฯ.

จารุวรรณ พึ่งเทียร,ผศ.ดร.,พุทธศิลป์,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2553.

ประนอม การชนะนนท์,บทความวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนกรุงชิง อำเภอหนองปีตา จังหวัดนครศรีธรรมราช,วารสารมหาจุฬานาครธรรม์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ประเวศ วะสี,บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพอนามัยชีวิตและสังคม,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน,2541.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์,การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน:จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สวก.),2549.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร,ดร.,เอกสารคำสอนวิชา พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ คณะพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม,(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2559.

สุทธิธรรม เลขวิวัฒน์,เครือข่ายชุมชนพอเพียง, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรธรรม,2549.

เสรี พงศ์พิศ (2545),แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน อ้างใน คณะกรรมการการพิจารณาและอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานรากฯ.

สนธยา พลศรี,ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา ,๒๕๔๒.

A. Javier Trevino, George C, Homans : History, Theory, and Method, Oxford : Charles Tilly. Boulder, Paradigm Publishers, 2006.

<https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/> การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) เข้าถึงข้อมูล 19 พฤษภาคม 2565.

http://www.chaiyaphum.go.th./page_about/about4.3.php ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จังหวัดชัยภูมิ เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 พฤษภาคม 2565.

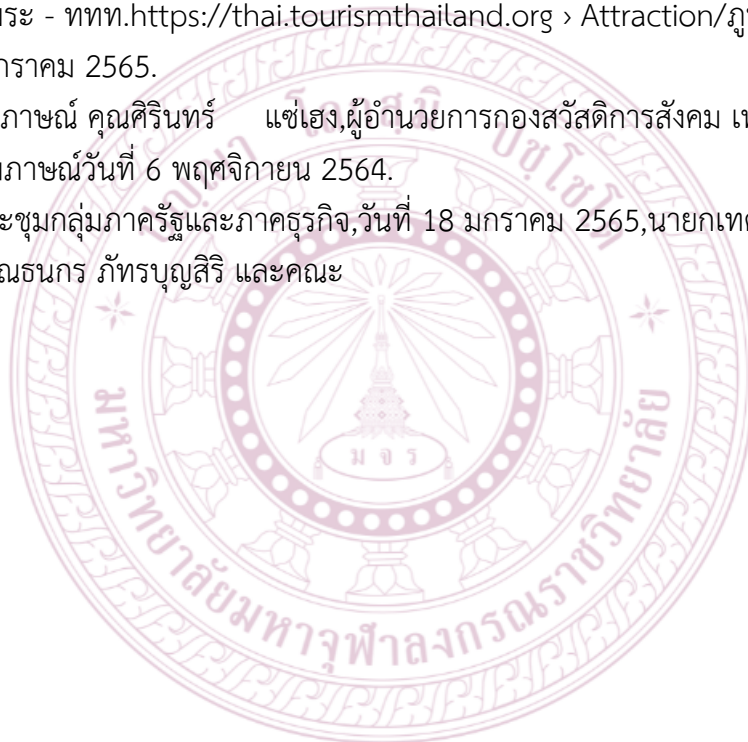
<http://park.dnp.go.th.อุทยานแห่งชาติตาดโตน> (Tat Ton) เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

<https://mgronline.com>. โบราณสถานคู่ชัยภูมิ : รอบรู้เรื่องเที่ยว เผยแพร่: 24 กันยายน 2549. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

ภูพระ - ททท.<https://thai.tourismthailand.org> > Attraction/ภูพระ. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

สัมภาษณ์ คุณศิริจันทร์ แซ่เฮง, ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ 6 พฤศจิกายน 2564.

ประชุมกลุ่มภาครัฐและภาคธุรกิจ, วันที่ 18 มกราคม 2565, นายกเทศบาลอำเภอหนองบัวแดง : คุณธนกร ภัทรบุญศิริ และคณะ

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทาง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
ผู้วิจัย:	ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ พระมหาเสรีชน พันธุ์ประโคน.ดร. พระครูสุตภักตธรรม,ดร. พระไพศาล จันทมโม,ดร.
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ ชัยภูมิ
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี(Mixed method) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ ปฏิบัติการร่วมด้วยในรูปแบบผสมผสาน ด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม พัฒนาชุมชน การทำกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประชาชนในชุมชนและทั่วไป เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นเทศบาล ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปกรรม และพระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๓๐ รูป/คน ในชุมชนตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

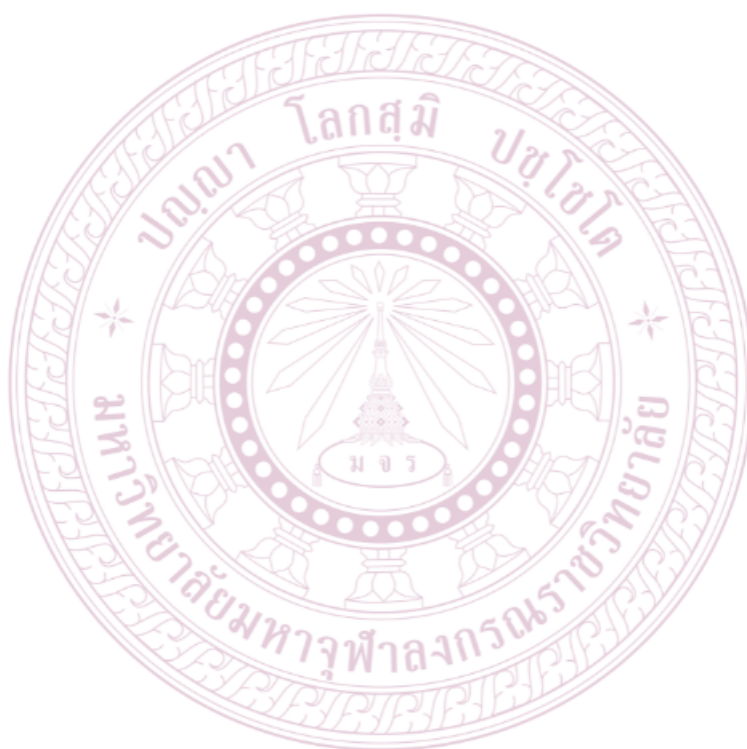
ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนาชุมชน ชุมชนบางแห่งได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมยังไม่เพียงพอสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเที่ยว ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม มีศักยภาพ ในการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน แวะพักและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ โดยอำเภอหนองบัวแดงนั้น มีพื้นที่ที่เป็นทั้งแหล่งธรรมชาติและมรดกวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่น ทำเลที่ตั้งเอื้ออำนวยให้เป็นจุดศูนย์กลางเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้

2) พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทโมบายที่เรียกว่า ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม ตุ้งพวงระย้า ใช้เป็นเครื่องประดับสัญลักษณ์แสดงออกซึ่งความเคารพนอบน้อมบูชาพระพุทธเจ้า

ประดับหน้าโบสถ์วิหาร ให้มีรูปแบบและสีสันสดใสมีจุดเด่น แบบทันสมัยสวยงามมีเสน่ห์มนต์
 ขลังยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้ร่วมสร้างลวดลายผ้าทอ คือลายกระจับปี่ ให้มีเอกลักษณ์ประจำอำเภอ
 หนองบัวแดง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนและดึงดูดใจให้ซื้อติดมือเป็นของฝากกลับบ้าน
 ไปด้วย

3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้กับชุมชนจำนวน 3
 เครือข่าย เพื่อเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน สังคม เชื่อมโยงส่งเสริมซึ่ง
 กันและกัน ให้มีการพัฒนาต่อยอดของความรู้ในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องให้ยั่งยืนต่อไป

Research Title: Community Development for Supporting
Tourism on Natural and Cultural Based
Tourism Route in Chaiya Phum Province

Researchers: Dr. Chayaporn Sukprasert
Phramaha Serichon Phanprakhon,Dr.
Phrakusutapataratum,Dr,
Prapaisan Chatatummo,Dr.

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Chaiya Phum Buddhist College

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Sponsor:

ABSTRACT

The objectives of the research were as follows 1) To develop communities to support natural and cultural tourism in Chaiyaphum Province, 2) To develop community products to support natural and cultural tourism in Chaiyaphum Province and 3) to create a network of community product development cooperation to support natural and cultural tourism in Chaiyaphum Province. This research was conducted Mixed Methods : qualitative method and do activities with the community with the interview ,questionnaires and knowledge building, sample groups and informants, including local people, community leaders, caretakers, villagers, youth , Buddhist monks and craftsman, around 30 people in Nong Bua Daeng'community.

The research found that

1) The community has not been developed to be ready for the tourists. So to be choose Nong Bua Daeng District that It is an area for development. Because have local wisdom it is a tradition of making merit;Bunkrathup and there making Tung Sai ;Tung Spider. It is located as a center for natural and cultural tourism.

2) Product development of the community found that the people in the community have faith in the Bun Krathong Festival and they making Tung Sai Tung Spider. Everyone helps to make incense sticks and make tungs and

decorate the tree and his house. But patterns and motifs need to be developed and to be featured.

3) To create a network of community product development. We built network of 3 locations. To be a network that connects to promote each other for sustainability.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านพระครูสุวรรณจันทรังษี เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะอำเภอนองบัวแดง ที่ได้ให้ข้อคำชี้แนะ และมอบความเมตตากรุณา แก่คณะวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้เมตตาอนุมัติทุนสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อดำเนินงานวิจัย อีกทั้งเมตตาชี้แนะแก้ไขงานวิจัยนี้จนสำเร็จสมบูรณ์ กราบขอบพระคุณและขอบคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกดูแลแนะนำผู้วิจัยมาด้วยดี

ขอบคุณผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ชาวชุมชนปราชญ์ผู้รู้ของท้องถิ่น ที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณท่านนายกเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง คุณธนกร ภัทรบุญสิริ และคณะผู้บริหารของเทศบาลตำบลหนองบัวแดง ขอขอบคุณคุณยายสมใจ คงชัยภูมิและคุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ ผู้สร้างผ้าทอลายกระจับปี่ขึ้นมาใหม่ และขอบคุณผู้ใหญ่บ้าน คุณเรียมตา เดชเจริญ และชาวชุมชนทุกๆ ท่าน ที่ให้ความร่วมมือและร่วมทำกิจกรรมด้วยดี ได้ร่วมกันสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ และสามารถฟื้นฟูถนนเส้นทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ตลอดจนได้สร้างศูนย์สาธิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จนสำเร็จ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการที่จะเป็นแนวทางในการศึกษา การสืบค้น และเห็นคุณค่าประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงต่อยอดความรู้และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และคณะ

ตุลาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๖
๑.๓ ปัญหาการวิจัยที่ต้องการทราบ.....	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๘
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี.....	๑๑
๒.๑.๑ แนวคิดการพัฒนาชุมชน.....	๑๑
๒.๑.๒ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	๒๗
๒.๑.๓ ทฤษฎีแรงจูงใจ.....	๓๔
๒.๑.๔ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ.....	๓๘
๒.๑.๕ แนวคิดเครือข่าย.....	๔๔
๒.๒ เอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๕
๒.๒.๑ เอกสารและหนังสือ.....	๕๕
๒.๒.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย.....	๕๘
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง.....	๖๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๓
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๖
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๗๘

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๙
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๘๑
๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑.....	๘๒
๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒.....	๑๐๕
๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓.....	๑๑๓
๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย บทสรุป.....	๑๑๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๒๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๓
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๒๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	๑๒๙
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก.....	
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย.....	
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้ ดำเนินมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	
ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย.....	
ภาคผนวก จ รูปภาพทำกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย..... และหนังสือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ, หนังสือขอขอบคุณ, โบรชัวร์.....	
ภาคผนวก ช ประวัติผู้วิจัยและคณะ.....	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงรูปแบบของงานในแต่ละกิจกรรม.....	๗๒
๓.๒ แสดงสรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๙
๔.๑ สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย.....	๘๗
๔.๒ แสดงการเปรียบเทียบสภาพเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู.....	๑๐๐
๔.๓ แสดงการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ของชุมชนเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู.....	๑๐๙
๔.๔ สรุปการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทาง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ	๑๑๗

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	๙
๒.๑ รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม.....	๓๒
๓.๑ แสดงแผนภูมิขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย.....	๗๕
๔.๑ ภาพแผนที่แสดงที่ตั้งอำเภอหนองบัวแดง.....	๘๓
๔.๒ แผนที่แสดงพื้นที่เขต อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ.....	๙๖
๔.๓ กลุ่มชาวบ้านหนองบัวแดง และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น(เทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง) ออกบูธในงานเทศกาลการท่องเที่ยว กิน-เที่ยว-ช้อปปิ้ง สวน ลุมพินี กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕	๑๑๖
๔.๔ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๑๙
๔.๕ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ	๑๒๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน อันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) อันเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติจะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑.ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ๒.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ๓.ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ๔.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ๕.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ ๖.ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ^๑

เมื่อพิจารณานโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องจากกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ยุทธศาสตร์ที่ ๔^๒ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจของประเทศได้รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวได้เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน อันเป็นปัจจัย พื้นฐานที่สำคัญ มุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยมองถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของประเทศ ได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในแนวทางต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ และเพิ่มทักษะความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานของความพอเพียง ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สร้างความ

^๑ <https://sto.go.th/th/about/policy/20-year-strategic-plan> สำนักงาน ป.ย.ป.

^๒ คณะกรรมการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม, ภูมิสภา, รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานราก, หน้าบทสรุปผู้บริหาร.

หลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองลดรายจ่ายให้ครอบครัวชีวิตเป็นสุขได้อย่างยั่งยืน^๓

ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ เป็นยุทธศาสตร์การยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) เป็นแผนที่จะช่วยยกระดับให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ๕ กลยุทธ์สำคัญ^๔ ดังนี้

๑. การพัฒนาคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนและท้องถิ่นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้

๒. การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้าใจตัวเองว่ามีดีอะไรและต่อยอดนำเสนอจากทรัพยากรที่มี ไม่จำเป็นต้องสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่อาจจะไม่ใช่อัตลักษณ์ของท้องถิ่น

๓. การตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อแสวงหาตลาดนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชน และสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่เสียอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนั้น เพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการนำเที่ยวให้นำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมเพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าเส้นทางท่องเที่ยว

๔. การสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันเพื่อทำงานเป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งได้ในระยะยาว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนของภาครัฐหรือภาคเอกชนเสมอไป

๕. การประเมินผลด้วยตัวชี้วัดความสุขของชุมชนและนักท่องเที่ยวเนื่องจากวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนั้นตัวชี้วัดความสำเร็จจึงไม่ใช่เพียงรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น แต่เป็นความอยู่ดีมีสุขในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเป็นการแลกเปลี่ยนของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่เท่าเทียม มีความสุขร่วมกัน

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยว ทั้งแหล่งโบราณสถานและทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เทพสถิต ที่มีทุ่งดอกกระเจียวดอกสีชมพูงดงาม มอหินขาว ตั้งอยู่ใน เขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นเสาหินและแท่งหิน เป็นภูมิภาครวมที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ กลายเป็นกลุ่มหินที่มีความสวยงามแปลกตา กลุ่มหินที่มอหินขาว เป็นหินทรายสีขาว น้ำตกตาดโตน แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ เป็น

^๓ เสรี พงศ์พิศ (๒๕๔๔),แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน อ้างใน คณะกรรมการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานรากฯ,หน้า ๗.

^๔<https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/> การท่องเที่ยวโดยชุมชน

^๕ http://www.chaiyaphum.go.th./page_about/about4.3.php ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จังหวัดชัยภูมิ เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

น้ำตกที่สวยงาม ที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติตาดโตน มีน้ำไหลตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูฝนจะสวยงามเป็นพิเศษ ด้านบนเป็นธารน้ำไหลผ่านลานหินสองฝั่งธารม้วนด้วยต้นไม้ใหญ่ เหมาะที่จะนั่งพักผ่อนชมธรรมชาติและเล่นน้ำ ด้านบนน้ำตกมีสภาพเป็นลานหินกว้าง ไหลไปตามลำน้ำมาตามลานหิน ลงมาตกที่หน้าผาเป็นน้ำตกตาดโตนซึ่งมีความสูง^๖

โบราณสถานที่สำคัญ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ปราสาทภู ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ^๗ เป็นสถาปัตยกรรมอีกชิ้นหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากขอม คำว่าปราสาทภูนั้น เป็นชื่อเรียกของกลุ่มอาคารที่มีแผนผังและลักษณะแบบเดียวกันกับอาคารที่เชื่อกันว่าเป็น อโรคยาศาลที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ วัดศิลาอาสน์ ภายในบริเวณวัดเจียบสงบ มีภาพหินซึ่งมีภาพจำหลักกลุ่มพระพุทธรูปทั้งหมด ๙ องค์ อันเป็นที่มาของชื่อ ภูพระ มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประทับนั่งขัดสมาธิ ชาวบ้านเรียก “พระเจ้าองค์ตื้อ”^๘ ประทับนั่งขัดสมาธิ หน้าตักกว้าง ๕ ฟุต สูง ๗ ฟุต พระหัตถ์ขวาวางอยู่ที่พระเพลา พระหัตถ์ซ้ายวางอยู่ที่พระชงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวชัยภูมิและในพื้นที่ ใกล้เคียงมาช้านาน ใกล้กันมีพระพุทธรูปอีก ๗ องค์ จำหลักรอบเสาหินทราย พระพุทธรูปทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปโบราณมีพุทธลักษณะแบบพระพุทธรูปอุทอง มีอายุราวศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน-โบราณวัตถุ นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุ กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ในแหล่งพื้นที่ที่เป็นชุมชนโบราณ เช่น ใบเสมาโบราณบ้านกุดโจ้ว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ , กลุ่มใบเสมาบ้านโนนฆ้อง , กลุ่มใบเสมาบ้านพันลำ , ใบเสมาโนนหินหักในเขตตำบลบ้านแก่ง อำเภอภูเขียว, กลุ่มใบเสมาเนินธาตุ เขตอำเภอคอนสวรรค์, กลุ่มใบเสมาบ้านหัวขัว เป็นต้น ชุมชนโบราณเหล่านี้มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งเตาเผา ปราสาทหิน และใบเสมาโบราณ ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณวัตถุที่เป็นพระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา และวัตถุอื่นๆ โบราณวัตถุบางส่วนได้นำไปเก็บรักษาไว้ตามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น เป็นต้น

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อศิลปะและวัฒนธรรมในสังคมไทย การสืบทอดประเพณีทางศิลปะก่อให้เกิดทัศนคติทางคุณค่าหรือสุนทรียะ ศิลปะในสังคมไทยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา สิ่งสร้างสรรค์ขึ้นเป็นความงาม เพื่อความพอใจที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุถวายเพื่อเป็นพุทธบูชาเนื่องในพระพุทธศาสนา ผลงานแห่งศรัทธาที่รังสรรค์ออกมาเป็นจึงเรียกว่าพุทธศิลปะ^๙ ในชุมชนโบราณของไทย

^๖ <http://park.dnp.go.th/อุทยานแห่งชาติตาดโตน> (Tat Ton) เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕.

^๗ <https://mgronline.com>. โบราณสถานคู่ชัยภูมิ : รอบรู้เรื่องเที่ยว เผยแพร่: ๒๔ ก.ย. ๒๕๕๙. เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕.

^๘ <https://thai.tourismthailand.org> > Attraction/ภูพระ.ททท. เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕.

^๙ จารุวรรณ พึ่งเกียรติ, ผศ.ดร., **พุทธศิลป์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

โดยเฉพาะตามลุ่มน้ำต่างๆ ปรากฏพุทธศิลปะ ที่ควรแก่การส่งเสริมให้มีกิจกรรมและพัฒนาเป็นแหล่งความรู้ และส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน อันมากไปด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

จังหวัดชัยภูมิ มีชุมชนโบราณอยู่หลายชุมชน ชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนบ้านกุดโง้ง ตำบลบึงคล้า และชุมชนบ้านคอนสวรรค์ พบใบเสมาจำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐ ชิ้น ปักอยู่รอบอุโบสถของวัด ยังมีลวดลายขัดงามมาก เป็นศิลปะทวารวดีที่มีอายุอยู่ในราว ๒,๐๐๐-๑,๕๐๐ ปี ลักษณะชุมชนวัฒนธรรมทวารวดีในจังหวัดชัยภูมิพบว่ามักจะมีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีโบราณวัตถุเนื่องในพุทธศาสนา เช่น ใบเสมา พระพุทธรูป พระพิมพ์ เป็นต้น และบริเวณของโรงเรียนเทศบาล ๓ ปรากฏคูวิหยาการ พบว่าเคยเป็นชุมชนโบราณ ที่เรียกว่าปราสาทคู ปราสาทคูตำบลบ้านเต่า อำเภอบ้านแท่น ปราสาทคู เป็นกลุ่มอาคารและเชื่อว่าเป็น อโรคยาศาลที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มีขุมโคปุระ ปราสาทประธานมีพระพุทธรูปปางสมาธิอยู่ด้านในแต่เป็นเศียรที่ทำการสร้างขึ้นใหม่ มีบรรณาลัยอันเป็นที่เก็บยาอยู่ขวามือของโบราณสถานมีแท่นรูปเคารพ(แท่นโยนี)อยู่ข้างใน ด้านหน้าทางเข้าล้อมด้วยกำแพง ซึ่งมีขุมโคปุระเพาะด้านหน้าทั้งหมดยกด้วยอิฐศิลาแลง ยกเว้นกรอบประตู หน้าต่างทับหลัง เสาประดับล้วนเป็นหินทราย หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาทมีสระน้ำ ๑ สระ ยังคงสภาพสมบูรณ์ และชุมชนหนองบัวแดง ที่เป็นชุมชนโบราณอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งในอดีตเคยมีการขุดพบลูกปัดสมัยทวารวดีอยู่บ้างแต่อยู่อย่างกระจัดกระจาย นอกจากนี้ในอดีตยังเคยมีการขุดแร่ทองเพื่อนำส่งเป็นเครื่องบรรณาการให้กับพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์และส่งให้การเจ้าอนุวงศ์แห่งลาว^{๑๐}ด้วย

สิ่งดีๆ ของจังหวัดชัยภูมิ เชื่อว่าจะมีเฉพาะแหล่งโบราณคดีเท่านั้น ยังมีแหล่งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ กล่าวคือ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม อำเภอเทพสถิต ทุ่งดอกกระเจียวดอกสีชมพูงดงาม น้ำตกตาดโตนและมอหินขาวปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ กระจัดกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ กลายเป็นกลุ่มหินที่มีความสวยงามแปลกตา จากแหล่งธรรมชาติสามารถนำไปสู่การเชื่อมโยงไปสู่ศิลปวัฒนธรรม คือวัดศิลาอาสน์ ภูพระ ใบเสมาบานกุดโง้ง ใบเสมาบานคอนสวรรค์ ปราสาทคู ถ้าผาเกิ้ง ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ และแหล่งโบราณคดี คือใบเสมาโบราณทวารวดีที่มีอยู่เป็นจำนวนมากหลายพื้นที่ ปราสาทคูเป็นโบราณสถานปราสาทศิลาที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดีที่มีความสำคัญมากทางประวัติศาสตร์ หลายๆ พื้นที่ในจังหวัดชัยภูมิ มีกลุ่มอาชีพของชุมชนหลายอย่างที่น่าให้การส่งเสริม และแม้ว่าจะมีหน่วยงานภาครัฐได้ให้การสนับสนุนแล้วก็ตาม ก็ตาม ทีมงานเห็นว่ายังมีช่องทางที่จะนำเส้นทางธรรมชาติ แหล่งธรรมชาติ แหล่งโบราณคดี มาจัดเป็นเส้นทางและพัฒนาเส้นทางและสร้างกิจกรรมเสริมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวสร้างการเรียนรู้ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนแบบมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ โดยจำเป็นต้องมีการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้วย

^{๑๐} คุณธนกร ภัทรบุญศิริ, นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง,จากการประชุมหารือเพื่อลงทำงานในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลหนองบัวแดง.

แหล่งธรรมชาติ แหล่งโบราณคดีถือเป็นต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพย่อมจะสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการพัฒนา เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยว ชม^{๑๑} ในปัจจุบันหลายประเทศได้นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาประยุกต์ให้เหมาะสม กับพื้นที่ในประเทศตน เช่น เมืองโบโลญญา ประเทศอิตาลี เป็นเมืองแห่งดนตรี ส่วนเมืองเวนิส เป็นเมืองสัญจรโดยทางน้ำเป็นส่วนใหญ่จึงมีการล่องเรือชมทิวทัศน์ทางน้ำ เป็นต้น การนำ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการ กระตุ้นเศรษฐกิจให้กับประเทศและชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะที่การท่องเที่ยวได้รับการ พัฒนาแล้ว ก็เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาชุมชนและพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ด้วย เพราะเหตุที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เมื่อมีการจัดการอย่างเป็นระบบก็สามารถขยายผลไป ในพื้นที่ข้างเคียงและพื้นที่อื่นๆ ได้ ดังนั้นชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคมที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเครือข่ายของกันและกัน

ทีมงานวิจัยตระหนักถึงการขับเคลื่อนของการพัฒนาชุมชนเสมอว่า การพัฒนาชุมชนนั้น ต้องให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และยอมรับการพัฒนา ก่อนว่า ผลของการพัฒนานั้น ผลประโยชน์จะเกิดกับให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขทางกายภาพและอาชีพใน ท้องถิ่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของพวกเขาได้รับการอนุรักษ์และได้รับการพัฒนาด้วย

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และการพัฒนาชุมชนจะเกิดได้และประสบความสำเร็จนั้น จะต้องได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษา ฯลฯ และในด้านต่างๆ เช่น ปัจจัยด้าน งบประมาณ การกระตุ้นให้เกิดความ ตระหนักให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการพัฒนา ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การ จัดการท่องเที่ยว และผลกระทบที่ได้รับทั้งด้านดีและด้านที่ต้องได้รับการแก้ไข ตลอดจนการ พัฒนาชุมชนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับความเจริญและคือนักท่องเที่ยวที่จะหลั่งไหลเข้า มาท่องเที่ยวต่อไป

จากที่ได้ลงพื้นที่ในชุมชนในย่าน น้ำตกตาดโตน ปรังค์ภู โบราณสถานภูพระ มอหินขาว โบราณสถานบ้านกุดโง้ง โบราณสถานบ้านคอนสวรรค์ และผาเกิ้ง ยังไม่มีความตื่นตัวด้านการ พัฒนาตนเองมากพอที่จะรองรับการท่องเที่ยว กล่าวคือ การโฆษณาประชาสัมพันธ์การให้ความรู้ ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมมีเพียงป้ายอธิบายคร่าวๆ ถึงชื่อเรื่อง ไม่ได้บอกประวัติและที่มาของ โบราณวัตถุชิ้นนั้น ไม่มีมัคคุเทศก์ประจำที่จะให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติด้วยปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาอากาศเป็นพิษ ปัญหา ภาวะทางเสียง ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และ

^{๑๑} ประนอม การชะนันท, บทความวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช,วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

โดยเฉพาะในเรื่องผลิตภัณฑ์ของชุมชน คนในชุมชนมีกิจกรรมการผลิตสินค้าพื้นบ้านเฉพาะในช่วงที่มีการจัดงานเท่านั้น เมื่อพ้นระยะเวลาการจัดงานก็จะไม่มีการทำกิจกรรมให้ต่อเนื่อง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างมากเพราะผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้นเป็นวัตถุดิบสำคัญสนับสนุนให้คนในชุมชนมีรายได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ด้วยปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้วยการพัฒนาชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการท่องเที่ยว สร้างความตระหนักรู้ให้แก่คนในชุมชน พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง หลังบ้านน่ากิน และต้องการให้การสนับสนุนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนาของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของตนเองและอื่นๆ อันเป็นประโยชน์ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พัฒนาชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน ต้องการสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีรูปแบบทรงที่สวยงามดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวซื้อหาเป็นของฝากติดมือกลับไป ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๒.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๓ ปัญหาการวิจัยที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ชุมชนที่ไหนบ้าง ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้ทำการพัฒนาชุมชนนั้น ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๓.๒ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ไหนบ้าง มีความเหมาะสมในอันจะได้รับการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวสนใจต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชนติดมือกลับไปด้วย

๑.๓.๓ จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ได้ที่ไหน อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาชุมชนและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทาง

ธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิเป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมด้วยแบบผสมผสาน มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา: การวิจัยในครั้งนี้กำหนดกรอบเนื้อหา คือ พัฒนาชุมชน และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ของกลุ่มเป้าหมาย นำมาพัฒนาชุมชน โดยทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและสำนักพัฒนาชุมชนของจังหวัดชัยภูมิ ในการให้ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการพัฒนาชุมชน พัฒนาอาชีพโดยนำของดีของพื้นบ้าน สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล: กลุ่มเป้าหมายจำนวน ๓๐ คน ดังนี้ ประชาชน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๐ คน ผู้รู้ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๖ คน และผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน จำนวน ๕ คน พระภิกษุ ผู้ประกอบการในพื้นที่ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักวิชาการด้านหัตถกรรม จำนวน ๔ คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย สำหรับพื้นที่ทำการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยไว้ ๑ แห่ง คือพื้นที่อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยที่ผู้วิจัยก่อนที่จะทำการตัดสินใจเรื่องพื้นที่อำเภอนองบัวแดงนั้น ได้ทำการสำรวจพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น ๑๑ แห่ง อันประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่

- ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล
- ๒) ปรารังค์
- ๓) โบสถ์หินคอนสวรรค์
- ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์
- ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
- ๖) พระธาตุชัยภูมิ
- ๗) ผาแก้ง อำเภอนองบัวแดง

และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่

- ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน
- ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา
- ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง
- ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

กล่าวโดยสรุปคือผู้วิจัยได้ลงพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น ๑๑ แห่ง จากนั้นผู้วิจัยและทีมงานได้คัดเลือก พื้นที่อำเภอนองบัวแดง เพียง ๑ แห่ง เพื่อทำวิจัยการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมีศักยภาพ มีทั้งแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม

เป็นพื้นที่ที่ทุกเส้นทางของการท่องเที่ยวมาแวะพักผ่านทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนา พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่า ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ กล่าวโดยสรุปคือ

ชุมชนตำบลหนองบัวแดง นั้นผู้วิจัยและคณะ ได้ลงพื้นที่ศึกษาสำรวจพื้นที่ สังเกตความพร้อมของชุมชน พบว่าเป็นชุมชนที่เหมาะสมและมีศักยภาพสามารถพัฒนาพื้นที่ให้เป็นจุดศูนย์กลางของทุกเส้นทางต้องผ่านมาแวะชุมชนแห่งนี้ เพื่อชมผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวของจังหวัด

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาชุมชนโดยรอบของแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรม กล่าวคือ ชุมชนบริเวณโดยรอบศาลเจ้าพ่อพญาแล ปรากฏภูมิ ชุมชนใบเสมานินคอนสวรรค์ น้ำตกตาดโตน มอหินขาว ภูพระ วัดศิลาอาสน์ พระธาตุชัยภูมิ ผาเง็ก และอำเภอหนองบัวแดง แต่ได้มาสรุปทำการพัฒนาชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง ดังกล่าว เพื่อดำเนินการวิจัยต่อไป

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านขอบเขตเวลา : ดำเนินการศึกษาวิจัยในปีงบประมาณพ.ศ.

๒๕๖๕

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มารดิตตสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน^{๑๒}

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการและยุทธวิธีหนึ่งในการทำงานในชุมชน โดยสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนพัฒนาสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นการพัฒนาด้านวัตถุและพัฒนาจิตใจของตนเอง รวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองในชุมชนควบคู่กันไป ด้วยเช่นเดียวกัน^{๑๓}

การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง เส้นทางที่กำหนดไว้ หรือแนะนำให้นักท่องเที่ยว เดินชมสภาพธรรมชาติของพื้นที่แห่งหนึ่งแห่งใด เช่น บริเวณป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทั้งนี้เพื่อมิให้นักท่องเที่ยวหลงทางหรือเดินสะเปะสะปะไปเหยียบย่ำทำลายพืชพรรณไม้ หรือได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุ ตามเส้นทางเดินจะมีเครื่องหมายบอกทาง รวมทั้งมีป้ายแนะนำชื่อพรรณไม้ต่างๆ และสิ่งที่น่าสนใจ

^{๑๒} กรมการพัฒนาชุมชน,เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง,(กรุงเทพฯ:กรมการพัฒนาชุมชน) ๒๕๔๕),หน้า ๒๑.

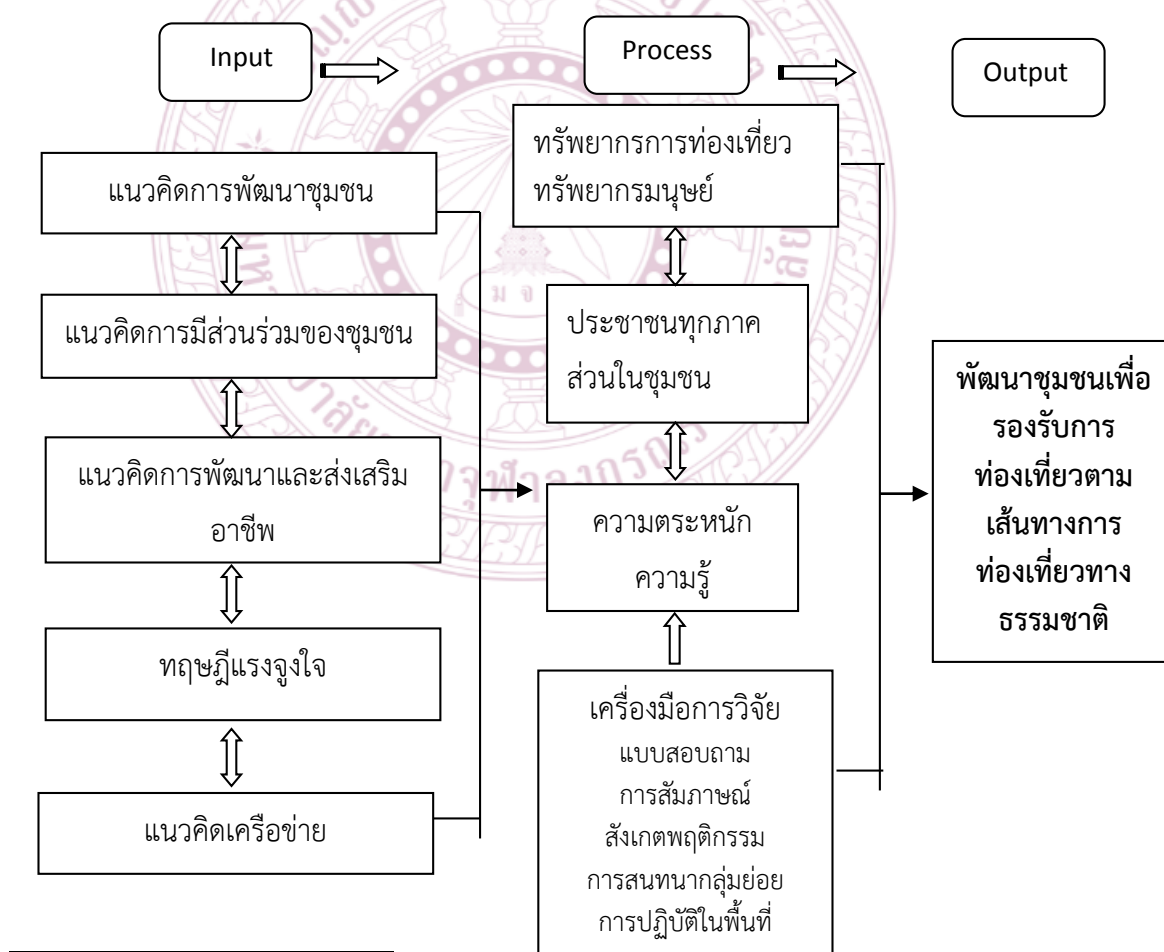
^{๑๓} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ,การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบกับพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์,(กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,๒๕๓๑).หน้า ๗๓-๗๕.

เที่ยวควรทราบในสถานที่นั้น มีการทำเส้นทางให้เดินได้อย่างสะดวกสบายพอสมควร และไม่เกิดอันตราย^{๑๔}

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี^{๑๕}

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

^{๑๔} <https://mai18phatthra.wordpress.com/การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.เข้าถึงข้อมูล ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓>

๒๕๖๓

^{๑๕} <http://www.theworks.co.th/blog/2018/10/22/cultural-attractions/การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เข้าถึงข้อมูล ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓>

ภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทาง
การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

หลังจากการศึกษาวเคราะห์ครบทุกประเด็นแล้ว จะได้ข้อสรุปดังนี้

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ที่จะได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ชุมชนอะไร ที่ไหนบ้าง

๑.๗.๒ ผลผลิตของชุมชนที่จะได้รับการส่งเสริมและพัฒนา เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๗.๓ ได้สร้างเครือข่ายผลผลิตของชุมชน สำหรับรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ปฏิบัติการร่วมด้วยแบบผสมผสาน มีลำดับขั้นตอนการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑. เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๒. เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๓. เพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีสาระสำคัญและประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดการพัฒนาชุมชน
๒. แนวคิดการมีส่วนร่วม
๓. ทฤษฎีแรงจูงใจ
๔. แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
๕. แนวคิดเครือข่าย
๖. เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ดังนี้

๒.๑.๑ แนวคิดการพัฒนาชุมชน^๑

๑) ที่มาของแนวคิดการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีรากฐานแนวคิดที่มาจาก ๓ ประการคือ (Lane E. hold Croft, 1982 : 210)^๒

๑. เป็นการทดลองปฏิบัติงานในประเทศอาณานิคมของประเทศอังกฤษในทวีปแอฟริกาและประเทศในแถบทวีปเอเชีย
๒. เป็นการปฏิบัติงานของหน่วยงานอาสาสมัครจากประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศในแถบยุโรปที่เข้าไปดำเนินงานในประเทศอื่นๆ
๓. แผนงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่การบริการชุมชนและด้านสวัสดิการสังคมภายในประเทศ

^๑http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184

^๒ Lane E. hold. Croft, "The Rise and Fall of Community Development in Developing Countries 1950-1965 : a Critical Analysis and Imp Location" in Developing. 1982 : 210.อ้างจากแหล่งข้อมูล <http://www.dsdw2016.dsdw.go.th> > doc

สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” มาจากแนวความคิด “การศึกษามวลชน” (Mass Education) ในประเทศแถบทวีปแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีหลักการว่าการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดินนั้นสามารถเริ่มจากหน่วยเล็กๆ ในชุมชน และจะต้องมุ่งไปที่ชุมชนโดยรวมเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาเรียนรู้ตระหนัก และได้เข้ามามีส่วนร่วมถึงขั้นสูงสุดคือการเข้าไปควบคุมการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัวของเขาเอง การศึกษามวลชนเป็นการศึกษานอกระบบมากกว่าการศึกษาในระบบเพื่อให้ประชาชนตื่นตัวและรับผิดชอบตนเองต่อไป

ใน ปี พ.ศ.๒๔๙๑ ได้มีการประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาอาณานิคมที่เมืองเคมบริดจ์ ได้มีมติให้ใช้คำว่าพัฒนาชุมชนแทนคำว่าการศึกษามวลชน และได้ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาชุมชนหมายถึง ขบวนการ (Movement) ที่กำหนดขึ้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชนส่วนรวมให้ดีขึ้น โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และหากเป็นไปได้ ก็ด้วยความคิดริเริ่มของชุมชนเองแต่ถ้าความคิดริเริ่มเช่นนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้ก็จำเป็นต้องใช้เทคนิคเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มเพื่อให้เกิดการตอบสนองต่อขบวนการนี้อย่างจริงจัง การพัฒนาชุมชนครอบคลุมไปถึงการทำให้ดีขึ้นในทุกรูปแบบ

ในทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ผู้นำอเมริกันมีความเชื่อว่าประเทศกำลังพัฒนาในโลกเสรีทั้งหลายกำลังตกอยู่ภายใต้การรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์ การให้การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารนั้นเป็นเรื่องจำเป็นแต่ไม่เพียงพอที่จะดำรงนโยบายต่างประเทศของอเมริกาได้ การพัฒนาชุมชนของอเมริกาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงของประเทศและประชาธิปไตย ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วก็คือเครื่องมือที่แฝงด้วยนโยบายต่างประเทศในระยะยาวของอเมริกานั้นเอง ซึ่งภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่๒สิ้นสุด ยุติลงได้เกิดภาวะความยากจนไม่รู้หนังสือและโรคภัยไข้เจ็บขึ้นในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งนานาประเทศได้ให้ความสนใจต่อปัญหานี้ ประกอบกับองค์การสหประชาชาติได้กำเนิดขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้คนรุ่นหลังต้องเผชิญกับความโหดร้ายทารุณของสงคราม อีกภารกิจสำคัญขององค์การสหประชาชาติในขณะนั้น คือการเยียวยาบาดแผลอันเป็นผลจากภัยสงคราม ดูแลเด็กไร้บ้านขาดอาหารและพิการวิธีการหนึ่งเพื่อองค์การสหประชาชาติมาใช้คือขบวนการพัฒนาชุมชน โดยเริ่มงานใน ปี ค.ศ.๑๙๕๐

ประเด็นสำคัญในความหมายของการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติก็คือการเป็นหุ้นส่วนกัน(Partnership)ระหว่างรัฐบาลกับท้องถิ่นซึ่งแนวคิดการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติ นับได้ว่ามีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในประเทศต่างๆมากพอสมควร^๓

คำว่า การพัฒนาชุมชน ได้รับความนิยมนิยมและแพร่หลายไปทั่วโลกเมื่อองค์การสหประชาชาติให้การยอมรับโดยองค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายหลักการ และวิธีการพัฒนาชุมชนขึ้นเพื่อใช้ร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก และที่สำคัญคือการที่องค์การสหประชาชาติกำหนดให้ระหว่างปี ค.ศ.๑๙๖๐-๑๙๖๙ เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาและเมื่อครบกำหนดแล้วยังได้มีการกำหนดเพิ่มเติมให้ปี ค.ศ.๑๙๗๐-๑๙๗๙ เป็นทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนาติดต่อกันอีกด้วยจึงทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นที่ ยอมรับอย่างกว้างขวางและนิยมนำมาใช้กันโดยทั่วไปในปัจจุบัน

^๓ ปาริชาติ วลัยเสถียร,กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา , (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗-๘.

ส่วนประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติก็ได้แนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชนมาใช้ด้วยเช่นกันเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยนั้น

๒) ความหมายของคำว่าพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนได้มีกำเนิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้ว และจากการที่การพัฒนาชุมชนได้ถูกนำมาใช้ และรับการยอมรับอย่างแพร่หลายจึงได้มีองค์การหน่วยงานและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนดังนี้

ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ประเทศอังกฤษได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกเมื่อ ปี ค.ศ. 1948 ไว้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน ถ้าหากไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้น ให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง อ้างใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์.^๔

กรมการพัฒนาชุมชน^๕ ได้ให้ความหมายว่าการพัฒนาชุมชน คือการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเองเพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาลเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์^๖ ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าเป็นขบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนยั่วและส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^๗ อธิบายว่าการพัฒนาชุมชนคือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่พึงปรารถนา) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่พึงปรารถนาหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการจูงใจเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ กล่าวโดยสรุปการพัฒนาชุมชนได้แก่การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีการวางแผน (Planned Community Change)

สนธยา พลศรี^๘ กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนตามแผน และโครงการที่กำหนดไว้ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

^๔ สัญญา สัญญาวิวัฒน์,การพัฒนาชุมชน,พิมพ์ครั้งที่ ๓,(กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,๒๕๒๖),หน้า ๑๐.

^๕ กรมการพัฒนาชุมชน,การพัฒนาชุมชน,(กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน,๒๕๒๓),หน้า ๑.

^๖ พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์,การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน,(กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,๒๕๑๗),หน้า ๑.

^๗ สัญญา สัญญาวิวัฒน์,การพัฒนาชุมชน,อ้างแล้ว,หน้า ๑๐.

^๘ สนธยา พลศรี,ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน,(สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา,๒๕๔๒),หน้า ๔๙.

โกวิท พวงงาม^๙ ได้ทำการสรุปประมวลความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชนหมายถึงการเปลี่ยนแปลงการสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา เรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการดำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิมคือภูมิปัญญา ระบบนิเวศความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษาอีกด้วย

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้นโดยใช้พลัง และความร่วมมือจากคนในชุมชน และหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชนเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้า ทั้งในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

การพัฒนาชุมชนเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะในตัวเองและมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนด้วยวิธีการพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญเป็นวิธีการที่สามารถนำไปช่วยในการดำเนินงานพัฒนาในด้านอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จได้อีกด้วย ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนให้มีความพร้อมที่จะรองรับกิจกรรมการพัฒนาเหล่านั้นได้นั่นเอง^{๑๐}

๓) แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่นได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่สมาชิกในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวของกลุ่มหรือชุมชนมีมากขึ้น เกิดมีผู้นำ ผู้ตาม ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองเพิ่มมากขึ้น มีกลุ่มที่เจริญกว่าและกลุ่มผู้ด้อยกว่า ดังนั้นเมื่อเกิดมีกลุ่มในลักษณะที่สัมพันธ์กันมากขึ้น จึงทำให้ต้องมีการจัดระบบการดำเนินชีวิตร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ร่วมกันของแต่ละฝ่าย จึงทำให้เกิดมีแนวความคิดในการจัดระบบการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชน ซึ่งจิรพรรณ กาญจนจิตรา^{๑๑} กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามสมควร เช่น ความช่วยเหลือด้านวิชาการงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้

^๙ โกวิท พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*, (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๒.

^{๑๐} สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, อ่างแก้ว หน้า ๔๙.

^{๑๑} จิรพรรณ กาญจนจิตรา, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า

สถานการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ว่า จะช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองไปได้ตลอดรอดฝั่ง

๒. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องเป็นการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่า ปัญหาของชุมชนนั้นมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของประชาชนจะต้องพัฒนาทางด้านทักษะการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน จึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวกันหรือกระทบไปยังอีกปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาเสมอ ดังนั้นโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาจะต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้หลายปัญหา

ผู้ที่ทำงานจะต้อง มีความเข้าใจในแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องพิจารณาแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน ดังนี้คือ

(๑)คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man is a Most Important) การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพหรือพลังความสามารถของคน เพราะการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือการเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ (มิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นตัวกำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่หมายถึง กิจกรรมในท้องถิ่น จะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินนโยบายชาติ) การสนับสนุนจากรัฐบาลในที่นี้คือด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ย่อมจะไม่ได้การสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควรจะเห็นได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักพัฒนาสามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ

ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วย การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง และชุมชน ร่วมกันสร้างมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

(๒)การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) การพัฒนาชุมชนเป็นการให้คนในชุมชนได้เข้ามาศึกษา ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนนั่นเอง

(๓)การพึ่งตนเองของชุมชน (Self-Reliance) จากแนวความคิดที่เชื่อในศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชนแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อมั่นว่าการเสริมสร้างขีด

ความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้นทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

(๔)การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็น หลักการสำคัญประการหนึ่งคือต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองให้มากขึ้นและให้ได้มากที่สุด โดยมีรัฐเป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกิดขีดความสามารถของประชาชนตาม โอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

(๕)การใช้ทรัพยากรในชุมชนให้คุ้มค่า (Community Natural Resources Utiliz) ผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนโดยอ้อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้นดังนั้นจึงต้องใช้ทรัพยากรต่างๆของ ชุมชนเช่นคนเงินวัสดุอุปกรณ์ทุนทางสังคมและทรัพยากรต่างๆไม่พึ่งพาชุมชนอื่นๆในการพัฒนา ชุมชนของตนเองเพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชน ของตนเองเช่นเดียวกัน

(๖)การริเริ่มของประชาชนในชุมชน (Initiative) แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน เชื่อมั่นในสิทธิเสรีภาพของคนการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาจัดทำแผนและโครงการไม่ใช่ถูก กำหนดโดยบุคคล หรือหน่วยงาน นอกชุมชนการดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆต้องให้ ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบหน่วยงานนอกชุมชนอื่นๆ เป็นหน่วยที่สนับสนุน ส่งเสริมเท่านั้นแนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษแก่คนในชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในระดับที่เรียกว่า“คิดเป็นทำเป็น” จนสามารถที่จะค้นหาปัญหาวิเคราะห์ปัญหา กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

(๗)ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) จากความเชื่อที่ว่าคนมีศักยภาพและ ความสามารถในการพัฒนาแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน จึงเชื่อมั่นว่าการเสริมสร้างขีด ความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้น ทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามความต้องการของชุมชนเอง

(๘)ขีดความสามารถของชุมชนและของรัฐบาล (Community and Government) การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งด้านบุคลากรงบประมาณและระบบการบริหาร ส่วน ชุมชน ก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาลกล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมาก ก็พึ่งตนเองให้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อยรัฐก็ให้การสนับสนุนมาก ขึ้นขีดความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องได้สัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

(๙)การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-Operation Between) การพัฒนา ชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชนไม่ ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มี ข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ดังกล่าวนี้อแล้ว การร่วม

มีระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตัวเองการใช้ทรัพยากรในชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม เป็นสำคัญ

(๑๐)การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินการไปพร้อมๆกันหลายๆด้านจะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อการประหยัดแรงงานงบประมาณและเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องประสานงานกับคนหน่วยงานองค์กรต่างๆและงบประมาณจึงจะประสบผลสำเร็จ

(๑๑)ความสมดุลในการพัฒนา (Development as Equality) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการ ไปพร้อมกันทุกด้านไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะเพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วยเช่นความสมดุลระหว่างการพัฒนาคน กับสิ่งแวดล้อมความสมดุลระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการด้านพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัยความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล เป็นต้น

(๑๒)การศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) คือมีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เน้นให้รู้จักตัวเองรู้จักโลกและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งทั้งที่เป็นมนุษย์ธรรมชาติ หรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติอันก่อให้เกิดปัญหาเพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องสมดุลการศึกษาภาคชีวิตเป็นเครื่องมือที่สำคัญซึ่งจะทำให้มีความสามารถปรับตัวเองอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างเป็นสุข ตามอรรถาพการนำเสนอแนวคิดการศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) เป็นผลจากการนำเสนอรายงานขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ได้นำเสนอไว้ว่ามนุษย์แต่ละคนจะต้องอยู่ในภาวะแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขาฉะนั้นแนวความคิดของการศึกษาภาคชีวิตจึงเปรียบเหมือนกุญแจดอกสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้บนฐานของการทำความเข้าใจชีวิตจึงนับได้ว่าเป็นการศึกษาภาคชีวิตและเป็นการศึกษาที่มีความต่อเนื่องกันไปตราบเท่าอายุขัยของแต่ละบุคคลนั้น แสดงว่าการพัฒนาชุมชนนั้นไม่มีที่สิ้นสุด แต่จะหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามความต้องการและสถานการณ์ของชุมชน

๔) หลักการพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดพื้นฐานและปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่ได้นำเสนอมาแล้วในเบื้องต้นได้ถูกนำมาใช้ในการกำหนดให้เป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนดังนี้ องค์การสหประชาชาติ^{๑๒} (1960 : 8-13) ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ประเทศต่างๆ

^{๑๒} Un.Department of Economic and social Affair,(1960).Community development and Related service. New York; United Nations Publication,P.8-13.

นำไปใช้ดังนี้

๑. การพัฒนาชุมชนจะต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนจากการริเริ่มของประชาชนและเริ่มจากโครงการง่ายไปสู่โครงการที่ยากขึ้นตามลำดับ

๒. ต้องเป็นโครงการอเนกประสงค์ที่จะช่วยแก้ปัญหาได้หลายด้าน

๓. เป็นการเปลี่ยนแปลงเจตคติของประชาชนในชุมชนที่ต้องทำไปพร้อมกับกิจกรรมด้านอื่นๆ

๔. จะต้องมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่

๕. ต้องแสวงหาผู้นำท้องถิ่นสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านต่างๆตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของแต่ละชุมชน

๖. ต้องยอมรับสตรีและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ

๗. รัฐต้องเตรียมจัดบริการให้การสนับสนุน

๘. ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพทุกระดับ

๙. สนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชนอาสาสมัครต่างๆทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติและนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

๑๐. ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติ

กรมการพัฒนาชุมชน^{๑๓} ได้กล่าวถึงหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่า จะต้องยึดหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุดจนกว่าจะพัฒนา จะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิดวางแผนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเองนักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้นแนะนำส่งเสริม

๒. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน นักพัฒนาต้องยึดมั่นเป็นหลักที่สำคัญว่าต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลังและช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๓. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิดตัดสินใจวางแผนปฏิบัติตามแผนและติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใดๆที่จะทำในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงานอันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องของความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

๔. ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทางานพัฒนาชุมชนซึ่งจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุยประชุมปรึกษาหารือร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจและทำร่วมกันรวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือ

^{๑๓} กรมการพัฒนาชุมชน, **การพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗), หน้า ๒๕.

เหลือซึ่งกันและกัน ตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยหลักการพัฒนาชุมชนที่นักพัฒนาชุมชน นำมาใช้ในประเทศไทย นอกจากยึดถือหลักการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติแล้ว ยังได้ปรับ เปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของสังคมไทยซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

๔.๑ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนคือร่วมศึกษาร่วมคิดร่วมวิเคราะห์ร่วมตัดสินใจร่วมวางแผนร่วมแก้ปัญหาติดตามประเมินผลร่วมรับผิดชอบร่วมรับผลของการพัฒนาทั้งในรูปของบุคคล กลุ่มและองค์กรอย่างแท้จริง และด้วยความสมัครใจไม่ใช้ด้วยความเกรงใจ หรือถูกบังคับเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเองมองเห็นและตระหนักถึงศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถของตนเองเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและเจ้าของงานพัฒนาชุมชน (Sense of Belonging) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

๔.๒ หลักการพึ่งตนเองของชุมชน หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญประการหนึ่ง คือการพึ่งตนเองของชุมชนตามศักยภาพ หรือพลังความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคน ทรัพยากรและทุนต่างๆของชุมชนด้วยการพัฒนาให้ประชาชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนด้วยตนเองเพราะเป็นผู้รู้สภาพที่แท้จริงในชุมชนมากกว่าผู้อื่นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมากกว่าผู้อื่นและต้องดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนนานกว่าผู้อื่นการพึ่งตนเองได้ของชุมชนเป็นการช่วยแบ่งภาระของรัฐบาลทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถดำรงรักษาและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๔.๓ หลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและองค์กรกลุ่มและองค์กรเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เป็นแหล่งกลางของการร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบเป็นแหล่งฝึกพลังความรู้ความสามารถของชุมชนทำให้เกิดศักยภาพหรือพลังในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่สนับสนุนส่งเสริมหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักการพึ่งตนเองของประชาชนที่กล่าวมาแล้วให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่อไปอีกด้วยกลุ่มและองค์กรยังช่วยให้เกิดความมั่นใจว่าการพัฒนาชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จล้มเหลวเพราะถึงแม้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสบปัญหาและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่กลุ่มและองค์กรยังคงมีอยู่สามารถดำเนินงานพัฒนาต่อไปได้อีก

๔.๔ หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ ผู้นำในการพัฒนาชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถยอมรับในหลักการของระบอบประชาธิปไตย มีบุคลิกภาพเด่นเป็นพิเศษเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนทั้งผู้นำเป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งและการเลือกตั้งให้เป็นผู้นำผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานการพัฒนาชุมชนได้ดีและเป็นพลังสำคัญที่ทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๔.๕ หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ปรัชญาและความคิดของระบอบประชาธิปไตย กับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนเป็นหลักการเดียวกันกล่าวคือการให้ประชาชนมีสิทธิอิสรภาพเสรีภาพเสมอภาคและภราดรภาพในการดำรงชีวิตตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังนั้นหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงานคือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนต้อง

เป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนในชุมชนด้วยความสมัครใจไม่ใช่ถูกบังคับเมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกันจะใช้เสียงข้างมากตัดสินยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันแบบพี่น้องในครอบครัวเดียวกันทุกคนมีโอกาสดูแลแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกันมีความสำคัญทัดเทียมกันและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

๔.๖ หลักการประสานงาน การพัฒนาชุมชนมีบุคคล กลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้การประสานงานเป็นหลักการที่สำคัญทั้งการประสานพื้นที่ประสานคน ประสานหน่วยงาน ประสานเงิน ประสานทรัพยากร ประสานแผนและโครงการ ประสานผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งการพัฒนาสิ้นสุดลง การประสานงานช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่รับผิดชอบและสร้างความร่วมมือ รับผิดชอบในกิจกรรมร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ไม่ซ้ำซ้อน ประหยัดแรงงาน งบประมาณทรัพยากร เวลา ทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จด้วยดี

๔.๗ หลักการจัดการชุมชน คือให้ผู้นำและคนในชุมชน เรียนรู้ในหลักการบริหารจัดการชุมชนของตน ร่วมกันดำเนินการบริหารจัดการชุมชน สามารถศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผนและโครงการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชน ประเมินผลสรุปบทเรียน ในการดำเนินงานได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาระบบการบริหารและจัดการชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชน

๔.๘ หลักการบูรณาการ เป็นการผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนให้เป็นเอกภาพ เพื่อสร้างศักยภาพหรือพลังในการพัฒนา ทำให้การพัฒนามีเป้าหมายร่วมกัน ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ประสบความสำเร็จร่วมกัน ไม่ใช่เป็นแบบต่างคนต่างทำ

๔.๙ หลักการพัฒนาแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เพราะว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ชุมชนทั้งหมดพัฒนาได้

๔.๑๐ หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาชุมชนต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม แต่มุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมและชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวรหรือยั่งยืนไม่ล่มสลายไปได้ง่าย

๔.๑๑ หลักการใช้วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ประชาชนยอมรับและนำมาปฏิบัติ ในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นวิถีของชุมชน วัฒนธรรมเกิดจากการกระทำหรือผลงานของมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเช่น ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น วัฒนธรรมบางอย่างเป็นภูมิปัญญาของชุมชน คือเกิดจากสมาชิกในชุมชนเอง วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทมาก เพราะการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะได้รับความร่วมมือ

หรือถูกต่อต้านจากประชาชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใดและจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความสอดคล้องหรือความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ

๔.๑๒ หลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน คือการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของคนในชุมชนและการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชน ทำให้สามารถสรุปบทเรียนสร้างบทเรียนรับความรู้ใหม่ได้พร้อม ๆ กัน และมีความรู้ความเข้าใจตรงกัน ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และนำไปสู่การตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

๔.๑๓ หลักการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากชุมชนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว การเชื่อมโยงการเรียนรู้ของคนในชุมชนต้องดำเนินการในลักษณะของเครือข่าย เพราะทำให้ระบบการเรียนรู้ของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แล้วขยายไปสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนมีพลังหรือศักยภาพมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางเป็นองค์ความรู้ใหม่มากขึ้น เกิดความสมานฉันท์ระหว่างชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๔.๑๔ หลักการขยายผล โครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในชุมชนใดชุมชนหนึ่งถือเป็นองค์ความรู้ของชุมชนนั้น ควรนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน เพราะความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนจะสร้างขวัญกำลังใจ ความศรัทธาเชื่อมั่น ไม่ทอดทิ้งในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา การขยายผลจะทำให้การพัฒนาชุมชนแผ่ขยายไปได้อย่างรวดเร็วและการสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดพลัง ประสบความสำเร็จในการพัฒนามากยิ่งขึ้นพัฒนามากยิ่งขึ้น

๔.๑๕ หลักการสมทบการพัฒนาชุมชน มุ่งที่จะให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยใช้ประชาชนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญแต่พลังหรือศักยภาพของประชาชนและชุมชนนั้นมีขีดจำกัดกล่าวคือมีเพียงในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถระดมมาใช้ได้อีกต่อไปการสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคเอกชนที่อยู่ภายนอกชุมชนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นแต่ต้องตั้งอยู่บนหลักการช่วยเหลือตนเองและการพึ่งตนเองของชุมชนไม่ใช่พึ่งพารัฐบาลและองค์กรเอกชนตลอดไป หลักการสมทบจึงเป็นการสมทบกันระหว่างขีดความสามารถทั้งหมดที่ชุมชนมีอยู่กับการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลและองค์กรเอกชนอย่างเหมาะสมเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนให้ประชาชนอีกทางหนึ่ง

๕) ลักษณะของการพัฒนาชุมชน

จากความหมายแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชนจะเห็นว่าการพัฒนาชุมชนมีลักษณะสำคัญหลายประการดังนี้

๑. เป็นการดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้ทุนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชนเพียงฝ่ายเดียว นอกจากมีความจำเป็นจริงๆคือเมื่อเกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น

๒. เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกันคนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชนร่วมมือกัน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จตามขีดความสามารถที่มีอยู่

๓. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทาง คือ มีแผนและโครงการที่สามารถควบคุมความสมดุลที่จะเปลี่ยนแปลงได้กำหนดปริมาณคุณภาพและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้

๔. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์เป็นการดำเนินงานตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

๕. เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้เป็นผู้มีความรู้มีความสามารถในการพัฒนาตนเองบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและชุมชน ตามมาตรฐานที่ต้องการ

๖. เป็นกระบวนการให้การศึกษาตลอดชีวิตการพัฒนาชุมชนใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนาคนในชุมชนทุกช่วงชีวิตให้มีคุณภาพมีความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนาและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข

๗. เป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการผนึกกำลังด้วยการรวมตัวของคนในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดศักยภาพหรือพลังของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

๘. เป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือคนในชุมชนในทุกขั้นตอนตั้งแต่การร่วมศึกษาปัญหาของชุมชนวิเคราะห์ปัญหาสรุปบทเรียนที่ผ่านมามาจัดทำแผนโครงการร่วมปฏิบัติงานและติดตามประเมินผลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนรักหวงแหนชุมชนและร่วมกันพัฒนาชุมชน

๙. มีลักษณะเป็นการบูรณาการคือการผสมผสานองค์ประกอบต่างๆของชุมชนและการพัฒนาชุมชนไว้ด้วยกันไม่แยกออกเป็นส่วนๆ

๑๐. เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมคือดำเนินการพัฒนาทุกๆส่วนของชุมชนไปพร้อมกันอย่างมีคุณภาพไม่พัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงส่วนเดียว

๑๑. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่ออนาคตกล่าวคือไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้หมดไปรักษาสีบทอดกิจกรรมการพัฒนาไปยังคนรุ่นต่อไปโดยไม่สิ้นสุด หรือเป็นการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์และสังคมให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

๑๒. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยการพัฒนาชุมชนเป็นของคนในชุมชนดำเนินการโดยคนในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนเป็นการให้สิทธิเสรีภาพอิสรภาพเสมอภาพและภราดรภาพแก่ชุมชนเช่นเดียวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเปิดโอกาส ให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนเป็นการดำเนินงานโดยคนและกลุ่มคนส่วนใหญ่ของชุมชน

๑๓. เป็นการนำยุทธศาสตร์หรือกลวิธีการต่างๆมาใช้ เช่นการให้การศึกษาแก่ชุมชน การใช้ตัวนำการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงเจตคติการสร้างผู้นำการสร้างกลุ่มการเสริมสร้างทักษะและความสามารถในการด้านต่างๆ การจัดระเบียบทางสังคมเป็นต้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องเลือกวิธีการหรือผสมผสานวิธีการเทคนิคต่างๆมาใช้ในการพัฒนาให้เหมาะสม

๑๔. มีลักษณะเป็นการบริหารจัดการ คือการพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆเป็นจำนวนมากจึงต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพที่ การบริหารจัดการคนกลุ่มองค์กรทรัพยากรแผนและโครงการเป็นต้น

๑๕. มีลักษณะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ คือคนในชุมชนร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีศูนย์กลางในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกันมีความเป็นกัลยาณมิตรระดมพลังและศักยภาพมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ที่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆเป็นต้น

๖) องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ถ้าพิจารณาจากลักษณะที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนแล้ว การพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. คนในชุมชน คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนโดยความร่วมมือกันของคนในชุมชน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในชุมชนด้วยกันเองการพัฒนาชุมชน จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนโดยตรงทั้งที่เป็นบุคคลกลุ่มและองค์กรต่างๆ

๒. ทุนของชุมชน

ทั้งทุนทางสังคมทุนทางเศรษฐกิจและทุนสิ่งแวดล้อม

๒.๑ ทุนทางสังคมได้แก่คุณภาพของคนการจัดระเบียบทางสังคมสถาบันทางสังคมกลุ่มและองค์กรต่างๆขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเทคโนโลยีต่างๆ ฯลฯ

๒.๒ ทุนทางเศรษฐกิจได้แก่อาชีพผลิตภัณฑ์รายได้แหล่งทุนของชุมชน ฯลฯ

๒.๓ ทุนสิ่งแวดล้อมได้แก่ป่าไม้แร่ธาตุภูเขาแม่น้ำลำคลองน้ำตก ฯลฯ ทุนของชุมชนเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๓. วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่นวัสดุสำนักงานวัสดุก่อสร้างเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ยานพาหนะเครื่องมือเครื่องจักรเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นต้นโดยวัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ต้องมีคุณภาพที่เหมาะสมทันสมัยและเพียงพอต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

๔. ยุทธศาสตร์หรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายวิธีการเช่นการให้การศึกษาอบรมการจัดระเบียบชุมชนการสร้างผู้นำการสร้างกลุ่มและองค์กรการวางแผนและโครงการการประสานงานเป็นต้นยุทธศาสตร์เหล่านี้ เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับชุมชนจึงจะเป็นประโยชน์และสนับสนุนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

๕. กระบวนการพัฒนาชุมชน จะเป็นลักษณะมีลำดับขั้นตอนในดำเนินงานคือการศึกษาชุมชนการวิเคราะห์ชุมชนการวางแผนและโครงการการดำเนินงานการประเมินผลและการทบทวนเพื่อไขปัญหาและอุปสรรคซึ่งต้องดำเนินงานไปตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ

๖. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็นเกินขีดความสามารถของชุมชนหรือเพื่อกระตุ้นเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

๗. การบริหารและจัดการที่ดีเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มองค์กรการเงินเวลาพัสดุครุภัณฑ์อาคารสถานที่ เป็นต้นให้มีประสิทธิภาพ

๘. นักพัฒนาชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือนจูงใจประสานงานระดมพลังหรือศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนา

๙. การประสานงาน เพื่อเป็นการเชื่อมประสานระหว่างบุคคลกลุ่มองค์กรหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้

๑๐. ผลของการพัฒนาคือเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนาชุมชนซึ่งจะทำให้คนที่ร่วมการพัฒนามีขวัญและกำลังใจ ที่มุ่งมั่นที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จต่อไปองค์ประกอบทั้ง ๑๐ ประการของการพัฒนาชุมชนนี้ จะมีลักษณะความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกันและกัน เป็นห่วงโซ่ของการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน

๓) ปรัชญาพัฒนาชุมชน

พัฒนา บุนยรัตพันธุ์^{๑๔}ได้กล่าวถึงหลักปรัชญามูลฐานของงานพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

๑. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง

๒. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตน ไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๓. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลง ทักษะ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๔. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ถ้าพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และรัฐ

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น

ประการแรก ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ

^{๑๔}พัฒนา บุนยรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑-๒.

ประการที่สอง การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่น

ประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความต้อติ่ง และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมา ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม จะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ^{๑๕} ได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชน ไว้ว่า

การพัฒนาชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานสำคัญ ดังนี้

๑. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัวพลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา

๒. บุคคลและคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลง ทักษะ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๓. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง

๔. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยส่วนรวม

กรมการพัฒนาชุมชน (๒๕๓๘) ได้กล่าวสรุป ปรัชญางานพัฒนาชุมชน มีความเชื่อว่า

๑. มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน

๒. มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ หรือมีศักยภาพ

๓. ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

อยู่รวมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนเจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

สรุปได้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในศักยภาพ หรือพลังความสามารถของมนุษย์ คนแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรมมีอิสรภาพ เสรีภาพและความเสมอภาคในการดำรงชีวิต ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้ มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ประเทศ

^{๑๕} ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ, *การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติการ*, (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔),

สหรัฐอเมริกาจึงได้นำไปใช้และเผยแพร่ปรัชญาทั้งสองนี้ควบคู่กันไป จึงทำให้การพัฒนาชุมชนได้รับความนิยอย่างกว้างขวาง ดังที่กล่าวมาแล้ว

๘) กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน^{๑๖}

การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ ดังนี้

๑. **การศึกษาชุมชน** เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนาต้องใช้ในขั้นตอนนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพัฒนากรกับชาวบ้านแล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้นความสนิทสนมรักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

๒. **การให้การศึกษาแก่ชุมชน** เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาร่วมกับประชาชน เป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและสภาพที่เป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรง และความเสียหายต่อชุมชน กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ เข้าใจ และตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือ การจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

๓. **การวางแผน/โครงการ** เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และกำหนดโครงการเป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนัก และยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมาร่วมกัน หาสาเหตุ แนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการ โดยใช้เทคนิคการวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๔. **การดำเนินงานตามแผนและโครงการ** โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผน และโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนใน ๒ ลักษณะ คือ

๔.๑ เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

๔.๒ เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

^{๑๖}http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184

๕. การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่กำลังดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันท่วงที กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำเพื่อทราบผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบสามารถกระทำได้ด้วย

๕.๑ แนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ติดตามผลและรายงานผลด้วย ตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๕.๒ พัฒนาการเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา ต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมทำบันทึกรายงาน ตามแบบฟอร์มต่างๆ ของทางราชการ

สรุปได้ว่าแนวคิดการพัฒนาชุมชน มีรากฐานมาจากปรัชญาพัฒนาชุมชนนั้น ซึ่งพอจะสรุปได้ กล่าวคือ เป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นชนบททั้งหลาย โดยการดำเนินการและการริเริ่มจากประชาชนเอง การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความ สามารถทางภาครัฐบาลด้วย ที่เป็นผู้แทนเข้าไปให้การช่วยเหลือชุมชน สอนการบริหารในด้านการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ ทรัพยากรธรรมชาติที่ในท้องถิ่น ตลอดจนกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเองและช่วยกันแก้ปัญหาาร่วมกัน

๒.๑.๒ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๑) ที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วม ตามมาตรา ๗๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ ทุกระดับ ดังนั้นจึงทำให้ผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมหลากหลายดังต่อไปนี้

๒) ผู้ให้ความหมายดังนี้ จำเนียร ชุณหโสภาค อังอิงในธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว^{๑๗} ได้กล่าวถึงลักษณะทฤษฎีการมีส่วนร่วม โดยการใช้การเกลี้ยกล่อม คือหมายถึงการใช้คำพูด หรือ การเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไข ปัญหา การขัดแย้งในการปฏิบัติและถ้าจะให้ผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สรุปได้ว่าการเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะการเกลี้ยกล่อมเป็นเรื่องที่ต้องตรงกับความต้องการที่ประชาชนพอใจอยู่แล้ว โดยเฉพาะความต้องการของคนที่ต้องการให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่ง

^{๑๗}จำเนียร ชุณหโสภาค,การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในประเทศไทย,สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหง,กรกฎาคม,เอกสารการรายงาน,(กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๔๖),หน้า ๒๑.

สรุปได้ว่าการเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้
โดยเฉพาะการเกลี้ยกล่อมเป็นสิ่งที่ต้องตรงกับความต้องการที่ประชาชนพอใจอยู่แล้ว

โดยเฉพาะในเรื่องความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) คือความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมากมีทั้งหมด ๕ ระดับดังนี้

๑.ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival Needs) ได้แก่ความต้องการทางด้านอาหารยาเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยยารักษาโรคและความต้องการทางเพศ

๒.ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัย จากการถูกทารุณร่างกายหรือถูกขโมยทรัพย์สินหรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๓.ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่ความต้องการความรักความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๔.ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self-Esteem Needs) ได้แก่ความภาคภูมิใจความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

๕.ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุดที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุดของสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ โดยความสมัครใจ

สหประชาชาติ^{๑๔} ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม(Participation) ไว้ว่า

๑. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
๒. การเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา
๓. การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

^{๑๔} Un.Department of Economic and social Affair,(1981).Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development .(Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert.) New York; United Nations Publication,P.11.

ปรัชญา เวสารัชช^{๑๙} ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

๑. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัวเช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

สุจินต์ ดาววิระกุล^{๒๐} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า กระบวนการที่ทำให้บุคคลสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่ตัวเองไว้ ทั้งนี้ต้องไม่ใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอกหรือองค์กรที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอนรูปแบบการตัดสินใจของบุคคลในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จะต้องทำเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตในทุกๆด้านของตนเองที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๓)ลักษณะของการมีส่วนร่วมธนาภรณ์ เมทนีสุดดี ได้กล่าวถึงลักษณะแนวทางของการมีส่วนร่วมดังนี้

๑. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์
๒. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
๓. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น
๔. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึงเมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

มณฑล จันทน์แจ่มใส^{๒๑} ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะต้องมีและเกิดขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินงานตามแผน การเสียสละกำลังแรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่

^{๑๙}ปรัชญา เวสารัชช,การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์๒๕๒๘), หน้า ๕.

^{๒๐}สุจินต์ ดาววิระกุล ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด ของจังหวัด นครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๗.

^{๒๑}มณฑล จันทน์แจ่มใส.ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง. รายงานวิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร :สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,๒๕๕๑),หน้าบทคัดย่อ.

ประชุม สุวดี^{๒๒} ได้กล่าวถึงลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคล
เกิดจากพื้นฐาน ๔ ประการ คือ

๑. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพ
ที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความ
ต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

๒. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือผู้นั้นจะต้องมีสภาพทาง
เศรษฐกิจวัฒนธรรม และ กายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

๓. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่
จะเข้าร่วมถึงเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม
โดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

๔. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาสที่จะเข้าร่วม
ซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเอง
ต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่าง
เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษาสถานภาพทาง
สังคม อาชีพและรายได้ เป็นต้น

๔) รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

มงคล จันทร์ส่อง^{๒๓} ได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของบุคคล ไว้
ว่าองค์ประกอบรูปแบบของการมีส่วนร่วม มีอยู่ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วม
กิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่า จะทำกิจกรรมนั้นๆ ไปเพื่ออะไร
ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรจะเข้าร่วมหรือไม่

๒. การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม
จะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไรเพื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถ
ตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

๓. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วน
ร่วมกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูก
จำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

^{๒๒}ประชุม สุวดี, การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว., (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนา
บริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ.

^{๒๓}มงคล จันทร์ส่อง ได้ศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การ
บริหารส่วนตำบล อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ปี ๒๕๔๔.

ศิริชัย กาญจนวาสี^{๒๔} ได้กำหนดรูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการประชุม
๒. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
๓. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ
๕. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

วรรณ วรชวานิช^{๒๕} ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลไว้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้คือ

๑.การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์

๒. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือ ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เท่านั้นโดยแท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็นแต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมียุทธภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุธี ศรสวรรค์^{๒๖} ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๑๐ แบบดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมประชุม
๒. การมีส่วนร่วมออกเงิน
๓. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
๔. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
๕. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
๖. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
๗. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค

^{๒๔}ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการประเมิน. พิมพ์ครั้งที่ ๔.(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๗).

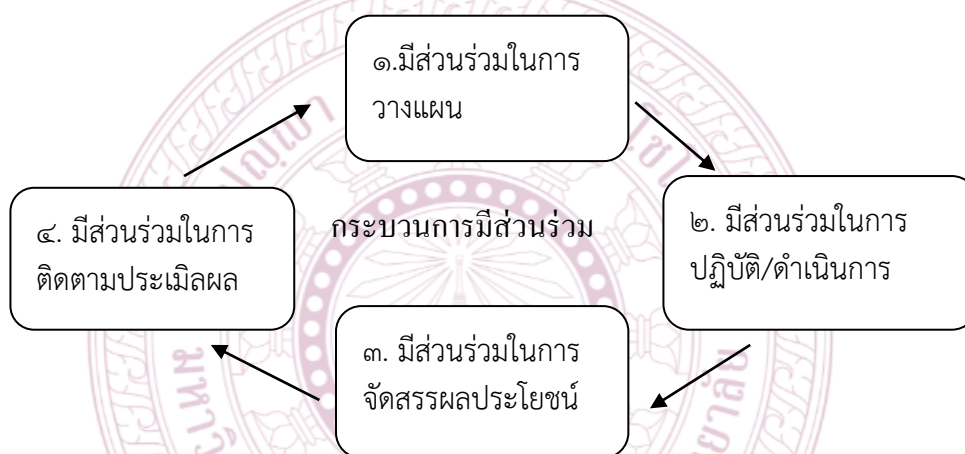
^{๒๕}วรรณ วรชวานิช.ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒.(กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,๒๕๔๖).

^{๒๖}สุธี ศรสวรรค์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม: ศึกษาเฉพาะ กรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา. รายงานภาคินพนธ์คณะพัฒนาสังคม สาขาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.(พระนครศรีอยุธยา: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,๒๕๓๘),หน้าบทคัดย่อ.

๘. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ
๙. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
๑๐. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

Cohen and Uphoff (1968 อ้างถึงใน พรทิพย์ อนุตรพงศ์ และลำพอง บุญยืน, ๒๕๔๔: ๗)^{๒๗} ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ รูปแบบดังนี้

๑. มีส่วนร่วมในการวางแผน
๒. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ
๓. มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์
๔. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ภาพที่ ๒.๑ รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม

๕) หลักการ มีส่วนร่วมหลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการ จะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น

ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสมขัดกับการตัดสินใจของการมีส่วนร่วม ก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

๖) กระบวนการ มีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (power over หรือ power against) ตามทฤษฎีผู้มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ เช่น แม่ซึ่งมีอำนาจมากกว่าลูก ก็มักจะใช้อำนาจเหนือลูก สั่งให้ลูกกลับบ้าน

^{๒๗} พรทิพย์ อนุตรพงศ์ และลำพอง บุญยืน, การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนา, ๒๕๔๔ หน้า

๗. สืบค้นข้อมูลจาก http://digital_collect.lib.buu.ac.th.

ก่อนคำ มาถึงวันหนึ่งลูกซึ่งโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็จะขอกลับบ้านดึก เพราะจะไปงานวันเกิดเพื่อน แม่ก็ยังใช้อ่านาจอเหนือให้กลับบ้านภายในหกโมงเย็น ถามว่าลูกสาวจะยังเชื่อและปฏิบัติตามไหม ตามทฤษฎีแล้ว หากผู้มีอำนาจยังใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ ก็จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่เรา “มี” หรือ “ไม่มี” “อำนาจ” อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างหรือที่เราใช้อ่านาจอเหนือเขา นั้น เขามองว่าเราเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือหรือไม่ ซึ่งบางครั้งสำคัญกว่าด้วยซ้ำไป ฉะนั้นแทนที่แม่จะใช้อ่านาจอเหนือ หันมาใช้อำนาจร่วมกับ (power with) ลงมาพูดคุยกับลูก หาทางออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว ลูกก็จะยินดีปฏิบัติและเชื่อฟังแม่ต่อไป

การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม หลังจากพยายามด้วยวิธีการใช้ไม่เรียบร้อย ใช้กฎ กติกาที่ครูอาจารย์ออกกฎ หรือวางระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ แต่การยอมรับก็ยังไม่ได้ผลดีนัก ครูประจำชั้นได้ชวนนักเรียนในห้องให้ร่วมกัน “ตระหนัก” ถึงปัญหาในห้องเรียน เช่น ความสกปรก การแต่งกายนักเรียน การไม่มีระเบียบในห้องเรียน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะวางกติกาตนเอง จนในที่สุดได้ระเบียบปฏิบัติประจำห้องที่ครูรับ เอามาจัดพิมพ์ติดไว้ในห้อง ปรากฏว่าได้รับการยอมรับและการปฏิบัติตามอย่างดีกว่ากฎกติกาที่ครูกำหนดกติกานั้น ตัวอย่างเช่นนี้เป็นตัวอย่างที่สามารถจะนำไปใช้ในองค์กรหรือรัฐวิสาหกิจที่จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะเป็นเครื่องมือของการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพต่อไป^{๒๘}

๓) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์^{๒๙} ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

๑. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร
๒. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้ช่วยก็ช่วยแรง

^{๒๘}: วันชัย วัฒนศัพท์. การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร บรรยายในการสัมมนาอาจารย์และลูกจ้าง

ภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ ๖-๘ มีนาคม ๒๕๔๖ โรงแรม พญาเชนเตอร์ เมืองพัทยา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน

^{๒๙}: นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๘.

๓. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ฯลฯ

พทยา สายหู^{๓๐} ได้กล่าว ถึงปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการอยู่ในชุมชน ซึ่งความสำเร็จของโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยที่เป็นลักษณะของโครงการ เช่น โครงการที่ประชาชนต้องการ
๒. ปัจจัยที่มีลักษณะของชาวบ้านเอง เช่น ขยันขันแข็ง สามัคคี มีผู้นำดี
๓. ปัจจัยที่มาจากทางราชการ เช่น ถือเป็นโครงการสำคัญ มีงบประมาณเหลือเพียงพอมิเจ้าหน้าที่วิชาการสนับสนุน

๔. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ เช่น การคมนาคมสะดวก วัสดุพร้อม เป็นต้น

อรรถพรณ ภมรสุวรรณ^{๓๑} กล่าวว่า การที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาใด ๆ มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายนอกชุมชนและปัจจัยภายในชุมชน เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต ความรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมนั้น ๆ การมีโอกาสดและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกนโยบายการพัฒนาของรัฐ บทบาทของทางราชการต่อการพัฒนา โครงสร้างทางการเมืองและสังคม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนการพัฒนาชุมชน การมีส่วนดังกล่าวจะเป็นส่วนที่สนับสนุนให้การดำรงชีวิตของตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒.๑.๓ ทฤษฎีแรงจูงใจ

๑) **ความหมายของแรงจูงใจ** แรงจูงใจคือพลังผลักดันให้คนมีพฤติกรรมและยังกำหนดทิศทางและเป้าหมายของพฤติกรรมนั้นด้วยคนที่มีแรงจูงใจสูงจะใช้เวลาพยายามในการกระทำไปสู่เป้าหมายโดยไม่ลดละแต่คนมีมีแรงจูงใจต่ำจะไม่แสดงพฤติกรรมหรือไม่ก็ล้มเลิกการกระทำก่อนบรรลุเป้าหมายมีผู้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้หลากหลายดังนี้

ศิริพร จันทศรี^{๓๒} กล่าวว่าแรงจูงใจหมายถึงปัจจัยหรือสิ่งต่างๆที่มากระตุ้นหรือชักนำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเอง

^{๓๐}พทยา สายหู, *กลไกของสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๔๖.

^{๓๑}อรรถพรณ ภมรสุวรรณ. *การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการนิคมสร้างตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเอง : ศึกษาในนิคมสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนลอนสภาพนิคม*. รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้าบทคัดย่อ.

^{๓๒}ศิริพร จันทศรี. (2550). *การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชน* สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนแตกต่างกัน. รายงาน

ต้องการแรงจูงใจจะมีทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอกบุคคลที่มีแรงจูงใจภายในจะมีความสุขในการกระทำการสิ่งต่างๆ เพราะมีความพึงพอใจโดยตัวของเขาเองไม่ได้หวังรางวัลหรือค่าชมส่วนบุคคลที่มีแรงจูงใจภายนอกจะทำอะไรต้องได้รับการยอมรับจากผู้อื่นหวังรางวัลหรือผลตอบแทนดังนั้นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานหมายถึงการที่ครูโรงเรียนเอกชนมีความปรารถนาหรือความต้องการที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จโดยเกิดจากความพึงพอใจจากภายในที่เมื่อได้ปฏิบัติงานแล้วมีความสุขไม่เกิดความเบื่อหน่ายท้อถอยปฏิบัติงานโดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนเป็นผู้ที่รักงานมีความตั้งใจเต็มใจและทุ่มเทในการปฏิบัติงานและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

สรั้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ^{๓๓} กล่าวว่าจุดเน้นหรือหลักสำคัญของเรื่อง การจูงใจนั้นอยู่ที่ความสามารถในการตอบสนองความต้องการหรือทำให้เกิดความพึงพอใจอันเนื่องมาจากความสามารถในการตอบสนองความต้องการดังกล่าวสิ่งใดก็ตามที่สามารถทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมาได้อาจถือว่าเป็นสิ่งล่อใจและสิ่งจูงใจ (Incentive) ซึ่งจะกลายเป็นเป้าหมาย (Goal) ที่บุคคลแสวงหาในองค์การสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายนี้อาจเป็นสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายทางปฏิฐานหรือทางบวก (Positive) เช่นการยกย่องชมเชยการยอมรับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การเพิ่มเงินเดือนหรืออาจเป็นสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายทางนิเสธหรือทางลบ (Negative) เช่น การดุด่ากล่าวตักเตือนสำหรับการทำงานที่ไม่ดีหรือการลงโทษอื่นๆ เป็นต้นสำหรับสิ่งจูงใจหรือเป้าหมายทางนิเสธนี้มักไม่เป็นสิ่งดึงดูดใจผู้ปฏิบัติงานจึงพยายามเลี่ยงโดยไม่สร้างพฤติกรรมใดๆ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายทางนิเสธนี้

สุชาติ สุขบำรุงศิลป์^{๓๔} กล่าวว่าแรงจูงใจคือสิ่งที่อยู่ภายในตัวบุคคลเป็นแรงขับเป็นพลังของแต่ละคนที่ทำให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจนสำเร็จโดยมีกระบวนการเกิดจากการที่มนุษย์ทุกคนมีความคาดหวังความต้องการ (Needs) และเป้าหมายในชีวิตทำให้เกิดแรงขับ (Drive) เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย (Goals) เพราะฉะนั้นแรงจูงใจจึงมีอิทธิพลในการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาทิศทางใดทิศทางหนึ่งและรักษาพฤติกรรมนั้นไว้เพื่อให้ตนเองนั้นได้สิ่งที่คาดหวังหรือต้องการ

๒) องค์ประกอบของแรงจูงใจ

นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ., ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๓๓}สรั้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. พฤติกรรมองค์การ. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๔.

^{๓๔}สุชาติ สุขบำรุงศิลป์, แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนวิศวกรรมแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี. รายงานวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา, (ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

จากความหมายของแรงจูงใจที่กล่าวมา แรงจูงใจยังมีองค์ประกอบที่ส่งผลให้เกิดเป็นแรงจูงใจ จันทร ชุ่มเมืองปัก^{๓๕} แบ่งองค์ประกอบเป็น ๒ ประการ คือ

(๑) ธรรมชาติของแต่ละบุคคล เพราะคนแต่ละคนไม่เหมือนกัน (Individual Differences) มีความแตกต่างกันในสิ่งที่ป็นธรรมชาติ เช่น กรรมพันธุ์ นิสัย อารมณ์ ความต้องการ ผิพรรณสีของนัยน์ตา เป็นต้น แต่ธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแรงจูงใจคือ

(๑.๑) แรงขับ (Drive) เป็นความตึงเครียดทางร่างกาย ที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่จะบรรเทาหรือลดความตึงเครียดนั้น ๆ เช่น ความหิว ความกระหาย ความรู้สึกทางเพศ ความต้องการที่เป็นความประสงค์อย่างรุนแรงจนกลายเป็นราคะ (Desire) เป็นต้น แรงขับเหล่านี้จะต้องก่อพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้แรงขับหายไป ซึ่งแรงขับเหล่านี้ มี ๒ ประเภทด้วยกัน คือ แรงขับภายในร่างกาย (Primary Drive) หรือว่าแรงขับปฐมภูมิ ได้แก่ แรงขับที่เกิดอยู่ภายในร่างกาย การเกิดแรงขับขึ้นในร่างกาย แปลว่าร่างกายขาดสภาวะสมดุลจนทำให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น หิว กระหาย ความรู้สึกทางเพศ หรือวังเหงา แรงจูงใจภายในร่างกายนี้แต่ละคนจะมีไม่เท่ากันและ แรงขับภายนอกในร่างกาย (Secondary Drive) หรือว่าแรงขับทุติยภูมิ คือแรงขับที่มาจากภายนอกในร่างกาย ได้แก่ พวกแรงขับที่เกิดจากความต้องการด้านสติปัญญาด้านอารมณ์และสังคม ตัวอย่าง อยากเป็นสมาชิกวุฒิสภา อยากเป็นกรรมการตุลาการ อยากเป็นกรรมการเลือกตั้ง ความต้องการเหล่านี้ล้วนมาจากภายนอกในร่างกาย ทั้งสิ้น และแต่ละบุคคลจะมีความสนใจ ความต้องการ และแรงกระตุ้นที่มากน้อยต่างกัน และเช่นกันแรงขับประเภทนี้ก็ได้ทั้งทางบวก และทางลบ

(๑.๒) ความวิตกกังวล (Anxiety) ความวิตกกังวลเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์เป็นเจตคติด้านอารมณ์ และเป็นความรู้สึกของบุคคลที่วาดภาพไปถึงอนาคตที่ยังมาไม่ถึงที่เรียกว่าSentiment Concetning the Future พอเกิดความวิตกกังวลจะเกิดความกลัวต่าง ๆ

(๒) สถานการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่ ๒ ของแรงจูงใจ เนื่องจากองค์ประกอบที่ ๒ เป็นเรื่องของสถานการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละสิ่งแวดล้อม เช่น บ้านที่ตั้งอยู่ริมถนนใหญ่ มีคนขวักไขว่รถแล่นเสียงดัง นักศึกษาที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนี้ก็จะไม่เกิดแรงจูงใจมากพอที่จะอ่านหรือท่องหนังสือได้นาน ๆ เป็นต้น

๓) ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีนี้เรียกว่า ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ เป็นทฤษฎีที่เสนอความต้องการของมนุษย์ว่าต้องเรียงไปตามลำดับมาสโลว์ มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ใฝ่ดีมีศักยภาพที่จะพัฒนาสังคมและตนเอง มุ่งที่จะพัฒนาให้สูงสุดในความสำเร็จ และสร้างสรรค์ ทุกคนต้องการความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หมายถึง การประจักษ์แล้วในศักยภาพของตน ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่

^{๓๕}จันทร ชุ่มเมืองปัก,แรงจูงใจและการจูงใจ สร้างปาฏิหาริย์.(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

จนสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นได้ ดังนั้น มนุษย์จึงมีความต้องการ ซึ่งต้องการจะเรียงลำดับ ๕ ชั้น ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดไปถึงขั้นสูงสุด มาสโลว์ แบ่งความต้องการพื้นฐาน ออกเป็น ๕ ประเภท คือ ความต้องการทางสรีระหรือความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological หรือ physical needs) ความต้องการมั่นคงปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ(safety needs) ความต้องการความรัก และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (love and belonging needs) ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีค่า (esteem needs) และความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริง และพัฒนาตนที่ตามศักยภาพของตน (self actualization)^{๓๖}

(๑) ความต้องการทางสรีระ(Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของร่างกายซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ เสื้อผ้า ฯลฯ ความต้องการนี้เริ่มตั้งแต่วัยทารกกระทั่งถึงวัยชรา มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่เสมอจะขาดไม่ได้ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดร่างกายจะกระตุ้นให้บุคคลทำกิจกรรมขวนขวาย เพื่อตอบสนองความต้องการ เหล่านี้ ถ้าต้องการในขั้นแรกนี้ไม่ได้รับการบำบัด ความต้องการขั้นต่อไปก็จะไม่เกิดขึ้น

(๒) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะบุคคลไม่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต เช่น การสูญเสียตำแหน่ง การขาดแคลนทรัพย์สิน การถูกขู่เข็ญบังคับจากผู้อื่น มนุษย์จึงเกิดความต้องการความมั่นคงปลอดภัย และหลักประกันชีวิต เช่น มีอาชีพที่มั่นคง มีการออมทรัพย์หรือสะสมทรัพย์ มีการประกันชีวิต ฯลฯ

(๓) ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ (Love and belonging Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น และต้องการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการเพื่อนไม่ต้องการรู้สึกเหงาและอยู่คนเดียว ดังนั้นจึงต้องการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มสันทนาการ เป็นต้น ความรู้สึกผูกพันจะเกิดขึ้นเมื่ออยู่ในกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มย่อมเกิดความรัก ความเอาใจใส่ และยอมรับซึ่งกันและกัน

(๔) ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีค่า (Esteem Needs) หมายถึง ความปรารถนาที่จะมองตนเองว่ามีคุณค่าสูง เป็นที่นาเคารพยกย่องจากทั้งตนเองและผู้อื่น ต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า มีเกียรติ มีตำแหน่งฐานะ บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีประโยชน์ หากความรู้สึกหรือความต้องการดังกล่าวถูกทำลายและไม่ได้รับการตอบสนองก็จะรู้สึกมีปมด้อย สิ้นหวัง มอง

^{๓๖}สุรางค์ ไคว้ตระกูล,จิตวิทยาการศึกษา,พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสหวิชาการพิมพ์),

โลกในแง่ร้าย ต้องการสิ่งชดเชย ถ้าเกิดความรู้สึกรุนแรงจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความท้อถอยในชีวิต เป็นโรคประสาท โรคจิต และอาจฆ่าตัวตายได้

(๕) ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง และพัฒนาศักยภาพของตน (Self-Actualization Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริง เพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์ (Self-fulfillment) รู้จักค่านิยม ความสามารถและมีความจริงใจต่อตนเอง ประารถนาที่จะเป็นคนที่ดีที่สุดของตนเอง มีสติในการปรับตัว เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต และเผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายและน่าตื่นเต้น กระบวนการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตนเองเป็นกระบวนการที่ไม่มีจุดจบ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่มนุษย์ทุกคน ต้องการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพ มาสโลว์ กล่าวถึง ลำดับของความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ว่า ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตามความสำคัญและสามารถยืดหยุ่นได้ เมื่อความต้องการเบื้องต้นได้รับบำบัดแล้วมนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการขั้นสูงขึ้นเป็นลำดับ ความต้องการเหล่านี้เกิดเหตุผลที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องการเติบโตและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

มาสโลว์ ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ไว้ดังนี้

๑. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

๒. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ อีกต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง จึงจะเป็นสิ่งจูงใจพฤติกรรมของบุคคล

๓. ความต้องการของมนุษย์จะเรียงกันเป็นลำดับขั้น ตามความสำคัญ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงขึ้นไปเรื่อยๆ

สรุป แรงจูงใจเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรม คือ ความต้องการที่รู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง และพัฒนาศักยภาพของตนให้รู้दหน้าต่อไปเพื่อการพัฒนาตัวเอง สนองความต้องการของตนเองให้เจริญก้าวหน้าเพราะนั่นคือความต้องการของมนุษย์ขั้นพื้นฐานนั่นเอง

๒.๑.๔.แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

๑) ที่มาของแนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเป็นหนึ่งในกระบวนการส่งเสริมอาชีพที่มีการกำหนดแนวทางวิธีการขั้นตอนและรูปแบบต่างๆ ในการยกระดับรายได้และสร้างความมั่นคงในอาชีพเพื่อให้ผู้ประกอบการอาชีพมีความมั่นใจว่าถ้าได้นำไปใช้และปฏิบัติจะทำให้การประกอบอาชีพของตนเองมีความมั่นคงยิ่งขึ้นซึ่งมีหน่วยงานนักคิดนักวิชาการได้สร้างแนวทางวิธีการที่จะพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในรูปแบบต่างๆ ^{๓๐๗} ดังนี้

^{๓๐๗} แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพตามทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่๑๒ กำหนดแนวทางไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๙)

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ดังนี้

๑. การส่งเสริมและพัฒนาคนให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ได้แก่สนับสนุนการสร้างอาชีพสร้างรายได้และให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสสตรีและผู้สูงอายุ อาทิการสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กขนาดกลางและขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชน

๒. การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ได้แก่การส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชนการสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อยกระดับทักษะของคนในชุมชน และการส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชนอีกทั้งการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นให้สามารถเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้นได้แก่พัฒนาและส่งเสริมทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับวัยทักษะการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่นสนับสนุนมาตรการจูงใจทางการเงิน และการคลัง ให้ผู้ประกอบการมีการจ้างงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและสนับสนุนช่องทางการตลาดแหล่งทุนและบริการข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคมดังนี้

๑. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนได้แก่ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่การต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้แก่การประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนการส่งเสริมการเชื่อมต่อ ระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชนการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อการสร้างองค์ความรู้รูปแบบการจัดการ ในการเพิ่มสร้างศักยภาพการบริหารจัดการให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจ การสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่๓การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเกี่ยวกับภาคการเกษตรที่สำคัญดังนี้

๑. เสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้แก่การจัดทาแผนบริหารจัดการน้ำในภาคเกษตรระดับลุ่มน้ำ และการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำเพื่อการเกษตรการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่เหมาะสม และสอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาดในพื้นที่

๒. สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้วิชาการนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการปรับระบบการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรมีความปลอดภัยและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายได้แก่ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาปัจจัยการผลิตเทคโนโลยีการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันส่งเสริมวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปใหม่ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความหลากหลายของสินค้าที่เกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงได้และพัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความรู้เป็นรูปธรรมอาทิการจัดทาแปลงต้นแบบผ่านศูนย์เรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในแต่ละพื้นที่

๓. ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพได้แก่พัฒนาระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลทั้งในกลุ่มสินค้าที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร อาทิสมุนไพรผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพยาพืชมังสวิรัติสัตว์สุขภาพและการพัฒนาระบบการตรวจรับรองคุณภาพแบบมีส่วนร่วมให้เป็นไปตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของตลาดภายในและต่างประเทศและร่องในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อขยายฐานรายได้

๔. เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตรได้แก่เสริมสร้างศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและการรวมกลุ่มอาทิกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืชและทาประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (zoning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตการบริหารจัดการผลผลิตอย่างเป็นระบบครบวงจรโดยแปรรูปสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและความต้องการของผู้บริโภคในตลาดและพัฒนากลไกจัดการความเสี่ยงที่กระทบต่อสินค้าเกษตรโดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมคิดร่วมทาและเป็นเจ้าของในการพัฒนาการเกษตรของตนและภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นและเชื่อมโยงกับศูนย์เรียนรู้ต่างๆในพื้นที่การจัดทาหลักสูตรการเรียนรู้ภาคปฏิบัติเพื่อสร้างองค์ความรู้ความสามารถในการยกระดับการผลิตแปรรูปการตลาดและการบริหารจัดการการสนับสนุนการเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตรและการเข้าถึงเครือข่ายพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ ได้ระบุแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนการสร้างอาชีพสร้างรายได้และให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสสตรีและผู้สูงอายุการสนับสนุนส่งเสริมการประกอบอาชีพ

ของผู้ประกอบการระดับชุมชนมีศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนและสนับสนุนช่องทางการตลาดแหล่งทุน และโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้วยการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรมอาทิยกระดับการผลิตการแปรรูปผลิตภัณฑ์การตลาดและการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อขยายฐานรายได้

การพัฒนากลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ ๒๕๔๗-๒๕๕๒

การพัฒนากลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ ๒๕๔๗-๒๕๕๒ มีสาระสำคัญดังนี้ (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวังสวนจิตรลดา, ๒๕๕๖)

หลักการพัฒนากลุ่มอาชีพตามพระราชดำริ

๑. การดำเนินงานโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันคิดร่วมกันทำ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วยดี
๒. การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานโครงการควรกำหนดไว้กว้างๆสามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้
๓. การวางระบบและกำหนดทิศทางการทำงานโดยการออกกฎระเบียบต่างๆให้สอดคล้องและเหมาะสมกับปรัชญาและเป้าหมายของงานและถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อระบบและทิศทางที่วางไว้นั้นไม่บรรลุผล
๔. การพัฒนากลุ่มอาชีพของประชาชนควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนไม่ทำลาย ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน
๕. การพัฒนาหรือการให้ความช่วยเหลือให้เหมาะสมกับลักษณะกลุ่มโดยการจำแนกกลุ่มเป็นระดับขั้นอย่างกว้างๆเช่นกลุ่มมีความพร้อมมากกลุ่มมีความพร้อมปานกลางและกลุ่ม มีความพร้อมน้อยหรือกลุ่มพัฒนาและกลุ่มกำลังพัฒนาเป็นต้น

หลักการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ

๑. การประสานงานโดยมีคณะทำงานประกอบไปด้วยผู้แทนจากหน่วยงานของภาครัฐในส่วนกลางและภาคเอกชนที่สนับสนุนการดำเนินงานมีหน้าที่ในการวางแผนการปฏิบัติงานการจัดหางบประมาณรวมทั้งการประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานในระดับพื้นที่
๒. การจัดทำแผนปฏิบัติการมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีสำหรับการพัฒนากลุ่มอาชีพในแต่ละพื้นที่เพื่อให้สามารถดำเนินการพัฒนาแต่ละกลุ่มได้อย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งมีการสนับสนุนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการดังกล่าว
๓. การติดตามประเมินผลจัดทำระบบฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพเพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผลรวมทั้งเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องและมีการติดตามให้คำแนะนำความช่วยเหลือในการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพอย่างสม่ำเสมอ

๔. งบประมาณในการดำเนินงานงบประมาณในการพัฒนากลุ่มอาชีพของหน่วยงานของรัฐใช้เงินงบประมาณแผ่นดินสำหรับค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพในระยะต้นเช่นเงินทุนหมุนเวียนวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือใช้เงินพระราชทานและเมื่อกลุ่มมีเงินทุนเพียงพอจึงใช้เงินของกลุ่มตนเองในการดำเนินงาน

๕. การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพให้แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการและเผยแพร่ผลงานให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบและส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ

เป้าหมายหลักในการพัฒนากลุ่มอาชีพ

๑. ส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเสริม
๒. พัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการกลุ่ม
๓. พัฒนาการตลาดของกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริทั้งตลาดท้องถิ่นและตลาดประจำ
๔. เสริมสร้างความรู้ทักษะและจิตสำนึกของสมาชิกในการทำงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

กรอบการดำเนินงานต่อเป้าหมายหลักในการพัฒนากลุ่มอาชีพ

๑. สำรวจและการประเมินความพร้อมและศักยภาพในการดำเนินงานของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกโดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบเพื่อให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของการรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพและส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริกลุ่มใหม่หรือการรับสมัครใหม่

๒. จัดระดับศักยภาพของกลุ่มอาชีพทั้งด้านการผลิตการตลาดและการบริหารจัดการเพื่อกำหนดเป้าหมายและแผนงานพัฒนาให้เหมาะสมตามระดับศักยภาพของกลุ่มที่มีความแตกต่างกันการพัฒนาศักยภาพในการผลิตของสมาชิกของกลุ่มอาชีพตามระดับศักยภาพของกลุ่มโดยเน้นการผลิตที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นลักษณะเฉพาะตัวใช้วัสดุในท้องถิ่นรักษาความเป็นธรรมชาติไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและพัฒนาระบบควบคุมคุณภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพโดยให้สมาชิกของกลุ่มอาชีพสามารถตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ได้ด้วยตนเองเพื่อรักษามาตรฐานให้สม่ำเสมอหรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มในการสร้างทีมตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มในเครือข่ายรวมถึงการการจัดหาคู่มือระบบบัญชีในแต่ละกลุ่มอาชีพและพัฒนาเพิ่มพูนความรู้และทักษะของสมาชิกของกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๓. จัดทำแผนการตลาดประจำปีเพื่อให้กลุ่มอาชีพทราบเป้าหมายและสามารถวางแผนปฏิบัติงานของกลุ่มตนเองได้การศึกษาความนิยมและแนวโน้มของตลาดสำหรับสินค้าที่ส่งเสริมให้กลุ่มดำเนินการผลิตและนำข้อมูลมาพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์และเทคนิคการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและแสวงหาตลาดเพิ่มเพื่อเพิ่มปริมาณการ

สั่งซื้อจากตลาดประจำเดิมด้วยการสร้างเครือข่ายการตลาดและการเสริมเสริมสร้างทักษะความรู้ในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดให้กับกลุ่มอาชีพในรูปแบบต่างๆ

๔. พัฒนาสมาชิกของกลุ่มอาชีพให้มีวิสัยทัศน์และทักษะในการทำงานเป็นกลุ่มและการดำเนินธุรกิจของกลุ่มบุคคลโดยการจัดการฝึกอบรมที่เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มการศึกษาดูงานการดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนสหกรณ์หรือกลุ่มอื่นๆและประกาศเกียรติคุณกลุ่มอาชีพที่ดำเนินการดีเด่นและการพบปะกันระหว่างกลุ่มอาชีพเพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์การทำงานระหว่างกันเพื่อสร้างคุณค่าของการทำงานร่วมกันการช่วยเหลือและแบ่งปันกันและกันรวมถึงการร่วมกันดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวม

การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของกลุ่มอาชีพ

จุดแข็ง

๑. สมาชิกของกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดกันทั้งเป็นเครือญาติและเป็นเพื่อนบ้านอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน จึงมีความเข้าใจกันและกันเป็นอย่างดีต่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหา

๒. กลุ่มอาชีพมีโครงสร้างไม่ซับซ้อนมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการและความอ่อนตัวในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอก

๓. กลุ่มอาชีพมีความพร้อมที่จะดำเนินการผลิตทั้งในด้านของเงินลงทุนอาคารสถานที่รวมทั้งอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆทำให้กลุ่มอาชีพดำเนินการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งเงินทุนนอกระบบ

๔. ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าเนื่องจากผลิตด้วยมือมีลักษณะเฉพาะตัวและมีเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นมีความเป็นธรรมชาติมีความโดดเด่นและมีจุดขายและสมาชิกของกลุ่มอาชีพได้รับการพัฒนารูปแบบคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ตรงตามความต้องการของตลาด

๕. การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพผ่านทางตลาดประจำซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและยังเป็นแหล่งข้อมูลการตลาด

จุดอ่อน

๑. สมาชิกของกลุ่มอาชีพมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทำให้การบริหารจัดการของกลุ่มมีลักษณะแบบง่าย ๆ เป็นกันเองขาดความเป็นระบบและความเด็ดขาดทั้งในด้านการผลิตการลงทุนการเงินและการบัญชีจึงยังไม่มีวางแผนธุรกิจที่เป็นระบบและชัดเจน

๒. สมาชิกของกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ขาดความรู้และความตื่นตัวในการติดต่อหาช่องทางการตลาดด้วยตนเองมักจะพึ่งพาแต่ตลาดประจำเป็นหลักและขาดการความสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลและข่าวสารในด้านการผลิตการตลาดและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

๓. สมาชิกของกลุ่มอาชีพประชาชนหลายกลุ่มมีการเคลื่อนย้ายไปทำงานนอกพื้นที่ค่อนข้างสูงและสมาชิกที่อยู่ประจำมักจะหยุดทำการผลิตในช่วงฤดูปักดำและเก็บเกี่ยวข้าวทำให้กำลังในการผลิต

๔. การผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆของกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ยังไม่เน้นการผลิตที่เพิ่มมูลค่าเท่าที่ควรหรืออีกนัยหนึ่งก็คือกลุ่มยังมีปัญหาในการพัฒนารูปแบบความประณีตคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์

๕. เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิตต่างๆของกลุ่มอาชีพยังใช้ไม่คุ้มค่าขาดการบำรุงรักษาทำให้อายุการใช้งานสั้นและเมื่อชำรุดก็ไม่สามารถซ่อมได้ต้องทิ้งไปทำให้สิ้นเปลืองต้นทุนในการผลิตเนื่องจากสมาชิกของกลุ่มอาชีพขาดความรู้และขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาประโยชน์ของส่วนรวม

ประเภทของผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพโดยทั่วไป

๑. ผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย
๒. เครื่องจักสานและแกะสลัก
๓. อาหารแปรรูป
๔. ผ้าไหมและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไหม
๕. ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า
๖. ผลิตภัณฑ์ปักและตกแต่งผ้า

สรุป การพัฒนากลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ ถือเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้เพราะแนวทางในการส่งเสริมอาชีพที่มีความชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นหลักการพัฒนากลุ่มอาชีพที่มุ่งเน้นความร่วมมือทุกส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันคิดร่วมกันทำซึ่งเป็นหลักสำคัญในการมีส่วนร่วมมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนและหลักการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพที่มีการประสานการวางแผนงานการประเมินผลการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาปรับปรุงข้อเด่นข้อด้อยและแบ่งประเภทผลิตภัณฑ์ทำให้ง่ายและสะดวกต่อการพัฒนาและส่งเสริมกลุ่มอาชีพ

๒.๑.๕ แนวคิดเครือข่าย

๑) ที่มาของแนวคิดการสร้างเครือข่าย

ในทางสังคมวิทยา เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาระของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของ

เครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/ องค์กรมากนัก (Boissevain and Mitchell, ๑๙๗๓)^{๓๘}

ในสาขาวิชาสังคมวิทยา (Sociology) มีแนวคิดและทฤษฎีจำนวนมากที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์สังคม บางทฤษฎีเติบโตและพัฒนามาเป็นทฤษฎีกระแสหลัก (Main Stream Theory) ที่เป็นกรอบคิดอันทรงอิทธิพลอย่างยาวนานหลายทศวรรษ อันได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) บางทฤษฎีก่อตัวจากแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีอื่น เช่น ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) บางทฤษฎีเกิดจากความพยายามในการเติมเต็มช่องว่างของทฤษฎีอื่น เช่น ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) บางทฤษฎีเติบโตจากการวิพากษ์ (Critique) ทฤษฎีกระแสหลัก ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีทางเลือก (Alternative Theory) เช่น ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theories) เป็นต้นว่า แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Culture Industry) ของสำนักแฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt School) แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-Structuralism) โดยการนำของ Roland Barthes ปรัชญาการรื้อสร้าง (Deconstruction) ของ Jacques Derrida ตลอดจนแนวคิดของกลุ่มปัญญาชนแนวหลังทันสมัย (Postmodern) ที่ปฏิเสธการครอบงำของแนวคิดหลัก เช่น การปฏิเสธแนวคิดแบบทวิลักษณ์ (Anti-Dualism) ของ Michel Foucault หรือการเรียกร้องให้ใช้วาทกรรมเล็ก (Little Narrative) เป็นยุทธวิธีตอบโต้วาทกรรมหลัก (Grand Narrative) ที่ครอบงำสังคม ของ Jean Francois Lyotard และการวิพากษ์สื่อในฐานะผู้สร้างภาพเสมือนจริง (Simulacra) ที่เหมือนจริงมาก (Hyper Reality) ของ Jean Baudrillard หรือแม้แต่การสร้างตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างโครงสร้าง (Structure) กับผู้กระทำการ (Agency) โดยแนวคิด Structuration Theory ของ Anthony Giddens ขณะเดียวกันก็มีนักทฤษฎีที่ตอบโต้แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ว่าเราสามารถสร้างทฤษฎีสากลเกี่ยวกับโลกทางสังคมได้ ช่วยให้เราสามารถกำหนดรูปแบบของโลกได้มากและดียิ่งขึ้น เช่น Jurgen Habermas ที่นำเสนอแนวคิดประชาธิปไตยและพื้นที่สาธารณะ (Democracy and the Public Sphere), Ulrich Beck ที่เสนอแนวคิดสังคมแห่งความเสี่ยง (Risk Society), Manuel Castell กับแนวคิดเศรษฐกิจเครือข่าย (Network Economy) รวมไปถึง Anthony Giddens กับแนวคิดการใคร่ครวญ/สะท้อนคิดทางสังคม (Social Reflexivity) เพื่อนำไปใช้ในวิถีชีวิตของพวกเรา

สาเหตุที่ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่มีความหลากหลายดังกล่าว อาจเป็นผลมาจากความแตกต่างกันของฐานคติ (Assumption) และบริบท (Context) แวดล้อมของการก่อกำเนิดแนวคิดทฤษฎีนั้นๆ รวมไปถึงการเกิดขึ้น ดารงอยู่ และเปลี่ยนแปลงของบรรดาทฤษฎี ล้วนแต่เกิดจากวิวัฒนาการทางความคิดที่แสดงบทบาทออกมาในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ

^{๓๘} Boissevain, J., & Mitchell, C. J. (1973). Network analysis: Studies in human interaction.

Netherlands : Mouton and Company. Bose, R. (2002).

ถกเถียง(Argument) และแสดงข้อโต้แย้ง (Debate) ในจุดยืนของตนต่อทฤษฎีอื่น รวมถึงความพยายามในการเติมเต็ม (Fill-Full) ช่องว่างหรือจุดอ่อนของทฤษฎีอื่นๆ การแลกเปลี่ยนทรัพยากร บริการ หรือแม้แต่ความรู้ มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย ในกรณีที่ไม่ซับซ้อนไม่ต้องมีตัวกลางคอยประสานงาน แต่ในกรณีที่มีความซับซ้อนหรือมีสมาชิก ในเครือข่าย หลายกลุ่มอาจมีแม่ข่ายเป็นตัวกลางในการประสานงานต่างๆ

๒) ความหมาย คำว่า " เครือข่าย " มีความสำคัญมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ผู้คนพูดถึงเครือข่ายของหน่วยงานการพัฒนา วิจัย ธุรกิจ และในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ คนบางกลุ่มมอง "เครือข่าย" ว่าเป็นเพียงคำที่รู้จักเฉพาะในวงการหนึ่ง ปัจจุบันมีองค์กรจำนวนมากตระหนักว่า " เครือข่าย " เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนา แต่เครือข่ายคืออะไร เครือข่ายทำงานอย่างไร ทำไมบางเครือข่ายประสบความสำเร็จ บางเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ คนในชุมชน และองค์กรชุมชน จะร่วมกันสร้างและพัฒนาเครือข่ายได้อย่างไร การจัดการภายในของ เครือข่ายองค์กรชุมชนควรเป็นอย่างไร เครือข่ายเมื่อสร้างขึ้นมาแล้วจะทำหน้าที่อย่างไร ชุมชนจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ล้วนแต่เป็นคำถามที่ยังต้องการกระบวนการศึกษาวิจัยอีกมากนัก

Paul Starkey (1997)^{๓๙} ให้ความหมายของ"เครือข่าย" ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะที่บุคคล หรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระ มากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง

ทีมวิจัยสนามในโครงการสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน ช่วยกันนิยามความหมายของคำว่า " เครือข่าย " สรุปได้ว่า เครือข่าย คือ กลุ่ม/องค์กรหลาย ๆ กลุ่มมารวมตัวกัน ประสานเชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กร และชุมชนเข้มแข็ง หัวใจของเครือข่าย คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ พลังของเครือข่าย คือ เป้าหมายและความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย คำว่า องค์กรเครือข่าย กับเครือข่ายองค์กร มีความหมายต่างกัน องค์กรเครือข่าย คือ องค์กรในขณะที่เครือข่ายองค์กรคือเครือข่าย

องค์กรเครือข่าย อาจหมายถึงองค์กรบริหารเครือข่าย องค์กรสมาชิกของเครือข่าย หรือภาพรวมขององค์กรที่มีความสัมพันธ์กันในแวดวงอะไรสักอย่างหนึ่ง แต่เครือข่ายองค์กร ไม่ได้เน้นที่รูปลักษณ์ขององค์กร แต่เน้นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร

^{๓๙} Starkey, Paul. **Networking for Development**, IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development), ๑๙๙๗.

จากการสังเคราะห์เครือข่ายในหลายประเทศ Starkey พบว่า เครือข่ายอาจจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานพัฒนาเอกชน หรืออาจเกิดขึ้นแบบไม่เป็นทางการ ด้วยการวางแผนและการทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลหรือองค์กรที่สมัครใจ โครงสร้างของเครือข่ายมีได้หลายรูปแบบ แต่ก็มีสำคัญน้อยกว่ากระบวนการติดต่อกันหลายทิศทางของสมาชิกภายในเครือข่าย เครือข่ายไม่ใช้การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ช่องทางการแลกเปลี่ยนและร่วมมือภายในเครือข่ายสามารถจัดขึ้นในลักษณะการประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติการหรือการทดลอง การสัมมนา การเผยแพร่เอกสาร และการทำกิจกรรมร่วมกัน

Adam Burke (๑๙๙๙ :๗๖-๗๙)^{๔๐} กล่าวว่า การที่เครือข่ายดำรงอยู่ได้ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นศูนย์รวมของการสนับสนุน เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการมี ประสบการณ์แตกต่างกัน เพื่อเป็นช่องทางสำหรับแหล่งทุน เครือข่ายเป็นเวทีในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายด้วยเป้าหมาย ๒ ประการ คือ

๑. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนการเสริมสร้างอำนาจแก่ประชาชน และ
๒. เพื่อเป็นช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน

Burke อธิบายว่า เครือข่ายกับการติดต่อสื่อสารมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ที่ระดับชุมชน การติดต่อสื่อสารทำได้อย่างรวดเร็วแบบปากต่อปากในกลุ่มคนรู้จักมักคุ้น โครงการพัฒนามีส่วนควบคุมกระบวนการดังกล่าวผ่านการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชน หรือประชาชน กลุ่มเป้าหมายของโครงการ วิธีการแบบปากต่อปากในกลุ่มคนรู้จักมักคุ้นถูกนำมาใช้และค่อนข้างประสบความสำเร็จ รูปแบบนี้เป็นลักษณะที่สำคัญของวิธีการติดต่อสื่อสารแบบมีส่วนร่วม บางทีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องคือความสมดุลระหว่างเครือข่ายหลวม ๆ ที่มีอยู่ของชุมชน กับโครงสร้างแบบทางการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารไหลเวียนได้ดีขึ้นที่นักพัฒนานำเข้ามา เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้านใน Bangladesh, and “Naam”

เครือข่ายในBurkina Faso. การศึกษาของUNICEF ใน West Africa ชี้ให้เห็นว่าโครงการที่ได้ดำเนินการในพื้นที่ดังกล่าวต้องมุ่งวางเงื่อนไขพื้นฐานเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อกับการทำกิจกรรมขั้นต่อไป ซึ่งรวมถึงการสร้างศักยภาพของประชาชน และกลุ่มองค์กร เพื่อให้โครงสร้างหรือองค์กรในท้องถิ่นสามารถดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ในการสร้างเครือข่ายตั้งแต่การจูงใจเพื่อนมาร่วมเครือข่าย จนถึงการเกลี้ยกล่อมระดับนโยบายให้สนับสนุนกิจกรรมของเครือข่าย การทำให้เกิดเครือข่ายระดับชุมชน กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพนั้นจะแตกต่างกันไปในแต่ละ พื้นที่ การศึกษาของ UNICEF สรุปว่า เครือข่ายองค์กรเป็นช่องทางที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับการดำเนิน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพภาคประชาชน

^{๔๐} Burke, Adam. *Communications & Development : a practical guide*. London : Social

Burke ยกตัวอย่างของเครือข่ายผู้หญิง เขาบอกว่าเครือข่ายผู้หญิงก็เหมือนเครือข่ายอื่น ๆ ที่ย่อมมีความแตกต่างกันไป แม้ว่าจะสร้างขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเพศหญิง แต่รูปแบบเครือข่ายและวัตถุประสงค์ก็แตกต่างกัน เช่น เครือข่ายผู้หญิงทำงานทั่วโลก เป็นเครือข่ายที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและสนับสนุนกลุ่มองค์กรผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม เครือข่ายต่อต้านการกระทำรุนแรงกับเพศหญิงใน South Africa เป็นเครือข่ายผู้หญิงซึ่งเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และเป็นช่องรับการสนับสนุนจากองค์กรแหล่งทุน รวมทั้งเจรจากับรัฐบาลและองค์กรชุมชน เครือข่ายอื่น ๆ ก็อาจมีวัตถุประสงค์กว้างกว่านี้ และเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการจัดตั้งกลไกอย่างหนึ่งที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจของผู้หญิงได้ง่ายขึ้น ความสำคัญของเครือข่ายไม่ใช่การอยู่ใต้การจัดการของรัฐ แต่เป็นการทำงานในรูปของการกระตุ้นให้ผู้หญิงรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กร ผนึกกำลังกันสร้างพัฒนา รวมทั้งผลักดันสิ่งที่ส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา เครือข่ายเป็นเส้นทางนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้เท่า ๆ กับการพัฒนาตัวปัจเจกบุคคล แม้ว่าเครือข่ายหลายเครือข่ายจะอ่อนแอ แต่การเชื่อมั่นในเจตนารมณ์และในตัวสมาชิกก็สามารถทำให้เครือข่ายมีความยั่งยืนกว่าการเป็นเครือข่ายที่ถูกยึดเยียดมาจากเบื้องบน

สุเทพ สุนทรเกสซ์^{๔๑} อธิบายว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในสังคม ที่มีแบบแผนสายสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันซึ่งมีหลักการว่าสายสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้กระทำต่างๆ ปกติจะมีลักษณะควบคู่ขนานกัน ในด้านเนื้อหาความเข้มข้นสนองสิ่งต่างให้แกกันและกัน โดยมีความเข้มข้นมากน้อยต่างกันและมีลักษณะการทอดต่อกัน หรือนำไปสู่เครือข่ายชนิดต่างๆที่เกิดจากความสนใจแต่มีข้อจำกัดว่าแนวโน้มที่จะเกิดเครือข่ายต่างๆที่มีพรมแดนชัดเจนจะแบ่งกลุ่มออกจากกัน และส่งผลให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือกัน

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์^{๔๒} กล่าวถึงเครือข่ายสังคมว่าหมายถึง สายสัมพันธ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆอีกหลายคนในสังคม โดยต้องมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเครื่องใช้ไม่สลาย การบริการระหว่างบุคคลทั้งที่เป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ องค์กรทางสังคมต่างๆเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ และขณะเดียวกันบุคคลนั้นก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่นๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่องานพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ เช่นกัน

^{๔๑} สุเทพ สุนทรเกสซ์, *ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย*, (เชียงใหม่ : บริษัท สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่นจำกัด, ๒๕๔๐) หน้า ๑๖.

^{๔๒} พิมพ์วัลย์ ปรีดา, *เครือข่ายการเรียนรู้* (เอกสารวิชาการ). (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖) หน้า ๓๔๖-๓๔๗.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์^{๔๓} ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่า คือ การที่ปัจเจกบุคคลหรือสถาบันมารวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน อย่างไรก็ตาม เพียงการรวมกลุ่มเท่านั้นยังไม่อาจเป็นเครือข่ายงานได้ หากจะให้เป็นเครือข่ายต้องมีปัจจัยอีกข้อ คือ ความร่วมมือกันที่จะติดต่อสื่อสาร ความเต็มใจที่จะประสานงานกันข้อสำคัญสมาชิกต้องมีการยอมรับที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น

แนวคิดการสร้างเครือข่าย จะเกี่ยวกับ **ความรู้ และองค์ความรู้** ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความหมายของคำว่า ความรู้ และองค์ความรู้ ดังนี้

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ^{๔๔} อธิบายว่าความรู้เป็นกรอบของการประสมประสานระหว่างสถานการณ์ค่านิยมความรู้ในบริบทและความรู้แจ้งอย่างชัดเจน ซึ่งโดยทั่วไปความรู้จะอยู่ใกล้ชิดกับกิจกรรมมากกว่าข้อมูลและสารสนเทศทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ นอกจากนี้ความรู้ยังเป็นสินค้าที่มีอยู่โดยทั่วไปโดยไม่มีรูปธรรมและไม่มีวันหมดไปซึ่งในสังคมสารสนเทศข้อมูลข่าวสารสารสนเทศหรือความรู้ไม่มีการสูญสลายและสามารถนำกลับมาใช้บ่อยเท่าที่ต้องการ

Bryan Bergeron (2003 อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ สุททวาทีน, ๒๕๔๙^{๔๕}) นิยามการจัดการองค์ความรู้หมายถึงกลยุทธ์หรือแนวทางซึ่งองค์การดำเนินการอย่างเป็นระบบในการคัดเลือกกลั่นกรองจัดเก็บจัดระบบจัดหมวดหมู่สารสนเทศที่จำเป็นต่อการทำธุรกิจหรือการปฏิบัติการกิจขององค์กรตลอดจนการจัดให้มีระบบสื่อสารสารสนเทศดังกล่าวภายในองค์กรเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของพนักงานและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร ทั้งนี้การจะทำให้ความเข้าใจถึงระบบการจัดการความรู้ต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างคำ ๔ คำนั้นคือข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) องค์ความรู้ (Knowledge) และความรู้ความเข้าใจ (Understanding)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความรู้ คือสิ่งที่เราสะสมมา ซึ่งอาจได้มาจากการศึกษาหรือประสบการณ์ในอดีต หรือจากการปฏิบัติงานโดยผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบ และนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับความรู้อื่นๆจนเกิดความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่จำกัดเวลาและความรู้สามารถนำกลับมาใช้และสามารถผลิตความรู้ใหม่ได้อย่างไม่จำกัดเวลาเช่นกัน

Hideo Yamazaki (อ้างถึงใน สำนักงาน ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548 : 8) ผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นได้ให้ความหมายของความรู้ เป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการ

^{๔๓} เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อความยั่งยืน, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. ๒๕๔๕. หน้า ๙.

^{๔๔} ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, การจัดการสารสนเทศเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^{๔๕} ทวีศักดิ์ สุททวาทีน, การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์การเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน, (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครกิจรายวัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕-๓๗.

คิดเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆโดยไม่จำกัดช่วงเวลา

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความรู้ คือสิ่งที่เราสะสมมา ซึ่งอาจได้มาจากการศึกษาหรือประสบการณ์ในอดีต หรือจากการปฏิบัติงานโดยผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบ และนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่จำกัดเวลา และความรู้สามารถกลับมาใช้และสามารถผลิตความรู้ใหม่ได้อย่างไม่จำกัดเวลาเช่นกัน

๓) การจัดการความรู้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์และคณะ, ๒๕๔๘^{๔๖}) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้คือการเรียนรู้ของบุคลากร และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กรสถาบัน ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (อ้างถึงใน ภราดร จินดาวงศ์, ๒๕๔๙^{๔๗}) กล่าวว่า ในมุมมองของการจัดการความรู้หมายถึงการยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญาโดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวางไม่สามารถให้คานิยามเป็นถ้อยคำสั้นๆได้ ต้องให้คานิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมายได้แก่ การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความรู้ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้แล้วความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จพฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรมพลวัตและวิถีปฏิบัติมีผลต่อการแลกเปลี่ยนความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรม และสังคมมีความสำคัญต่อการจัดการความรู้อย่างยิ่ง

การจัดการความรู้ต้องอาศัยผู้รู้ในการตีความและการประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์กรรวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคน ได้แก่ การดึงดูดคนดีและคนเก่ง การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคนและดึงคนมีความรู้ไว้ในองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้การเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรการจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้องค์กรประเมินต้นทุนทางปัญญาและผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการ

๔) บุคคลต่างๆในการจัดการความรู้

เมื่อมีสังคมของการเรียนรู้บุคคลต่างๆในสังคมจึงมีบทบาทต่าง ๆ กันประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงก็คือการจัดการความรู้เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของบุคคลในทุกระดับแต่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของต่างชาติหรือของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ต่างนิยามบุคคลที่อยู่ในชุมชนของการจัดการความรู้ไม่แตกต่างกัน

^{๔๖} สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, การจัดการความรู้.(กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒.

^{๔๗} ภราดร จินดาวงศ์, การจัดการความรู้.(กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซีพริ้นติ้ง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙.

๕) กระบวนการจัดการความรู้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นสิ่งที่กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ เพราะหากทราบเพียงคุณประโยชน์ของความรู้แต่ไม่มีกระบวนการที่จะดึงมาใช้ในการจัดการความรู้คงไม่เกิดขึ้น สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (๒๕๔๗) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

(๑) ค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) ค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้าง ในรูปแบบใดอยู่ที่ใครและความรู้คืออะไรและขาดความรู้หรือไม่

(๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นวิธีการดึงความรู้มาจากแหล่งต่างๆที่อาจอยู่กระจัดกระจายหรืออาจสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่จากความรู้เดิม ก็ได้

(๓) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

(๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เพื่อให้ความรู้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้งานได้ง่ายหรืออาจเป็นการปรับปรุงแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

(๕) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หากความรู้ที่ได้มานั้นไม่สามารถนำไปเผยแพร่ได้ความรู้นั้นจะเป็นความรู้ที่ไร้ค่า ดังนั้น เพื่อความเป็นประโยชน์แล้วต้องมีวิธีจัดเก็บและกระจายความรู้ให้ถึงผู้ใช้

(๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้อาจทำได้เพียงความรู้ที่อยู่ภายนอกแต่ความรู้ที่อยู่ในคนจำเป็นต้องมีการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยน

(๗) การเรียนรู้ (Learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาและพัฒนาหากไม่เกิดการเรียนรู้ความรู้นั้นคงไม่มีประโยชน์อะไร

บดินทร์ วิจารณ์^{๔๔} กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ว่าประกอบไปด้วย ๕ ขั้นตอน คือ

(๑) Define การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือองค์ความรู้ที่ต้องการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงานหรือการหาว่าองค์ความรู้หลักๆคืออะไร

(๒) Create สร้างทุนทางปัญญาหรือการค้นหาใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วด้วยการส่งไปศึกษาเพิ่มเติมการสอนงานการเรียนรู้จากประสบการณ์แห่งความสำเร็จของผู้อื่น

^{๔๔} บดินทร์ วิจารณ์, *การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ*, (กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๗) , หน้า ๔๕.

(๓) Capture การเสาะหาและจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบทั้งองค์ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่เผยแพร่ออกมาในลักษณะของสื่อต่างๆและในรูปของความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือเรียกว่าประสบการณ์ต่างๆ

(๔) Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเผยแพร่กระจายถ่ายโอนความรู้ซึ่งมีหลายรูปแบบและหลายช่องทางเช่นการสัมมนาแลกเปลี่ยนการสอนงานหรืออื่นๆหรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือนผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

(๕) Use การใช้ประโยชน์การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดเป็นปัญหาปฏิบัติทำให้เห็นความสามารถขององค์กรมากขึ้น

๖) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวนราบ (horizontal relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

๖.๑ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)

วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึงการที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแนบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

๖.๒ มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits)

คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น

ดังนั้น ในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้า

ก่อนที่จะจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้ามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่าย แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจเมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้วสมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด

๖.๓ มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship)

องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ($1+1 > 2$) มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่

๖.๔ การเกี่ยวพันพึ่งพากัน (interdependence)

เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาสังกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าเขาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกี่ยวพันพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๖.๕ มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)

หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถุง แต่ละก้อนก็อยู่ในถุงอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

องค์ประกอบข้างต้นไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปช่วยจำแนกกระหว่างเครือข่ายแท้ กับเครือข่ายเทียมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วย

๗) การสร้างเครือข่าย (Networking)

การสร้างเครือข่าย หมายถึงการทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

สะดวก ให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่า สร้างการคบค้าสมาคมแบบพื้พอง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อกันด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย

๘) ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย

การพัฒนางานหรือการแก้ปัญหาใดๆที่ใช้วิธีดำเนินงานในรูปแบบที่สืบทอดกันเป็นวัฒนธรรมภายในในกลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กรเดียวกัน จะมีลักษณะไม่ต่างจากการปิดประเทศที่ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก การดำเนินงานภายใต้กรอบความคิดเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายใน ใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือ หรือถ้าจะออกแบบใหม่ก็ต้องใช้เวลานานมาก จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานอย่างยิ่งและไม่อาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้

การสร้าง “เครือข่าย” สามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

๙) ปัญหาของเครือข่ายที่พบ มีหลายประการดังนี้

๑. เครือข่ายที่ไม่มีทิศทางวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ยากที่จะพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง

๒. เครือข่ายที่มีสมาชิกหลากหลายประเภท หรือมีความแตกต่างมากระหว่างฐานขนาดความเข้มแข็งและสถานภาพอื่น ๆ ของสมาชิก หน่วยงานใหญ่ มีทรัพยากรมาก และสถาบันที่เจ้าหน้าที่มีการศึกษาสูง เชื่อมั่นในตัวเอง มีแนวโน้มที่จะครอบงำองค์กรที่มีขนาดเล็กกว่า

๓. การรวมศูนย์เกิดขึ้นเมื่อผู้ประสานงานของเครือข่าย เลขานุการ คณะทำงาน และคณะกรรมการ เริ่มควบคุมและดำเนินการเครือข่ายในนามตนเอง มากกว่าการประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมของสมาชิก การตัดสินใจรวมศูนย์และการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายดำเนินการโดยเลขานุการ

๔. บ่อยครั้งที่เครือข่ายประสบปัญหาอันเนื่องจากการขาดเงินทุนสำหรับกิจกรรมและการประสานงานภายในเครือข่าย โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เพื่อให้สมาชิกมาร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย ส่วนเครือข่ายที่มีทุนก็มักเกิดความเครียดเนื่องจากปัญหาในการจัดการและจัดสรรค่าใช้จ่ายกับสมาชิกให้ทั่วถึง

๕. เนื่องจากภายในเครือข่ายข้อมูลข่าวสารจะแพร่กระจายไประหว่างคนหนึ่งไปให้กับคนอื่น ๆ ได้อย่างเสรี ทำให้อาจมีการส่งข่าวสารข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เครือข่ายต้องสร้างบรรยากาศ

ที่เอื้ออำนวยให้คนชักถามหรือวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร ภายในเครือข่ายได้

๖. เครือข่ายสามารถถูกกระทบจากการแข่งขันของเครือข่าย หรือองค์กรอื่นที่มีงานคาบเกี่ยวกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกัน แต่ก็อาจนำไปสู่การแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนทรัพยากร และการเพิ่มจำนวนสมาชิกได้เช่นกัน แหล่งทุนสามารถใช้จำนวนเครือข่ายที่มีให้เลือกเป็นข้ออ้างที่จะไม่ให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายที่คล้ายคลึงกัน

๗. การแข่งขันระหว่างเครือข่ายที่มีขอบเขตการดำเนินงานเหลื่อมซ้อนกัน อาจนำไปสู่ความร่วมมือกัน และการช่วงชิงเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และการเข้าเป็นสมาชิกได้ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้พบว่า การแข่งขันเป็นตัวการสำคัญในการทำลายเครือข่ายที่อยู่ลำดับท้าย ๆ และมีทรัพยากรน้อยอีกด้วย

๑๐) การสนับสนุนการบริหารงานของเครือข่ายนักส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย ต้องมีความเข้าใจธรรมชาติของเครือข่าย การสนับสนุนให้เครือข่ายมีองค์กรแกนที่แข็งแกร่งเกินไปไม่เป็นประโยชน์ต่อการเติบโตของเครือข่าย นอกจากคำแนะนำจาก Starkey Burke และ อาจารย์จำนงค์ แรกพินิจ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วจะเห็นว่า การบริหารงานของเครือข่ายที่จะทำให้เครือข่ายมีความเติบโตและยั่งยืนยังต้องให้ความสำคัญใน ๓ เรื่อง คือ

๑. เครือข่ายจะจัดการให้มีการแลกเปลี่ยนอะไรระหว่างสมาชิก จะแลกเปลี่ยนกันอย่างไร แลกเปลี่ยนเพื่ออะไร ใครเป็นผู้ได้ประโยชน์ ประโยชน์ที่ได้มีคุณค่าเพียงใดสำหรับสมาชิก

๒. เครือข่ายจะจัดการให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกอย่างไร เรื่องอะไรที่ควรจะมีการติดต่อสื่อสาร จะใช้สื่อประเภทใดในการสื่อสาร สารที่สื่อมีความหมายต่อสมาชิกหรือไม่อย่างไร ความถี่ในการติดต่อสื่อสารมีมากน้อยแค่ไหน

๓. เครือข่ายจะจัดการให้ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกเป็นไปในทิศทางใดทางการหรือไม่เป็นทางการ มีรูปแบบหรือไร้รูปแบบ เอื้ออาทรหรือทำตามหน้าที่ ผูกพันเป็นเจ้าของร่วม หรือเป็นเพียงผู้ถือหุ้นและรับกำไร ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีขอบเขตแค่ตัวแทนหรือสมาชิกกลุ่ม

๔. การติดตามและประเมินผลเครือข่ายมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากธรรมชาติของเครือข่ายคือ ความไม่เป็นระบบ และมีโครงสร้างหลวมที่มุ่งเน้นความก้าวหน้าในอนาคต ไม่ใช่ประสบการณ์ในอดีต นอกจากนี้ ยังพบว่าเป็นการยากที่จะชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย

๕. เครือข่ายระดับชาติและเครือข่ายระหว่างประเทศ หลายแห่งพบกับปัญหาอุปสรรคทางการเมือง ทำให้มีสภาพที่ไม่มั่นคงและถูกควบคุมอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนข่าวสารและการวิจารณ์รัฐบาล

สรุป การสร้างเครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์ขอ'สมาชิกภายในสังคม' ที่มีแบบแผนสายสัมพันธ์ต่างๆ ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อกัน

หรือนำไปสู่เครือข่ายชนิดต่างๆที่เกิดโดยความสนใจต่างๆ อย่างไม่มีข้อจำกัดและไม่มีพรมแดน อันส่งผลให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือกัน

๒.๒ เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ เอกสารและหนังสือ

๑) อุทัย ปริญญาสุทธินันท์^{๔๙} กล่าวว่า การพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนนั้น ต้องตระหนักถึงความเฉพาะเจาะจงกับบริบทและเงื่อนไขของชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ความคลุมเครือสงสัยในแนวคิดอันเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชน ทั้งทฤษฎีการพัฒนา วาทกรรมการพัฒนา ชุมชนจินตนาการ สิทธิชุมชน และการเคลื่อนไหวทางสังคม จึงต้องถูกคลายปมเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น รวมทั้งยังมีข้อเสนอว่าด้วยการพัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานให้เป็นทางเลือกอีกด้วย ดังนั้นจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างพลังชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนทวิลักษณ์ของการทำงานเพื่อชุมชน แม้ว่าทั้งสองแนวคิดล้วนมุ่งนำพาชุมชนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้นเช่นกันการพัฒนาชุมชน แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา

๒) จินตวิทย์ เกษมสุข^{๕๐} ได้กล่าวว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Approach) ถือว่าเป็นตัวอย่างแนวคิดหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้เกิดกระบวนการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong Community) จะเกิดขึ้นได้ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนนี้ จะเป็นพลังชุมชนที่ผลักดันให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาของชุมชนในแต่ละขั้นตอนให้บรรลุเป้าหมาย

ประเทศกำลังพัฒนา เช่นประเทศไทยเองนั้น ยังจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมหรือชุมชนให้เป็นอย่างยั่งยืน (Sustainable Community Development) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ชนบทที่มีบริบทเฉพาะตน

๓) ผศ.ดร. ณรัชชอร์ ศรีทอง^{๕๑} กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเป็นชุมชนของ

^{๔๙}อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, การพัฒนาชุมชน: ประเด็นทบทวนในสังคมที่เปลี่ยนแปลง Community Development: Reviewed Issues in Changing Society, (วารสารพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, Vol. 18 No. 1 (2016): April 2016) หน้าบทคัดย่อ.

^{๕๐}จินตวิทย์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา, Vol. 26 No. 50 (2018): มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๑} ณรัชชอร์ ศรีทอง, กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๘), หน้า๕๘.

ชุมชนให้มีความเข้มแข็งขึ้นโดยการส่งเสริมให้คนและครอบครัวได้มีโอกาสร่วมมือร่วมใจคิดร่วมตัดสินใจ ทำงานร่วมกันเพื่อให้พัฒนาตนเองนำไปสู่การพึ่งตนเองได้

๔) **ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ**^{๕๒} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน People's Participation คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการที่กลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกคิด แก้ไขปัญหาความต้องการของตนโดยการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

๕) **เจริญ ภัทระ**^{๕๓} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าหมายถึง ความพร้อมและโอกาสที่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชน ยอมรับผิชอบและกระทำการกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันและยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทฤษฎีที่แตกต่างกันอีก ๔ ความหมาย คือ

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการของประชาชน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้ที่อยู่ในวงนอกระบบราชการ ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม และในการมีส่วนร่วม ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามผล การปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

๔. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญและแสดงถึงวิธีแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

^{๕๒}ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๗๖.

^{๕๓}เจริญ ภัทระ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ. (วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, พฤษภาคม ๒๕๔๐), หน้า ๑-๓.

๖) บลาร์น และ โมเบริก (1993: 68 อ้างใน ประภาพร ศรีสถิตธรรม, ๒๕๔๓^{๕๔}) ได้กล่าวนอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่ายเพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะร่วมมือกันของเครือข่าย ส่วนหลักปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายได้แก่

- (๑) ระบุกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เครือข่ายดำเนินได้
- (๒) การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
- (๓) ในการพัฒนา การปฏิบัติและติดตามผลของกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ ของเครือข่ายต้องติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกเครือข่าย
- (๔) จำเป็นต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และทัศนะร่วมกัน และมีวิธีการทำงาน ที่จะอำนวยให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

๓) **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย** ได้ให้แนวคิดไว้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนารวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่ หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณกำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนาสถานและสิ่งก่อสร้าง ที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

๔) **ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร**^{๕๕} กล่าวว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีความร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๕) **บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา**^{๕๖} กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยว และดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลการท่องเที่ยวด้วย

๑๐) **เสรี เวชบุษกร**^{๕๗} ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้วย"

^{๕๔} ประภาพร ศรีสถิตธรรม, การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม. ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา, (กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖)

^{๕๕} ประภาพร ศรีสถิตธรรม, การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม. ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา. อ้างแล้ว, หน้าบทนำ.

^{๕๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๒), หน้า บทนำ.

^{๕๗} เสรี เวชบุษกร, การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สืบค้นข้อมูลจากแหล่ง <https://www.research-system.siam.edu>

๑๑) จุฬารักษ์ หินซุย^{๕๘} การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัดโรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการ

๒.๒.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย

๑) พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล,ดร.^{๕๙} ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน: การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่าหลักการของรูปแบบบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นรูปแบบที่มีระดมให้ดำเนินการของทุกภาคส่วนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นการบูรณาการให้สามารถเชื่อมโยงให้ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งกลยุทธ์ที่จะดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชนรวมทั้งศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) พระครูวัชรสุวรรณาท,ดร.(ลูกซุบ เกตุเขียว)และคณะ^{๖๐} ได้ศึกษาเรื่องการผลิตภัตตาคารท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน พบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นตาลสร้างมูลค่าเพิ่มให้ท้องถิ่นด้วยอัตลักษณ์ชุมชน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนยังมีการรักษาไว้ แต่อยู่อย่างกระจัดกระจายและลดจำนวนลงอย่างมาก โดยเฉพาะการลดจำนวนลงของต้นตาลในท้องถิ่น ส่วนมาเกิดผลมาจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ส่วนบางแห่งถูกทิ้งร้าง และส่วนบางแห่งถูกปรับเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการตามวิถีชีวิตที่ทันสมัย

๓) สุทัศน์ บุญเป็ง^{๖๑} ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่

^{๕๘} จุฬารักษ์ หินซุย,แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น,๒๕๕๗. สืบค้นข้อมูลจากแหล่ง <https://so03.tci-thaijo.org>.

^{๕๙}พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล,ดร.,การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐),หน้าบทคัดย่อ.

^{๖๐} พระครูวัชรสุวรรณาท,ดร.(ลูกซุบ เกตุเขียว)และคณะ,ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), หน้าบทคัดย่อ.

^{๖๑} สุทัศน์ บุญเป็ง,การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ . มหาวิทยาลัยเชียงใหม่/เชียงใหม่.ได้รับทุนอุดหนุนจาก วช.๒๕๕๕),หน้าบทคัดย่อ.

สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ ๑) ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าอายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงอายุในวัยผู้สูงอายุ ที่มักจะมีบทบาททางสังคมและการมีส่วนร่วมทางสังคมน้อย ๒) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเป็นผู้นำกลุ่ม มักจะพบส่วนน้อย ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงโครงการพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ๓) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับแผนงาน โครงการ ในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่จากทางผู้นำชุมชน ผ่านทางตัวผู้นำชุมชนเองและจากทางเสียงตามสายของชุมชน ซึ่งการรับข้อมูลอาจเกิดการตกหล่นไม่ครบถ้วนอาจเกิดขึ้นได้

ประชาชนได้ให้ข้อเสนอแนะกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ว่า ควรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบทั่วถึง และควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบล่วงหน้าอย่างน้อย ๒ สัปดาห์ เพื่อให้ประชาชนได้เตรียมตัวและมีความพร้อมในการเข้าร่วมประชุม ในเรื่องเวลาและสถานที่ ควรดำเนินการโดยยึดประชาชนสะดวกเป็นศูนย์กลางเนื่องจากเป็นกลุ่มคนจำนวนมากในการแสดงความคิดเห็น ในส่วนของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลอยู่ในทิศทางที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในประเด็นต่างๆ มากกว่าในส่วนของการประชาชนทั่วไป อาจเป็นผลจากปัจจัยด้านบทบาททางสังคมของผู้นำชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ

๔) รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง สลักหิน-ใบเสมาในวัฒนธรรมทวารวดี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่าเสมาหินสมัยทวารวดีที่พบในภาคอีสานและในกัมพูชาจำนวนหนึ่ง มักสลักภาพรูป “จักร” (วงล้อ) หรือที่ปัจจุบันนิยมเรียกว่า “ธรรมจักร” นั้น ผศ.ดร.รุ่งโรจน์ฯ อธิบายว่าเพราะเดิมตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล “จักร” เป็นสัญลักษณ์แทน “พระอาทิตย์” ซึ่งได้รับการนับถือให้เป็นเทพสำคัญหนึ่งมาก่อน(พระสุริยเทพ) ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวท ซึ่งได้เปรียบพระอาทิตย์ว่าเป็นเสมือน “จักร”หรือ“วงล้อ” โดยต่อมาศาสนาพุทธได้นำคตินี้มาปรับใช้เพื่อสื่อแทนถึง “พระพุทธเจ้า”

๕) พิทยา บุณนาค ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักสีมาในศิลปะไทย” อันเป็นโครงการย่อยของโครงการวิจัยพุทธศาสนากับศิลปะไทยระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๐๐ พบว่าหลักสีมาในพุทธศาสนาเถรวาทแถบเอเชียอาคเนย์ มีความเกี่ยวเนื่องกับ สีมา ที่ระบุไว้ในพุทธบัญญัติบ่อยมาก หรือจะเกี่ยวก็ไม่ตรงกันกับที่ได้ระบุไว้ในพุทธบัญญัติ

๖) พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ ผศ. และคณะ^{๒๒} ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมปฏิบัติกรอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการอนุรักษ์

^{๒๒}พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ ผศ.และคณะ,การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘),หน้าบทคัดย่อ.

วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมผลประโยชน์การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง

๓) พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์^{๖๓} ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนพบว่าการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นการอาศัยระหว่างวัดและชุมชน ต่างก็อาศัยซึ่งกันและกันมาแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน และไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะส่วนหนึ่งการพัฒนาในอดีตนั้นต้องอาศัยวัดเป็นฐานเป็นแหล่งเรียนรู้และมีการพัฒนาตามลำดับ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่ภาพในอนาคต เพื่อปรับเปลี่ยนทิศการพัฒนาให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อความเจริญของวัดคือกระบวนการแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ โดยนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความทางโลกผสมผสานวิธีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

๔) พระครูวิมลศิลปกิจ(เรืองฤทธิ์ ธนบุญและคณะ)^{๖๔},ศึกษานครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังหวัดเชียงรายพบว่า การอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดนั้นทางวัดได้ดำเนินการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมใน ๓ ลักษณะ ได้แก่ การอนุรักษ์โดยให้อยู่ในลักษณะของสถาปัตยกรรมที่เป็นเสนาสนะ การอนุรักษ์โดยการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงพุทธศิลปกรรมที่ไม่ใช่สถาปัตยกรรมและการอนุรักษ์โดยจัดทำป้าย แผ่นพับ เว็บไซต์ของวัด

๕) ดร.ธงชัย สิงอุตม,นายธีระวัฒน์ แสนคำ,^{๖๕}การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย พบว่าสภาพและสาเหตุปัญหาการรुकล้ำ ทำลายและละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในบริเวณลุ่มแม่น้ำเลยที่สำคัญได้แก่ การบุกรุกทำลายด้วยความไม่เห็นคุณค่า ขาดการเอาใจใส่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี และขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแลแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาของชุมชน

^{๖๓} พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ,การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ,๒๕๖๑),หน้าบทคัดย่อ. สืบค้นจากแหล่งข้อมูล,<http://ojs.mcu.ac.th>

^{๖๔}พระครูวิมลศิลปกิจ(เรืองฤทธิ์ ธนบุญและคณะ),นครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังหวัดเชียงราย,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐),หน้าบทคัดย่อ.

^{๖๕}ดร.ธงชัย สิงอุตม,นายธีระวัฒน์ แสนคำ, การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย ,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙), หน้าบทคัดย่อ.

๑๐) พระครูศรีวรพินิจ,ดร.และคณะ^{๖๖}การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแห่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑.รูปแบบการจัดการ ได้แก่(๑) การจัดการโดยชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการตามธรรมชาติ ไม่เป็นทางการ ทำด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา (๒) การจัดการโดยภาครัฐ เป็นการจัดการที่เป็นทางการโดยกรมศิลปากร (๓) การจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนในการทำกิจกรรมตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง (๔) การจัดการในรูปแบบการศึกษาวិจัยและ (๕) การจัดการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

๒.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของวัดกับคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถาบันการศึกษา

๓.สภาพปัญหาในการจัดการได้แก่ การเสื่อมสลายของแหล่งโบราณคดี เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากกาลเวลา กระกระทำของมนุษย์ ระบบการจัดการไม่ชัดเจน การทำลายแหล่งโบราณคดีโดยนักท่องเที่ยว ตลอดจนการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

๑๑) กาญจนา สุคนธ์สิริกุล^{๖๗} ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ศักยภาพในการดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในงานประเพณีส่วนใหญ่เป็นทางพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันและมีกิจกรรมเสริมเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและน่าสนใจและความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นการแสดงและการละเล่น ๒) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และ ๓) การบริหารจัดการ มีการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การรักษาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี

^{๖๖}พระครูศรีวรพินิจ,ดร.และคณะ,การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแห่งโบราณคดีทาง

พระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(พระนครศรีอยุธยา:สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),๒๕๕๓),หน้าบทคัดย่อ.

^{๖๗} กาญจนา สุคนธ์สิริกุล การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖),หน้าบทคัดย่อ.

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ปฏิบัติการร่วมในพื้นที่ด้วย ซึ่งได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้ลงสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรางค์กู๋ ๓) ใบเสมานหินคอนสวรรค์ ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๖) พระธาตุชัยภูมิ ๗) ผาเกิ้ง อำเภอหนองบัวแดง และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

จากการลงพื้นที่ดังกล่าว ผู้วิจัยและทีมงานได้คัดเลือก ทำวิจัยการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการวิจัย ๑ แห่ง คือแหล่งชุมชนพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง เพื่อทำการพัฒนาชุมชนในเรื่อง ๑) ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านนามอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวนำกิน และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยการฟื้นฟูถนนสายวัฒนธรรมให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ๒) การพึ่งพาตนเอง โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้ชุมชนมีอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเอง ได้เลือกพัฒนาชุมชนพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง ที่มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม อันเป็นพื้นที่ชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางท่องเที่ยวแนวผ่านและพัก เพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน ซึ่งผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นของฝากติดมือกลับไปด้วย ผู้วิจัยและทีมงานได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามสัมภาษณ์ สังเกตและการทำงานกิจกรรมร่วมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ การให้ความรู้ การอบรม การทดลองสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ตลอดจนการพาไปดูศึกษางานการผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชนนอกสถานที่ จากนั้น ได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั่วไปตามขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวดำเนินตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) with ปฏิบัติการในพื้นที่ร่วมด้วย แบบผสมผสาน ดังนี้

๑.การศึกษาในเชิงเอกสาร(Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง พระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารหนังสือตำราด้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกสารด้านการพัฒนาชุมชน ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้ง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และทฤษฎีเครือข่าย

๒) ทำการศึกษาวเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนแล้วนำสู่การพัฒนาชุมชนและพัฒนาอาชีพ ต่อไป

๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการ และการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวดำเนินตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยนำชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และแนวคิดทฤษฎีเครือข่ายอบรมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวดำเนินตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

๒. การศึกษาคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ ลงทำกิจกรรมในพื้นที่ร่วมด้วย แบบผสมผสานเพื่อทราบถึง วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และแนวคิดทฤษฎีเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวดำเนินตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีขั้นตอนการศึกษาสืบค้น ดังนี้

๑) ทำการศึกษาศักยภาพ สภาพแวดล้อม ความพร้อมของชุมชน คัดเลือกและลงสำรวจพื้นที่ชุมชน ทำงานในพื้นที่ร่วมกับชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง สังเกตความพร้อมของชุมชน พบว่าเป็นชุมชนที่เหมาะสมและมีศักยภาพสามารถพัฒนาพื้นที่ ให้เป็นจุดศูนย์กลางของทุกเส้นทางต้องผ่านมาแวะพักและทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนแห่งนี้ เพื่อชมและเรียนรู้ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่ผลิตภัณฑ์ประเภทโคมบาย คือ ตุ๊กตาสาย ตุ๊กต้ามงุม(พวงระย้า) และการทำกระดุม ที่ใช้ในงานประเพณีวัฒนธรรมบุญกระดุม ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นแห่งเดียวของจังหวัดชัยภูมิ

๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลและประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ร่วมทำกิจกรรม ได้แก่

ประชาชนในชุมชนในพื้นที่ เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นเทศบาล ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านหัตถกรรมศิลปกรรม และพระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ ๓๐ รูป/คน ในชุมชนอำเภอหนองบัวแดง

๓) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๔) สรุปแนะนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการลงปฏิบัติการในพื้นที่โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ

๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ กำหนดงานวิจัย ในพื้นที่ ๑ แห่ง คือ ชุมชนในอำเภอหนองบัวแดงเป็นพื้นที่วิจัย โดยก่อนการตัดสินใจคัดเลือกพื้นที่วิจัยคืออำเภอหนองบัวแดงนั้น ผู้วิจัยได้ลงสำรวจและศึกษา พื้นที่ทั้งสิ้น ๑๑ แห่ง ได้แก่

แหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่

- ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล
- ๒) ปราสาทภู
- ๓) โบสถ์หินคอนสวรรค์
- ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์
- ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
- ๖) พระธาตุชัยภูมิ
- ๗) ผาเง็ก อำเภอหนองบัวแดง

และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่

- ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน
- ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา
- ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง
- ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงามและเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

และสรุปได้ว่า สำหรับพื้นที่ที่เลือกในการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัด คือ พื้นที่อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในเรื่อง ๑) ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านน้อมอง หลังบ้านปลูกผักสวนรั้วนากิน และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยการฟื้นฟูถนนสายวัฒนธรรมให้

กลับมาใช้ชีวิตอีกครั้ง ๒) การพึ่งพาตนเอง โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้ชุมชนมีอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเอง

อนึ่ง ได้เลือกพื้นที่เพื่อทำการวิจัย คืออำเภอนองบัวแดง เพราะได้พิจารณาแล้วว่าอำเภอนองบัวแดงเป็นพื้นที่ ที่มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมมีศักยภาพสามารถพัฒนาพื้นที่ให้เป็นจุดศูนย์กลางของทุกเส้นทางท่องเที่ยวผ่าน แวะร่วมทำกิจกรรมและซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนได้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีงานบุญกระรูป ที่เป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวของจังหวัดชัยภูมิ

และได้เลือกผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการพัฒนา จำนวน ๒ ผลิตภัณฑ์ คือ ๑) ประเภทโบาย คือ ตุ๋นสาย ตุ๋นแมงมุม ตุ๋นพวงระย้า เป็นผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับการพัฒนา เพราะเหตุผลที่ว่าโบาย ตุ๋นสาย และตุ๋นแมงมุม เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านได้ทำอยู่แล้ว ชาวบ้านทำเสร็จแล้วนำถวายพระที่วัด แขนวไว้เป็นพุทธานุชา เดิมนิยมทำช่วงงานบุญมหาชาติ เดือนสี่ หรือภาษาอีสานเรียกว่าบุญผะเหวด^๑ ด้วยความเชื่อกันว่า เส้นไหมหรือเส้นด้ายที่นำมาตุ๋นแมงมุม จะชักจูงนำพาขึ้นสวรรค์^๒ แต่เป็นการทำขึ้นเฉพาะเพื่องานบุญผะเหวด นำไปประดับตามวัดเป็นพุทธานุชา โดยประดับที่เสา ราวบันได และศาลาวัด

ได้พิจารณาชาวบ้านจะคุ้นเคยกับการทำตุ๋นจากไหมพรมอยู่แล้ว แต่จะทำขึ้นเป็นลายพื้นๆ ไม่มีสีสันมากนัก ดังนั้นจึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่นำมาพัฒนาให้มีสีสันสวยงาม พัฒนารูปทรงให้งดงามอ่อนช้อย ให้มีมิติมากขึ้น เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวจะซื้อเป็นของฝากได้ด้วย ส่วนผลิตภัณฑ์อีกประเภทหนึ่งคือ ๒) ผ้าทอ ชาวบ้านจะมีฝีมือในการทอผ้า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ร่วมกับชาวบ้านเพื่อพัฒนาตลาดลายผ้าทอทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย ลายที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นั้น เป็นตลาดลายแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น คือลายกระรูป โดยพิจารณาเห็นแล้วว่าอำเภอนองบัวแดงมีงานบุญกระรูป^๓ ที่เป็นประเพณีประจำปีจัดช่วงออกพรรษาที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ และต้องมาจัดที่อำเภอนองบัวแดง

พื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง โดยเฉพาะชุมชนบ้านลาดวังม่วง ที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากและได้ดำเนินการพัฒนาชุมชนครบวงจร ได้แก่การพัฒนาชุมชนให้บ้านแต่ละหลังมองแล้วน่าอยู่ สะอาดสะอาด ปลูกต้นไม้ร่มรื่น คัดเลือกบ้านในชุมชนเป็นที่พักของ

^๑ นายชนภูมิ โคตรโนนกรอบ, ชาวบ้านชุมชนลาดวังม่วง อำเภอนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ บ้านพักอาศัย อำเภอนองบัวแดง

^๒ นางทองเหรียญ ท้าววันเส ชาวบ้านชุมชนลาดวังม่วง อำเภอนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ ณ บ้านพักอาศัย อำเภอนองบัวแดง

^๓ งานบุญกระรูป เป็นกิจกรรมงานบุญที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นของชาวหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยได้รับแรงบันดาลใจ และความเชื่อศรัทธาจากเหตุการณ์ครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์และเสด็จกลับมาในวันออกพรรษา ชาวบ้านจะช่วยกันทำกระรูป และจุดกระรูปให้สว่าง เป็นพุทธานุชา เสมือนหนึ่งเพื่อสักการะน้อมรับเสด็จพระพุทธองค์กลับคืนสู่โลกมนุษย์ หลังจากโปรดพุทธมารดา จะจัดช่วงวันออกพรรษา

นักท่องเที่ยว(โฮมสเตย์) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าของชาวหนองบัวแดง คือ กระชูป ที่ใช้ในงานบุญกระชูปให้เกิดเป็น รูปธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมได้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

๑) ประชากร ประชาชนในพื้นที่โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มอหินขาว น้ำตกตาดโตน ผาเง็กในจังหวัดชัยภูมิ

๒) กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย จำนวน ๓๐ คน แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

(๑) ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๐ คน

(๒) ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๖ คน ในพื้นที่อำเภอเมือง และ อำเภอหนองบัวแดง ได้แก่

คุณตาฝั่ง จันณรงค์	ปราชญ์ด้านภูมิปัญญาสานตระกล้า ชุมชนลาดวังม่วง
นางสาวอนัญญา เค้าโนนกอก	ปราชญ์ด้านภูมิปัญญาผ้าไหม ผ้าทอ
คุณยายสมใจ คงชัยภูมิ	ปราชญ์ด้านภูมิปัญญาผ้าไหม ผ้าทอ ชุมชนหนองหอย
คุณยายจำเนียร หอมวงษ์	ปราชญ์ด้านภูมิปัญญาผ้าไหม ชุมชนหนองหอย
คุณแม่ลออ หลาวเหล็ก	ปราชญ์ด้านตุ้งส่าย ชุมชนบ้านลาดใต้
คุณพ่อวิทยา เดชเจริญ	ปราชญ์ด้านเกษตรกรรม รองผู้อำนวยการโรงเรียน
	บ้านลาดใต้

(๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ได้แก่

นายธนกร ภัทรบุญศิริ	นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
นายสัมฤทธิ์ ก้อนเงิน	รองนายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
นางรินรดา วงษ์ชู	ปลัดเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
นางศิรินทิพย์ แซ่เฮง	ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม
ดร.น้ำอ้อย มีสัตย์ธรรม	ผู้อำนวยการกองการศึกษา

(๔) ผู้ประกอบการในพื้นที่ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้ชำนาญในหัตถกรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่น จำนวน ๙ คน ได้แก่

ชุมชนบ้านหนองหอย ตำบลหนองบัวแดง ได้แก่

๑.ป้าเสี่ยม หอมวงษ์ ทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย
๒.คุณยายหนูเพียร ดวงทนิล เย็บกระเป๋ ของชำร่วยจากผ้าทอมือ

ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง ได้แก่

๑.ผู้ใหญ่เรียมตา เดชเจริญ สวนเกษตรอินทรีย์
๒.นางทองเหรียญ ทำวันเส ตุงแมงมุม ตุงพวงระย้า ตุงส่าย
๓.คุณยายหอม รินหอมป้อม สานกระบุง

๔.ปลูกผักปลอดสารพิษ นางวิเชียร เสนาหมื่น
๕.นายชนภูมิ โคตรโน้นกรอบ ตุงแมงมุม ตุงพวงระย้า ตุงสาย

ชุมชนบ้านนาคานหัก ตำบลหนองบัวแดง ได้แก่

๑.คุณแม่สัจจา กงชัยภูมิ ผ้าไหม ผ้าฝ้ายทอมือ
๒.คุณแม่ประหลาด บึงขุนทด ผ้าฝ้ายทอมือ พรหมเช็ดเท้า

บุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน ได้แก่

๑.พระครูสุวรรณจันทรังษี เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะอำเภอนองบัวแดง
๒.คุณครูสง่า ครุฑนักวิชาการด้านหัตถกรรม ศูนย์เยาวชนหลักสี่กรุงเทพมหานคร
๓.คุณทำเนียม ถนอมสังข์ ผู้อำนวยการ ชำนาญการด้านการตลาด
๔.คุณสุนีย์ ตั้งวงษ์เจริญ ผู้อำนวยการ ชำนาญการด้านการตลาด
๕.คุณพีรพัชรกร สิริวัชรธร จิตอาสาเก็บข้อมูลและผู้อำนวยการด้านรับเหมาก่อสร้าง

๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวิจัย
จำนวน ๑๐ คน ได้แก่

นายธนกร ภัทรบุญศิริ	นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
นายสัมฤทธิ์ ก้อนเงิน	รองนายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
นางรินรดา วงษ์ชู	ปลัดเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
นางศิรินทิพย์ แซ่เฮง	ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม
ดร.น้ำอ้อย มีสัจธรรม	ผู้อำนวยการกองการศึกษา
นางสาวอนัญญา เค้านอนกอก	ปราชญ์ด้านภูมิปัญญาผ้าไหม ผ้าทอ
คุณพ่อวิทยา เดชเจริญ	ปราชญ์ด้านเกษตรกรรม รองผู้อำนวยการโรงเรียน บ้านลาดใต้
นางทองเหรียญ ทำวันเส	ชาวผลิตตุงแมงมุม ตุงพวงระย้า ตุงสาย
นางกฤษณา แดงดี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านลาดวังม่วง
ป้าเสงี่ยม หอมวงษ์	ชาวบ้านทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และ การลงพื้นที่ปฏิบัติการร่วมกับชุมชน ดังนี้

๓.๓.๑ การศึกษาผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิมของชุมชน ตำบลหนองบัวแดง โดย

- (๑) แบบสอบถาม ความต้องการต่อการพัฒนาชุมชน
- (๒) แบบสัมภาษณ์ ความต้องการต่อการพัฒนาชุมชน

๓.๓.๒ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

- (๑) แบบสัมภาษณ์ ความต้องการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
- (๒) แบบสนทนากลุ่ม ความต้องการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
- (๓) ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน ความต้องการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ชุมชน ให้ไปในทิศทางตามที่ชุมชนต้องการ

๔) แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่ม ความต้องการความคิดเห็น ความร่วมมือของ
ชาวชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
โดยผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ก.อุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูลอุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูล เทปบันทึกเสียง
กล้องถ่ายรูป เครื่องเขียนกระดาษสำหรับจดบันทึก และแฟ้มสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล

ข.แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์และการจัดทำกิจกรรมต่างๆซึ่งเป็นเอกสาร
ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการค้นคว้าจากตำรา แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ร่วมกับแจกแบบสอบถาม(ตามแนบภาค
ผนวก) การลงพื้นที่ เพื่อการให้การสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชนของ
กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

๑.การสัมภาษณ์ (Interview)^๔ การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาซักถามพร้อมกรอก
แบบสอบถามร่วมด้วย อย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน ที่มีความพร้อมใน
การจะได้รับการพัฒนามากน้อยอย่างไร อันประกอบด้วย ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เช่น ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้ข้อมูล เพศ สถานภาพ
ที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความรู้ในประเด็นเกี่ยวกับชุมชนของตนเอง เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับทักษะของคนในชุมชน อาชีพและความเด่นของคนในชุมชน

๒.การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วน
ได้เสียในชุมชนและผู้สนับสนุนชุมชน

๓.แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่ม เป็นการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย แสดง
ออกซึ่งการให้ความร่วมมือและความพร้อมของบุคคลในชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ
เอกชน เพื่อให้ได้มาซึ่งความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็น ความร่วมมือในการทำกิจกรรม
เพื่อให้ได้มาเพื่อการพัฒนาชุมชนและความสนใจความกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกัน เอกสาร
ดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ จะไดจากการพูดคุยซักถาม
การสังเกตและแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตน การเรียนรู้การรวมพลังร่วมทาง
สังคมการฝึกอาชีพเพื่อยกระดับทักษะคนในชุมชน ทักษะอาชีพที่เหมาะสม นำมาสร้างเป็น
เครื่องมือในการวิจัย ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

๔.การสร้างเครื่องมือวิจัย

กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย มีขั้นตอนในการออก
แบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้นมีดังนี้

^๔พิเชษฐ วงศ์เกียรติขจร, แนวทางเพื่อการเรียนรู้การวิจัยเชิงคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ปัญญาชน,๒๕๕๙),หน้า ๙๔.

๑)การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน

๒)การสนทนากลุ่ม เป็นการศึกษาศาภาพที่เป็นจริงการลงพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคและความพร้อมในจะพัฒนาชุมชน และการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน

๕.การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทั้งการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

๕.๑ การวิเคราะห์ประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานการออกแบบพื้นที่ที่จะทำการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

๕.๒ วางแผนและทำการเขียนแบบร่างคร่าวๆ บริเวณโดยรอบของพื้นที่ที่จะทำการพัฒนาและแบบร่างผลิตภัณฑ์ในประเภทต่างๆ

๕.๓ ทำต้นฉบับและสร้างแบบจำลองนำไปสู่การทำการกิจกรรมจริง

๕.๔ การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ คือ การสร้างพื้นที่ให้เป็นถนนสายวัฒนธรรมและสร้างผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน

๕.๕ ผู้วิจัยนำต้นแบบเพื่อให้ผู้ชำนาญหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ประเมินต้นแบบและรับมอบต้นแบบ

๖.แผนการดำเนินงาน ในการพัฒนาชุมชนนั้นจะมีแผนงาน ๔ แผน ได้แก่

แผนที่ ๑ แผนฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชน ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง ให้ชุมชนนั้นมีความสะอาด ชาวชุมชนมีสภาวะสุขภาพดี มีความสามัคคีเพื่อให้ชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง ปลูกผักปลอดสารพิษน่ากิน ปัจจุบันมีคุณเรียมตา เดชเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านลาดวังม่วงได้เคยมีกิจกรรมเส้นทางถนนวัฒนธรรม แต่ได้ปิดตัวลงหลังเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยและโรคโควิดระบอบในปี ๒๕๖๓ ผู้วิจัยแผนร่วมกับชุมชนฟื้นฟูพื้นที่ที่มีอยู่เดิมนี้ให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทยให้คงอยู่สืบต่อไป

แผนที่ ๒ แผนพึ่งพาตนเอง ชุมชนบ้านลาดวังม่วง และชุมชนบ้านหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง ชาวชุมชนได้มีอาชีพเสริมที่ว่างจากการทำนา ทำการเกษตร โดยได้ทำผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท อาทิ การสานตระกล้ำ การเย็บผ้า เย็บกระเป๋าผ้า การทำโบาย และทอผ้า และผู้วิจัยเมื่อลงพื้นที่แล้ว ได้เลือกจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ๒ ประเภท คือ ๑)ผลิตภัณฑ์ประเภท โบาย คือ ตุ้งสาย ตุ้งพวง และ ๒) ผลิตภัณฑ์ทอผ้า

แผนที่ ๓ แผนประสานเครือข่าย แผนที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะสร้างเครือข่ายให้แก่ชุมชนจำนวน ๓ เครือข่าย เพื่อให้มีการประสานงานระหว่างกัน มีการแชร์องค์ความรู้และต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในเรื่องอื่นๆ มี ๓ เครือข่ายได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอยและหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดง

แผนที่ ๔ แผนพัฒนาคน แผนนี้จะเป็นแผนที่มุ่งต่อการพัฒนาคนในชุมชน เพิ่มสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ทั้งด้านความคิด การกระทำ เสริมสร้างความรู้ ทักษะ การสื่อสาร

ความสามารถ ความชำนาญและทัศนคติ ให้พร้อมเพื่อรองรับการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์

๗.การจัดกิจกรรมประกอบการประเมินตามสภาพจริงที่เน้นกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติจริง จำนวน ๔ กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ ๑ การพัฒนาชุมชน เป็นการสอบถามความต้องการของชุมชน ว่าชุมชนต้องการพัฒนาชุมชนในเรื่องอะไรอย่างไรบ้าง ใช้แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ นำมาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

กิจกรรมที่ ๒ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ แนวคิดทฤษฎีเครือข่าย มาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยจะมีกิจกรรมการฝึกอบรมอาชีพให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การทำตุ้งสาย การทำตุ้งพวงระย้า การทำกระดุมเพื่อใช้ในงานบุญกระดุม การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย การเย็บถุงย่ามและกระเป๋าด้วยผ้าขาวม้า และการจักสานเส้นพลาสติก จากผู้ชำนาญการ

กิจกรรมที่ ๓ จัดไปดูการปฏิบัติงานนอกสถานที่ โดยพากลุ่มเป้าหมาย อาทิ ชาวบ้าน คนในชุมชน ไปดูงานชุมชนต้นแบบและการพัฒนาอาชีพ จำนวนไม่ต่ำกว่า ๒ สถานที่ ได้แก่ ๑) ชุมชนคุณธรรม วัดป่าสุคะโต บ้านใหม่ไทยเจริญ ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ ๒) ชุมชนวัดสมศรี บ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า จังหวัดชัยภูมิ

กิจกรรมที่ ๔ สร้างเส้นทางถนนวัฒนธรรม โดยได้สร้างในพื้นที่บริเวณชุมชนลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑.วัดเขต เป็นวัดประจำตำบล อยู่ด้านทิศเหนือของชุมชน มีพระภิกษุจำพรรษาที่วัดจำนวน ๑๐ รูป มีอาณาบริเวณวัดกว้างขวาง สะอาดร่มรื่น มีท่านพระครูสุวรรณจันทรังษี เป็นเจ้าอาวาส เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติขวัตรสมบูรณ์ ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธาเลื่อมใส อีกทั้งยังเป็นพระนักพัฒนาอีกด้วย

๒.บ้านคุณป้าทองเหรียญ ทำวันเส ธงไชยแมงมุม(ตุ้ง)พวง ตุ้งสาย

๓.คุณยายหอม รินหอมป้อม สานตระกล้า

๔.คุณตาผึ้ง จันณรงค์ สานกระบุง

๕.นางวิเชียร เสนาหมื่น ปลุกผักปลอดสารพิษ

๖.นางหนูจี มั่งคั่ง กลุ่มบ้านทอผ้า

๗.นางแดง ถนอมเชื้อ ทอผ้าฝ้าย ผ้าพันคอ

๘.นายชนภูมิ โคตรโน้นกรอบ ธงไชยแมงมุม(ตุ้ง)พวง

๙.คุณสงวน บุญฮวด ปลุกผักปลอดสารพิษ

๑๐.นางบุญรอด ปัญญา บ้านโฮมสเตย์

๑๑.นางทองอ่อน บุญฮวด บ้านโฮมสเตย์

๑๒.ผู้ใหญ่เรียบตา เดชเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้านชุมชนลาดวังม่วง

โดยบ้านแต่ละหลัง ได้ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเส้นทางถนนวัฒนธรรม สมาชิกของบ้านไหนที่มีความชำนาญในผลิตภัณฑ์อะไร ก็ผลิตสิ่งนั้นออกมา และนำมาจำหน่ายในพื้นที่บ้านของผู้ใหญ่เรียมตา ในพื้นที่ ๑ ไร่เศษ คือศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน และผู้ที่มาเยือนถนนเส้นทางวัฒนธรรมแห่งนี้ สามารถเข้าไปเรียนรู้ และฝึกหัดทำ ได้ทุกผลิตภัณฑ์ในบ้านของชาวบ้าน ที่อยู่ในบริเวณสองฟากฝั่งของเส้นทางถนนวัฒนธรรม

ในพื้นที่ ๑ ไร่เศษ จะมีสิ่งก่อสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ประกอบด้วย ที่วางจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ของชุมชน จำนวน ๗ ชุ้ม และชุ้มที่ ๘ จะเป็นชุ้มแสดงองค์ความรู้เกี่ยวผลิตภัณฑ์ของชุมชน ประวัติความเป็นมาของอำเภอหนองบัวแดง สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ ของอำเภอหนองบัวแดง และงานประเพณีสำคัญของอำเภอหนองบัวแดงคืองานบุญกระฐีซึ่งเป็นงานที่มีคุณค่าทางด้านพระพุทธศาสนา ความศรัทธาความเชื่อของชุมชนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จัดงานในวันสำคัญมีการจัดกระฐีเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าในงานบุญออกพรรษา

๘. **ชุดพัฒนาชุมชน** ซึ่งเป็นการดำเนินการหลังจากการทำกิจกรรมที่ ๑ ถึง กิจกรรมที่ ๔ เสร็จสิ้นแล้ว ดำเนินการอบรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้กับชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ประชาชนผู้สนใจ ณ ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งได้สร้างขึ้นใหม่ โดยความร่วมมือของผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญและชาวบ้าน ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และการพัฒนาอาชีพ จากวิทยากรผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน และมีการสร้างถนนเส้นทางวัฒนธรรม เพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วย พร้อมจัดทำชุดพัฒนาชุมชนเพื่อเผยแพร่ต่อไป

แสดงรายละเอียดของงานในแต่ละกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรม	รายละเอียด
ที่ ๑	กิจกรรมที่ ๑ การพัฒนาชุมชน แบบมีส่วนร่วม โดยมีการพัฒนา ๒ อย่างคือ พัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ดำเนินการ — — สอบถาม สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน — และแบบประเมินพฤติกรรมกลุ่ม — จัดกิจกรรม กิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน กวาดถนน เก็บขยะที่ตกค้าง คัดเลือกขวดน้ำเปล่าที่ถูกทิ้งในถังขยะนำไปหมากขาย สร้างรายได้ให้ชุมชน ซึ่งดำเนินการทุกเดือน และร่วมใจกันตัดแต่งต้นไม้ ปลุกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน เพื่อทำให้เป็นบ้านน่ามอง และปลูกผักสวนครัวไว้หลังบ้านทานในครัวเรือน
ที่ ๒	กิจกรรมที่ ๒ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม การฝึกอบรม การเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติของคนในชุมชนในพื้นที่ โดยวิทยากรพัฒนาชุมชนเป็นการให้ความรู้แก่ชาวบ้าน อีกทั้งปราชญ์ชาวบ้านได้ช่วยถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชาวบ้าน จากรุ่นสู่รุ่น สืบไป

ที่ ๓	กิจกรรมที่ ๓ จัดไปดูการปฏิบัติงานนอกสถานที่ โดยพากลุ่มเป้าหมาย อาทิ ชาวบ้าน คนในชุมชน ไปดูงานชุมชนต้นแบบและการพัฒนาอาชีพ จำนวนไม่ต่ำกว่า ๒ สถานที่ ได้แก่ชุมชนคุณธรรม ๑) ชุมชนคุณธรรม วัดป่าสุคะโต บ้านใหม่ไทยเจริญ ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ๒) ชุมชนวัดสมศรี บ้านเลี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า จังหวัดชัยภูมิ
ที่ ๔	กิจกรรมที่ ๔ พัฒนาเส้นทางถนนวัฒนธรรม และร่วมสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยสร้างในพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง โดยเส้นทางถนนวัฒนธรรมนี้ ประกอบด้วยความหลากหลายผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน การทำตุ้งส่าย ตุ้งพวงระย้า และมีศูนย์สาธิตและพื้นที่ว่างจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านมาวางจำหน่าย อีกทั้งเป็นโซนแสดงองค์ความรู้ ประวัติความเป็นมาประเพณีงานบุญกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย

ตารางที่ ๓.๑ แสดงรูปแบบของงานในแต่ละกิจกรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ มจร.

๒. พระมหานันทวิทย์ อธิภทฺโท,ดร. สถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ มจร.

ซึ่งท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๒ ท่านได้ให้คำแนะนำและให้ความเห็นชอบ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิ	คำแนะนำและให้ความเห็นชอบ
พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.	เห็นชอบ ให้การอนุมัติ
พระมหานันทวิทย์ อธิภทฺโท,ดร	เห็นชอบ

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก และนำข้อมูลทั้งหมดพร้อมรูปภาพลงในคอมพิวเตอร์ อย่างเป็นระบบอันประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพแบบผสมผสาน และปฏิบัติลงพื้นที่ด้วย เพื่อประมวลความรู้ต่างๆ ศึกษาแนวคิดหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลและทำการกิจกรรมต่างๆ โดยดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(ก) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิดหลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชน

(ข) ทำการประชุมกลุ่มย่อย ด้วยการใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม เพื่อทราบความต้องการและแนวทางในการพัฒนาชุมชน พัฒนาพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์

(ค) สอบถามความต้องการของผู้บริโภค การศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชน พัฒนาอาชีพที่มีอยู่เดิม ปัจจัยเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของชุมชน สถานศึกษา และวัด นำข้อมูลสู่การพัฒนาใหม่ให้ตรงตามความต้องการของชุมชน

(ง) ทำการพัฒนาฟื้นฟูพื้นที่เดิม นั่นคือถนนสายวัฒนธรรมและพัฒนาแบบ ผลิตภัณฑ์ประเภท ตุ๊กตาสาย ตุ๊กตาวงระย้า ตุ๊กต้ามะมูน ผ้าทอมือ ผ้าไหมขึ้นดินแดงลายกระดุม ให้ทันสมัย และตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

(จ) ประเมินคุณลักษณะของพื้นที่ถนนสายวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ ออกแบบและพัฒนาขึ้น

(ฉ) ส่งผลงานให้กับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเข้าร่วมประเมินการรับรองคุณภาพ ให้การยอมรับกับการพัฒนาพื้นที่จนเป็นถนนสายวัฒนธรรม และรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ ชุมชนต่อไป

การดำเนินการดังกล่าวมีขั้นตอนโดยละเอียดดังนี้ ขั้นเตรียมการ

(ก) การเตรียมตัวของผู้วิจัย คือเป็นการเตรียมความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรมและการจดบันทึกภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูล

(ข) การเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์สำหรับจดบันทึกข้อมูลอุปกรณ์ บันทึกเสียง แฟ้มสำหรับเก็บเอกสารข้อมูล และกล้องถ่ายภาพ

(ค) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ การกรอกแบบสอบถาม การสังเกตพฤติกรรมและกิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินงาน โดยนำแนว คำถามและรูปแบบของกิจกรรมที่สร้างไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะสิ่ง ที่ต้องแก้ไขหรือเพิ่มเติม แลวนำมาปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมบางประเด็นในข้อคำถาม เพื่อให้ ถูกต้องเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดและสามารถเก็บข้อมูลได้ถูกต้องครบถ้วน

ขั้นตอนดำเนินการเก็บข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการทำ กิจกรรมด้วยตัวเอง โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน

(ก) การสัมภาษณ์ (Interview) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบในการสัมภาษณ์ อย่างเป็นทางการ โดยคำถามตอบในเรื่องตามจุดมุ่งหมาย ได้แก่ ประชาชนในชุมชน เด็ก เยาวชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการผู้มีความรู้ ผู้มีความรู้ด้านหัตถกรรมศิลปกรรม พระภิกษุสงฆ์ กลุ่มเป้าหมายจำนวน ๓๐ คน ดังนี้

ประชาชน ในพื้นที่และทั่วไป จำนวน ๑๐ คน

ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๖ คน

และผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

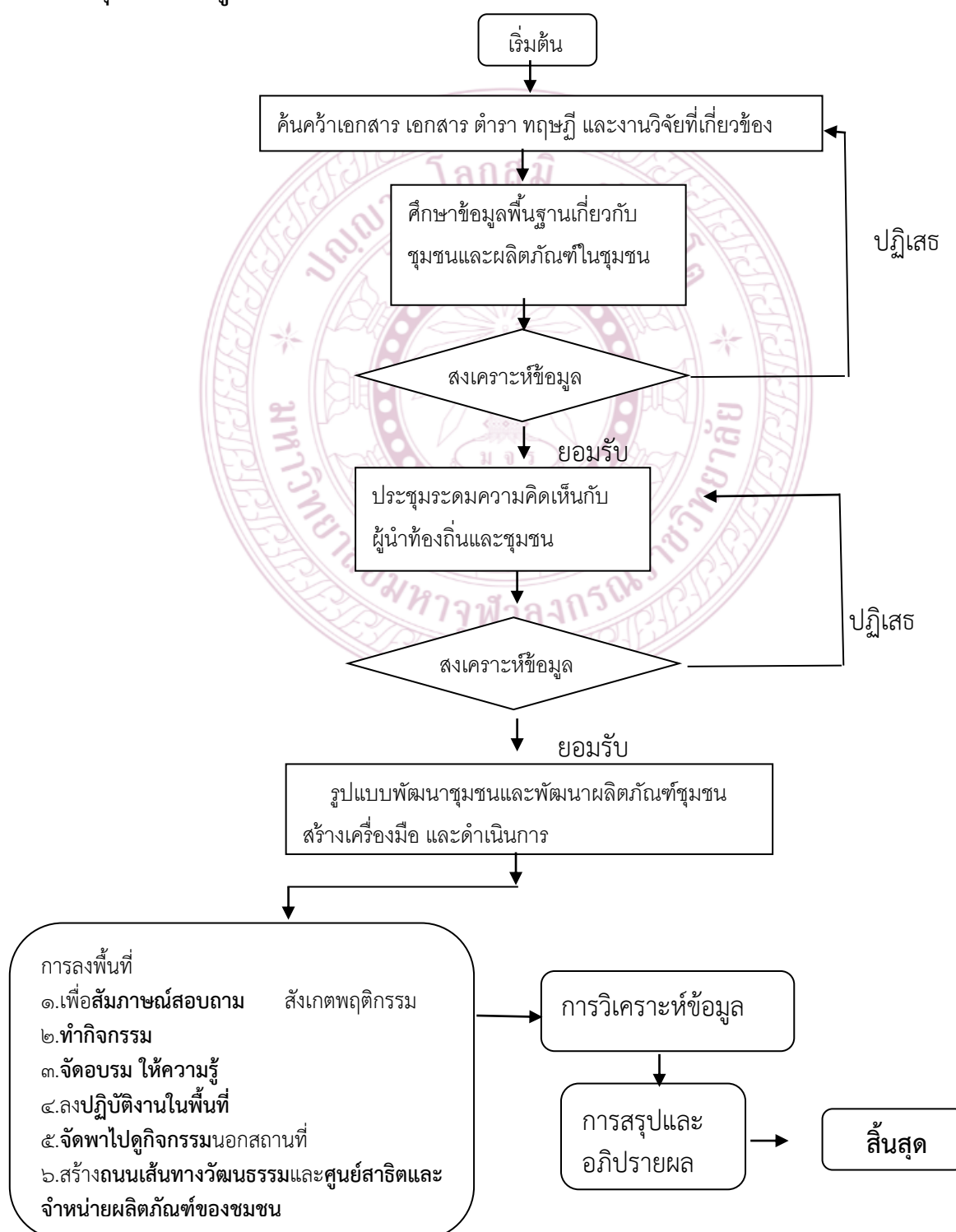
ผู้ประกอบการในพื้นที่ ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่นและนักวิชาการด้านหัตถกรรม จำนวน ๙ คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย

การดำเนินการบันทึกข้อมูล

(ก) การบันทึกภาคสนาม (Field Note) การบันทึกข้อมูลใช้ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเสียงในขณะที่ให้การสัมภาษณ์ และจดบันทึก กรอแบบสอบถามบางส่วน ในประเด็นสำคัญซึ่งการทำกิจกรรมต่างๆ จะมีการถ่ายรูปไว้ทุกขั้นตอน

(ข) นำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปในแต่ละวันและทำการจัดหมวดหมู่หาคำตอบตาม เนื้อหาของงานวิจัย

สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๓.๑ แสดงแผนภูมิขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การแปลผลข้อมูลจะดำเนินการหลังจากทำเก็บรวบรวมขอมูลนำข้อมูลที่ไดมาทำการบันทึกให้เป็นระเบียบ โดยเริ่มจากการถอดเทปที่ได้ทำการบันทึกเสียงไว้ ซึ่งจะบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไวทั้งหมด หลังจากนั้นจึงอ่านเพื่อการตรวจสอบขอมูลที่ยังไม่ชัดเจนหรือครบถ้วน เพื่อที่จะนำไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป

(๑) ทำการตรวจสอบความถูกต้องของขอมูล โดยในครั้งต่อไปเมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่ซ้ำอีกครั้งจะนำขอมูลที่ได้จากการแปลผลไปสอบถามย้อนกลับเพื่อให้ผู้ให้ขอมูลได้ยืนยันความถูกต้องของขอมูล

(๒) การสิ้นสุดการเก็บรวบรวมขอมูลจะพิจารณาจากขอมูลที่ได้ว่ามีความสมเหตุสมผลหรือไม่อาจมีการค้นคว้าขอมูลเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้วอีกจากนั้นจึงนำไปสู่การวิเคราะห์ขอมูลต่อไป

การวิเคราะห์ขอมูล ในการวิจัยเชิงคุณภาพและปฏิบัติการลงพื้นที่ของการวิจัยด้วยในครั้งนี้เกิดจากการเก็บรวบรวมขอมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สอดถาม สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำงานอย่างตั้งใจและสนใจจนกระทั่งถึงจุดสุดท้าย ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวิจัย^๕ และใช้การวิเคราะห์ขอมูล ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม (Microsoft Excel) คำนวณหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)^๖นำมาอธิบายผลวิธีพรรณนา มีการดำเนินการดังนี้

(๑) ศึกษาเนื้อหาในเอกสาร เก็บรวบรวมขอมูล จัดประเด็นและ จัดหมวดหมู่ เพื่อการศึกษาชุมชนและความพร้อมต่างๆ ของชุมชน ทั้งพื้นที่และผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดชัยภูมิ

(๒) ลงพื้นที่เก็บขอมูลสอบถาม สังเกตพฤติกรรม ดำเนินกิจกรรมต่างๆ และปรึกษาผู้รู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและหัตถกรรมศิลปกรรมต่างๆ

(๓) แยกแยะขอมูลในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ

(๔) จากนั้นนำขอมูลทั้งหมดที่ได้จากการลงพื้นที่ จากการสัมภาษณ์ และจากการทำกิจกรรมต่างๆ มาวิเคราะห์

(๕) นำผลที่ได้เพื่อการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ต่อไป

(๖) วิเคราะห์ขอมูลด้วยวิธีการพรรณนา

(๗) สรุปการวิเคราะห์ขอมูล

^๕สุวิมล ติรภานันท์,ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์แนวทางการปฏิบัติการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๕๕),หน้า ๒๕๘.

^๖รศ.ดร.สรชัย พิศาลบุตร, การวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์,๒๕๕๙),หน้า ๔๒.

โดยสรุปสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ ตามประเด็นดังนี้:-

วัตถุประสงค์ที่ ๑ ประเด็นการพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นลักษณะวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเอกสาร โดยการพรรณนาจากเอกสารหนังสือตำรา และจากการประชุมกลุ่มเป้าหมาย ได้กำหนดพื้นที่วิจัย ๑ แห่ง คือพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง ที่มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม อันเป็นพื้นที่ชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวผ่านและพัก เพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน ชื่อผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นของฝากติดมือกลับด้วย โดยก่อนที่จะพิจารณาเลือกพื้นที่อำเภอหนองบัวแดงนั้น ผู้วิจัยและทีมงานลงสำรวจพื้นที่ ทั้งสิ้นจำนวน ๑๑ แห่ง แล้วจึงจะพิจารณาตัดสินใจเลือกพื้นที่อำเภอหนองบัวแดง พื้นที่จำนวน ๑๑ แห่ง ดังนี้

ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่

- ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล
- ๒) ปราสาทภู
- ๓) ใบเสมาหินคอนสวรรค์
- ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์
- ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
- ๖) พระธาตุชัยภูมิ
- ๗) ผาเง็ก อำเภอหนองบัวแดง

และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่

- ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน
- ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา
- ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ
- ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

พื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยจะทำการพัฒนาชุมชน ในเรื่อง ๑) ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านน้อมอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวน่ากิน และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยการฟื้นฟูถนนสายวัฒนธรรมให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ๒) การพึ่งพาตนเอง โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้ชุมชนมีอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเอง เพราะอำเภอหนองบัวแดงเป็นชุมชนที่มีความพร้อมมีศักยภาพ ทั้งทางพื้นที่และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคือผลิตภัณฑ์ไมบาย ประเภตุงสาย ตุงแมงมุม ตุงพวงระย้า และประเพณีวัฒนธรรม คือประเพณีบุญกระฐูป ที่เป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวของจังหวัดชัยภูมิ

พื้นที่ตำบลหนองบัวแดง โดยเฉพาะชุมชนบ้านลาดวังม่วง ที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมาก และได้ดำเนินการพัฒนาชุมชนครบวงจร ได้แก่ การพัฒนาชุมชนให้บ้านแต่ละหลังมองแล้วน่าอยู่

สะอาดสะอาดอ่าน ปลุกต้นไม้ร่มรื่น คัดเลือกบ้านในชุมชนเป็นที่พักของนักท่องเที่ยว(โฮมสเตย์) การฟื้นฟูการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทยกล่าวคือฟื้นฟูถนนเส้นทางวัฒนธรรม การเรียนรู้และอนุรักษ์ประเพณีที่มีคุณค่าของชาวอำเภอนองบัวแดง คือ กระชูป ที่ใช้ในงาน บุญกระชูปให้เกิดเป็นรูปธรรม ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นที่สนใจ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรมได้

วัตถุประสงค์ที่ ๒ พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารแบบสัมภาษณ์ กรอกแบบสอบถามบางส่วน สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม และวิเคราะห์จากการทำกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับชุมชนด้วย

วัตถุประสงค์ที่ ๓ สร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนของจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๓ เครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงสนับสนุนแลกเปลี่ยนความรู้ให้แกกันและกัน

โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง ๓ ประเด็นด้วยการพรรณนา

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๑.จะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ(Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและพรรณนาความ ประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

๒.นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และเขียนรายงานผลการวิจัย

๓.การเผยแพร่ นำเสนอรายงานทางเวทียะระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ หรือด้วยการพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รูปแบบของโบชัวร์หรือโปรเตอร์ และชุดองค์ความรู้งานวิจัยที่พิมพ์เป็นรูปเล่มเผยแพร่รายงานวิจัยนี้ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะและการศึกษาของผู้ที่สนใจสืบไป

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

สรุปกระบวนการวิจัย ในแต่วัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประเด็นที่ศึกษา วิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและผลที่ได้รับจากการวิจัย

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	วิธีการศึกษา	เครื่องมือที่ใช้	ผลที่ได้รับ
๑.เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	๑.แหล่งหรือชุมชนที่จะพัฒนามีที่ไหนบ้าง ๒.พื้นที่อยู่ตรงไหนบ้าง ๓.ศักยภาพ	๑.ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ๒.ขอคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐ	๑.เอกสารหนังสือ ตำรา ๒.แบบสอบถามบางส่วน ๓.สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม	๑.ได้พัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ เพื่อให้เป็นชุมชนสะอาดสะอาดอ่านน่าอยู่ บ้านน้อมองหลังบ้าน

	ของพื้นที่มีมาก น้อยเพียงใด	๓.ลงพื้นที่ สำรวจจริง	๔.สัมภาษณ์ ๕.ทำกิจกรรม	นำกินด้วยการปลูกผัก สวนครัวปลอดสารพิษ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเป็น พื้นที่รองรับการ ท่องเที่ยวทางธรรม ชาติและวัฒนธรรม ๒.เส้นทางถนน วัฒนธรรมของชุมชน ๓.ศูนย์สาธิตและ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน
๒.เพื่อพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน ในการ รองรับการ ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและ วัฒนธรรมใน จังหวัดชัยภูมิ	๑.ผลิตภัณฑ์ ของคนใน ชุมชนมี อะไรบ้าง ๒.คนในชุมชน มีความรู้ด้าน หัตถกรรมและ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นชุมชน ของตนเองมาก น้อยอย่างไร ๓.มีทักษะใน การผลิต ของชุมชนมาก น้อยอย่างไร	๑.สำรวจพื้นที่ ภาคสนาม ๒.สอบถาม สัมภาษณ์ ๓.ทำกิจกรรม	๑.แบบสอบถามบางส่วน ๒.สัมภาษณ์ ๓.สังเกต พฤติกรรมกลุ่ม ๔.สัมภาษณ์ ๕.ทำกิจกรรม	๑.ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ประเภทโมบายคือ ตุ๊กตาสาย ตุ๊กตาวงระย้า เพื่อเป็นรูปแบบ เอกลักษณ์ของชุมชน ๒.พัฒนาสายผ้าถุงไหม และฝ้าย เพื่อให้เป็น ลายเอกลักษณ์ประจำ ของท้องถิ่น
๓.เพื่อเสริมสร้าง เครือข่ายความ ร่วมมือเกี่ยวกับ ผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและ วัฒนธรรมใน	๑.ชุดความรู้ใน การสร้าง เครือข่ายความ ร่วมมือเกี่ยว กับผลิตภัณฑ์ ชุมชน ๒.กลุ่มเครือ ข่ายเกี่ยวกับ	๑.ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาร่วม กัน ๒.อบรมชุด ความรู้พัฒนา ผลิตภัณฑ์ ชุมชน ๓.อบรมชุด	๑.กิจกรรมการ พัฒนาร่วมกัน ๒.ชุดอบรม ความรู้ด้าน ผลิตภัณฑ์	ได้สร้างเครือข่ายความ ร่วมมือให้ชุมชน จำนวน ๓ เครือข่าย ได้แก่ชุมชนบ้านลาดวัง ม่วง ชุมชนบ้านหนองหอย และหน่วยงานเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง

จังหวัดชัยภูมิ	ผลิตภัณฑ์ชุมชน	ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงส่งเสริมความรู้ให้แกกันและกัน		กำหนดกรอบแนวทางเพื่อเชื่อมโยงส่งเสริมความรู้ให้แกกันและกัน
----------------	----------------	---	--	--

ตารางที่ ๓.๒ แสดงสรุปกระบวนการวิจัย

ภาคผนวก ก

บทความงานวิจัย

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

Community Development for Supporting Tourism on Natural and Cultural Based Tourism Route in Chaiya Phum Province

¹ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ,²พระมหาเสริชณ พันธุ์ประโคน,ดร.,³พระครูสุตภัทรธรรม,ดร.,⁴
พระไพศาล จันทมโม,ดร.,และ⁵นายไวย ชีรัมย์

¹Dr.Chayaporn Sukprasert,² Phramaha Serichon Phanprakhon,Dr.,

³Phrakusutapataratum,Dr, ⁴Prapaيسان Chatatummo,Dr.

, and ⁵Mr.Wai Chuerum

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ,⁵วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

^{1,2,3,4}ChaiyaPhum Buddhist college,⁵Burirum Buddhist college Thailand

⁵มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁵Mahachulalongkornrajavidyalaya University,Thailand

Corresponding Author. Email: konhin51@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ 3) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ ปฏิบัติการร่วมด้วยในรูปแบบผสมผสาน ด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม พัฒนาชุมชน การทำกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประชาชนในชุมชนในพื้นที่ ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องทางภาครัฐ,และเอกชน ผู้ประกอบการ ผู้มีความรู้ด้านหัตถกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ 30 รูป/คน ในอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม มีศักยภาพ ในการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน แวะพักและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ โดยอำเภอหนองบัวแดงนั้น มีพื้นที่ที่เป็นทั้งแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณีที่โดดเด่น ทำเลที่ตั้งเอื้ออำนวยให้เป็นจุดศูนย์กลางเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ 2) พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทโมบายที่เรียกว่า ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม ตุ้งพวงระย้า ใช้เป็นเครื่องประดับสัญลักษณ์แสดงออกซึ่งความเคารพนอบน้อมบูชาพระพุทธเจ้า ประดับหน้าโบสถ์วิหาร และนอกจากนี้ได้พัฒนาลวดลายผ้าทอ ให้มีเอกลักษณ์ประจำอำเภอหนองบัวแดง ผู้วิจัยได้ร่วมพัฒนารูปแบบและลวดลายของตุ้งแมงมุม ตุ้งพวงระย้า และลวดลายผ้าทอ ให้มีจุดเด่น สีสันสดใส แบบทันสมัยสวยงามมีเสน่ห์มั่นคงยั่งยืนขึ้น เพื่อ

รองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนและดึงดูดใจให้ซื้อติดมือเป็นของฝากกลับบ้านไปด้วย 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้กับชุมชน 3 เครือข่าย เพื่อเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน สังคม เชื่อมโยงส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้มีการพัฒนาต่อยอดของความรู้ในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องให้ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาชุมชน ; การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ; จังหวัดชัยภูมิ

ABSTRACT

The objectives of the research were as follows 1) To develop communities to support natural and cultural tourism in Chaiyaphum Province, 2) To develop community products to support natural and cultural tourism in Chaiyaphum Province and 3) to create a network of community product development cooperation to support natural and cultural tourism in Chaiyaphum Province. This research was conducted Mixed Methods : qualitative method and do activities with the community with the interview ,questionnaires and knowledge building, sample groups and informants, local people, knowledgeable, leaders, caretakers, villagers, business owner and craftsman, around 30 people in Nong Bua Daeng'community.

The results of the research showed that 1) Nong Bua Daeng District that It is an area for development. There are the natural area and cultural. It is located as a center for natural and cultural tourism. 2) Product development of the community found that the people making Tung Sai Tung Spider. Everyone helps to make incense sticks and make tungs and decorate the tree and his house and development hand woven cloth,too. 3) To create a network of community product development. We built network of 3 locations for the sharing knowledge each other for sustainability.

Keywords: Community Development, natural and cultural tourism, Chaiyaphum Province

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้มีความก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาตินั้นต้องไม่หลงลืมไปว่าพื้นฐานของสังคมไทยและชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยคือสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคเกษตรกรรม การมุ่งเน้นพัฒนาสังคมและประเทศในลักษณะก้าวกระโดดโดยใช้ภาคอุตสาหกรรมเป็นแรงขับเคลื่อนก่อปัญหาระยะยาว เมื่อได้ละเลยกับการให้ความสำคัญกับระบบครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นระบบพื้นฐานการดำรงชีวิตในอดีต ส่งผลให้ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจครั้งรุนแรง เกิดผลกระทบไปทั่วมาแล้วดังเช่นในอดีต

นโยบายและยุทธศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องจากกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ยุทธศาสตร์ที่ 4¹ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจของประเทศได้รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวจึงได้เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน อันเป็นปัจจัย พื้นฐานที่สำคัญ มุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยมองถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของประเทศ ได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในแนวทางต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ และเพิ่มทักษะความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานของความพอเพียง ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองลดรายจ่ายให้ครอบครัวชีวิตเป็นสุขได้อย่างยั่งยืน²

แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2563 – 2565 เป็นยุทธศาสตร์การยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) เป็นแผนที่จะช่วยยกระดับให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ต่อชุมชน 5 กลยุทธ์สำคัญ³ ดังนี้

1. การพัฒนาคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนและท้องถิ่นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้
2. การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้าใจตัวเองว่ามีดีอะไรและต่อยอดนำเสนอจากทรัพยากรที่มี ไม่จำเป็นต้องสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่อาจจะไม่ใช่อัตลักษณ์ของท้องถิ่น
3. การตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อแสวงหาตลาดนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชนและสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่เสียอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ เพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการนำเที่ยวให้นำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมเพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าเส้นทางการท่องเที่ยว
4. การสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันเพื่อทำงานเป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งได้ในระยะยาว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนของภาครัฐหรือภาคเอกชนเสมอไป
5. การประเมินผลด้วยตัวชี้วัดความสุขของชุมชนและนักท่องเที่ยวเนื่องจากวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนั้นตัวชี้วัดความสำเร็จจึงไม่ใช่เพียงรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น แต่เป็นความอยู่ดีมีสุขในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเป็นการแลกเปลี่ยนของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่เท่าเทียม มีความสุขร่วมกัน

¹ คณะกรรมาธิการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานรากฯ,หน้าบทสรุปผู้บริหาร.

² เสรี พงศ์พิศ (2545),แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน อ้างใน คณะกรรมาธิการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานรากฯ,หน้า 7.

³<https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/> การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) เข้าถึงข้อมูล 19 พฤษภาคม 2565.

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่มีรูปแบบศิลปะสมัยทวารวดีและขอมมากมายหลายแหล่ง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจังหวัดชัยภูมิมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ⁴ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เทพสถิต ที่มีทุ่งดอกกระเจียวดอกสีชมพูงดงาม มอหินขาว ตั้งอยู่ใน เขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยกลุ่มหินทรายสีขาววางเรียงรายคล้ายกับ “สโตนเฮนจ์” ในประเทศอังกฤษ มอหินขาว จึงได้รับการขนานนามอีกชื่อหนึ่งว่า “สโตนเฮนจ์เมืองไทย” เป็นสวนหินธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการสะสมของตะกอนทรายและดินเหนียวแข็งตัวกลายเป็นหิน ลักษณะของหินกลุ่มต่างๆ เกิดจากเคลื่อนไหวของเปลือกโลกบีบอัดจนเกิดการคดโค้ง แตกหัก กัดเซาะทั้งแนวตั้งและแนวนอน สร้างสรรค์เป็นรูปต่างๆ ตามจินตนาการของผู้พบเห็น⁵ น้ำตกตาดโตน แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ เป็นน้ำตกที่สวยงาม ที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติตาดโตน มีน้ำไหลตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูฝนจะสวยงามเป็นพิเศษ มีลานหินกว้างทำให้น้ำตกไหลลดหลั่นเป็นชั้นๆ ธารน้ำไหลผ่านลานหิน เล่นน้ำอย่างมีความสุขเย็นสดชื่น สองฝั่งธารร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่ เหมาะที่จะนั่งพักผ่อนหย่อนใจชมวิวธรรมชาติบรรยากาศร่มรื่นสูดอากาศบริสุทธิ์⁶

โบราณสถานที่สำคัญ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ปราสาทภู ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ⁷ เป็นสถาปัตยกรรมอีกชิ้นหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากขอม คำว่าปราสาทภูนั้น เป็นชื่อเรียกของกลุ่มอาคารที่มีแผนผังและลักษณะแบบเดียวกันกับอาคารที่ เชื่อกันว่าเป็น อโรคยาศาลที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และ ณ วัดศิลาอาสน์ ภายในบริเวณวัดเจียบสงบ มีผาหินซึ่งมีภาพจำหลักกลุ่มพระพุทธรูปทั้งหมด 9 องค์ อันเป็นที่มาของชื่อ ภูเขาพระมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประทับนั่งขัดสมาธิ ชาวบ้านเรียก “พระเจ้าองค์ตื้อ”⁸ ประทับนั่งขัดสมาธิ หน้าตักกว้าง 5 ฟุต สูง 7 ฟุต พระหัตถ์ขวาวางอยู่ที่พระเพลา พระหัตถ์ซ้ายวางอยู่ที่พระขงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวชัยภูมิและในพื้นที่ ใกล้เคียงมาช้านาน ใกล้กันมีพระพุทธรูปอีก 7 องค์ จำหลักรอบเสาหินทราย พระพุทธรูปทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปโบราณมีพุทธลักษณะแบบพระพุทธรูปอุทอง มีอายุราวศตวรรษที่ 18-19 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน-โบราณวัตถุ นอกจากนี้พบมีหลักฐานทางโบราณคดีที่สื่อถึงวัฒนธรรมโบราณในสมัยอดีต นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ในแหล่งพื้นที่ที่เป็นชุมชนโบราณ เช่น ใบเสมาโบราณบ้านกุดโจ่ง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ,กลุ่มใบเสมาเนินธาตุ เขตอำเภอคอนสวรรค์,กลุ่มใบเสมาบ้านหัวขัว เป็นต้น ชุมชนโบราณเหล่านี้มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งเตาเผา ปราสาทหิน และใบเสมาโบราณ ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณวัตถุที่เป็นพระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา และวัตถุอื่นๆ โบราณวัตถุบางส่วนได้นำไปเก็บรักษาไว้ตามพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

⁴ คู่มือเรื่องเล่าย้อนรอยเส้นทางชัยวรมันมหัศจรรย์พระอาทิตย์ผ่านช่องประตู.(บุรีรัมย์: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์,2563),หน้า 33.

⁵ <https://chaiyaphum.prd.go.th/th/content/category/detail/id/127/iid/11436> สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดชัยภูมิ.มอหินขาว.เข้าถึงข้อมูลวันที่ 26 มิถุนายน 2565.

⁶ เสน่ห์อีสาน เล่าขานเมืองชัยภูมิ,(ชัยภูมิ: วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ,2564),หน้า 39.

⁷ <https://mgronline.com> โบราณสถานคู่ชัยภูมิ : รอบรู้เรื่องเที่ยว เผยแพร่: 24 ก.ย. 2549. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

⁸ <https://thai.tourismthailand.org> > Attraction/ภูเขา.ททท. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

ต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่น เป็นต้น

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อศิลปะและวัฒนธรรมในสังคมไทย การสืบทอดประสบการณ์ทางศิลปะก่อให้เกิดทัศนะทางคุณค่าหรือสุนทรียะ ศิลปะในสังคมไทยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นความงาม เพื่อความพอใจที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุกวายเป็นพุทธบูชาเนื่องในพระพุทธศาสนา ผลงานแห่งศรัทธาที่รังสรรค์ออกมาจึงเรียกว่าพุทธศิลปะ⁹ ในชุมชนโบราณของไทยโดยเฉพาะตามลุ่มน้ำต่างๆ ปรากฏพุทธศิลปะ ที่ควรแก่การส่งเสริมให้มีกิจกรรมและพัฒนาเป็นแหล่งความรู้ และส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณธ์ของชุมชน อันมากไปด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

สิ่งดีๆ ของจังหวัดชัยภูมิ ใช่ว่าจะมีเฉพาะแหล่งโบราณคดีเท่านั้น ยังมีแหล่งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติภูแลนคา อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และแหล่งโบราณคดีถือเป็นต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพย่อมจะสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชม แหล่งธรรมชาติ แหล่งโบราณคดีถือเป็นต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพย่อมจะสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชม¹⁰

อาจารย์ประเวศ ะสี ได้อธิบาย ชุมชนคือการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการจัดการร่วมกัน¹¹ การขับเคลื่อนของการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และยอมรับการพัฒนาก่อนว่า ผลของการพัฒนานั้นผลประโยชน์จะเกิดกับให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนเป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่สามารถจัดการสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการความรู้ องค์กรชุมชน ระบบความสัมพันธ์ กิจกรรมหรือการจัดการทรัพยากรชุมชน เป็นต้นได้ โดยเป็นการจัดการเพื่อให้เกิด ความรู้ ความดี ความสามารถ ความสามัคคี¹² มีความสามารถในการปรับตัว มีศักยภาพ มีความสุขทางกายและจิตใจภายใต้การเกื้อกูลอาทรกัน มีการจัดการของชุมชนบนพื้นฐานของความสำนึกในการมีส่วนร่วมที่จะช่วยให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน¹³ และประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองอย่างสุจริต¹⁴อาชีพใน

⁹ จารุวรรณ พึ่งเกียรติ, ผศ.ดร., **พุทธศิลป์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), หน้า 3.

¹⁰ ประพนธ์ การชนะนันท, บทความวิจัยเรื่อง **แนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช**, วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ฉบับปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2564.

¹¹ ประเวศ ะสี, **บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพวิถีชีวิตและสังคม**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541), หน้า 35.

¹² พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร, ดร., **เอกสารคำสอนวิชา พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**, ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ คณะพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า 100.

¹³ ปาริชาติ สถาปิตานนท์, **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สวก.), 2549), หน้าบทคัดย่อ.

¹⁴ สุทธิธรรม เลขวิวัฒน์, **เครือข่ายชุมชนพอเพียง**, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีธรรม, 2549), หน้า 100.

ท้องถิ่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของพวกเขาที่ถือเป็นปัจจัยภายในของชุมชน นำทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมมาผสมผสานเพื่อให้เกิดเป็นอาชีพ เป็นผลผลิต¹⁵ได้รับการอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กันด้วย และเพราะระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่ยั่งยืนได้ต้องมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย ถือเป็นพฤติกรรมทางสังคมเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน¹⁶กระจายเชื่อมโยงช่วยเหลือกัน จึงต้องมีการสร้างเครือข่ายให้ชุมชนด้วย

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้วยการพัฒนาชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการท่องเที่ยว สร้างความตระหนักรู้ให้แก่คนในชุมชน พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวน่ากิน และต้องการให้การสนับสนุนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนาของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ธรรมชาติของตนเองและอื่นๆ อันเป็นประโยชน์ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พัฒนาชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน ต้องการสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้มีรูปแบบทรงที่สวยงามดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวซื้อหาเป็นของฝากติดมือกลับไปตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิด้วย

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ปฏิบัติการร่วมด้วยกับชุมชน ในรูปแบบผสมผสาน มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยในครั้งนี้ การวิจัยในครั้งนี้กำหนดกรอบเนื้อหา คือ พัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ลงพื้นที่รวบรวมปัญหา สอบถามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย นำมาพัฒนาชุมชน ได้ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและสำนักพัฒนาชุมชนของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้ความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาอาชีพโดยนำของดีของพื้นบ้าน สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

¹⁵ กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน,คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแผนปฏิบัติการกรมพัฒนาชุมชน,(กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย,2548),หน้า 26.

¹⁶ A. Javier Trevino, George C, Homans : History, Theory, and Method, (Oxford : Charles Tilly. Boulder, Paradigm Publishers, 2006), pp.45-51.

2. ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล : กลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน ดังนี้ ประชาชน ในชุมชน จำนวน 10 คน ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ของอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและเอกชน จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการในพื้นที่ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการด้านหัตถกรรม และพระภิกษุจำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ : สำหรับพื้นที่ทำการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยไว้ 1 แห่ง คือพื้นที่อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยก่อนที่จะเลือกพื้นที่อำเภอนองบัวแดงนั้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 11 แห่ง อันประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ 1) ศาลเจ้าพ่อพญาแล 2) ปราสาทภู 3) โบสถ์หินคอนสวรรค์ 4) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ 5) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ 6) พระธาตุชัยภูมิ และ 7) ผาเกิ้ง อำเภอนองบัวแดง และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน 2) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา 3) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ 4) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

อำเภอนองบัวแดง เป็นพื้นที่เพื่อทำการวิจัย ผู้วิจัยทำการพัฒนาชุมชนในเรื่อง 1) ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านน้อมอง หลังบ้านนากิน และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยการฟื้นฟูถนนสายวัฒนธรรมให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง 2) การพึ่งพาตนเอง โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้ชุมชนมีอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเอง ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้

4. ขอบเขตด้านเวลา : ดำเนินการศึกษาวิจัยในปีงบประมาณพ.ศ.2565

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบเชิงเอกสาร และเชิงคุณภาพ โดยได้ปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในพื้นที่ด้วย มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

(1) **เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย** ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสารและคุณภาพ ปฏิบัติการร่วมด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติการกับชุมชน การเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างและใช้แบบสอบถามบางส่วนเป็นการสัมภาษณ์ร่วมด้วย มีการสนทนากลุ่ม มีการประชุมกลุ่ม มีการเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เครื่องเขียนกระดาษสำหรับจดบันทึก จัดทำแฟ้มรวบรวมข้อมูล บันทึกข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้ลงในคอมพิวเตอร์

(2) **แผนการดำเนินงาน** การพัฒนาชุมชนในเรื่อง 1) ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านน้อมอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวนากิน และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย 2) การพึ่งพาตนเอง โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้ชุมชนมีอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเองนั้น จะมีแผนงาน 4 แผน ได้แก่

แผนที่ 1 แผนฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชน ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอบ้านหนองบัวแดง ให้ชุมชนนั้นมีความสะอาด ชาวชุมชนมีสภาวะสุขภาพดี มีความสามัคคีเพื่อให้ชุมชนน่าอยู่ บ้านน้อมองปลูกผักปลอดสารพิษ ปัจจุบันมีคุณเรียมตา เดชเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านลาดวังม่วงได้เคยมีกิจกรรมเส้นทางถนนวัฒนธรรม แต่ได้ปิดตัวลงหลังเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยและโรคโควิดระบาดในปี 2563 ผู้วิจัยแผนร่วมกับชุมชนฟื้นฟูพื้นที่ที่มีอยู่เดิมนี้นี้ให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทยให้คงอยู่สืบต่อไป

แผนที่ 2 แผนพึ่งพาตนเอง ชุมชนบ้านลาดวังม่วง และชุมชนบ้านหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง ชาวชุมชนได้มีอาชีพเสริมที่ว่างจากการทำนา ทำการเกษตร โดยได้ทำผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท อาทิ การสานตระกร้า การเย็บผ้า เย็บกระเป๋าผ้า การทำโบาย และทอผ้า และผู้วิจัยเมื่อลงพื้นที่แล้ว ได้เลือกจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภท โบาย คือ ตุ้งสาย ตุ้งพวง และการทอผ้า

แผนที่ 3 แผนประสานเครือข่าย แผนที่ 3 นี้ผู้วิจัยจะสร้างเครือข่ายให้แก่ชุมชนจำนวน 3 เครือข่าย เพื่อให้มีการประสานงานระหว่างกัน มีการแชร์องค์ความรู้และต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในเรื่องอื่นๆ มี 3 เครือข่ายได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอยและหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดง

แผนที่ 4 แผนพัฒนาคน แผนที่ 4 จะเป็นแผนที่มุ่งต่อการพัฒนาคนในชุมชน เพิ่มสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ทั้งด้านความคิด การกระทำ เสริมสร้างความรู้ ทักษะ การสื่อสาร ความสามารถ ความชำนาญและทัศนคติ ให้พร้อมเพื่อรองรับการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์

(3) รูปแบบและการดำเนินการพัฒนาชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ แบ่งออกเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ลงพื้นที่สำรวจผลิตภัณฑ์ของชุมชน และต้องการทราบความต้องการของชุมชน โดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม ประชุมกลุ่มและการทำกิจกรรม¹⁷ พบว่า ผลิตภัณฑ์ของอำเภอหนองบัวแดง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ผ้าทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย การสานกระบุงตระกร้า การทำโบายประเภทตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม ตุ้งพวงระย้า กระบุง กระเป๋าผ้าลายผ้าขาวม้า เป็นต้น ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ยังมีจุดเด่นเป็นที่สนใจเฉพาะตัวน้อย กลุ่มเป้าหมายต้องการผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่¹⁸

ระยะที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลจากระยะที่ 1 มาประชุมวางแผนร่วมกัน และวิเคราะห์ เพื่อสรุปหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ได้ประชุมหารือร่วมกับชาวบ้านถึงกิจกรรมที่จะทำให้ชุมชนเป็นชุมชนน่าอยู่ ตกลงทำกิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน กวาดถนน ทุกเดือน และร่วมใจกันตัดแต่งต้นไม้ ปลูกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน เพื่อทำให้เป็นบ้านน่ามอง ส่วนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้น พบว่า ชาวบ้านอำเภอหนองบัวแดง มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมอยู่บ้าง มีการใช้เวลาว่างเว้นจากการทำนา ทำงานหัตถกรรมประเภทโบายคือทำตุ้งสาย และงานทอผ้า ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน 2 อย่างคือ พัฒนารูปแบบสีสดของโบาย ตุ้งแมงมุมระย้า และตุ้งสาย นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่งคือการกระบุง บุญแห่งกระบุงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของอำเภอหนองบัวแดง ที่มีการจัดทุกปีในช่วงวันออกพรรษา ผู้วิจัยและชุมชนจึงได้ร่วมสร้างลวดลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นลวดลายกระบุงขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะอีกด้วย

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ที่ได้รับการพัฒนามี 2 อย่าง คือ ผลิตภัณฑ์ประเภทโบาย ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม ตุ้งแมงมุมพวงระย้า และ ผ้าทอ สรุปเป็นกระบวนการพัฒนาดังนี้

¹⁷ สัมภาษณ์ คุณศิริจันทร์ แซ่เฮง, ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง, สัมภาษณ์วันที่ 6 พฤศจิกายน 2564.

¹⁸ ประชุมกลุ่มภาครัฐและภาคธุรกิจ วันที่ 18 มกราคม 2565, นายกเทศบาล (คุณธนกร ภัทรบุญศิริ) ต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอำเภอหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของอำเภอหนองบัวแดง เช่น การทอผ้าลายกระบุง เป็นต้น

1. โคมบาย ตุงสาย ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า

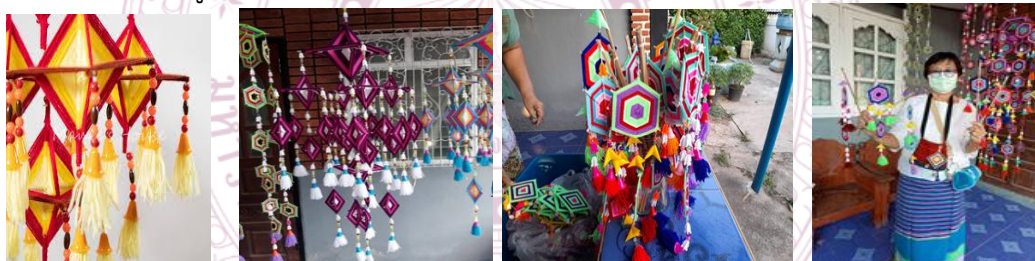
1.1 พัฒนาตุงสาย ทำให้มีสีสันสดใส มากขึ้น

วิธีการทำ อุปกรณ์ใช้ด้วยเส้นฝ้ายย้อมสี หรือใช้เส้นไหมพรมก็ได้และไม่ไผ่ โดยใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เล็ก ๆ ไขว้กากบาทกัน แล้วใช้เส้นฝ้ายพันสานกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากศูนย์กลางออกมาเรื่อย ๆ และมักจะใช้ฝ้ายสีหรือเส้นไหมพรมพัน เป็นแถบสีสลับกันเป็นชั้น ๆ

1.2 ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า ได้ทำให้มีลักษณะเป็นสามมิติมากขึ้น และให้มีหลายขนาดให้เหมาะสมกับความต้องการ และมีสีสันสดใสที่สดใสมากขึ้น

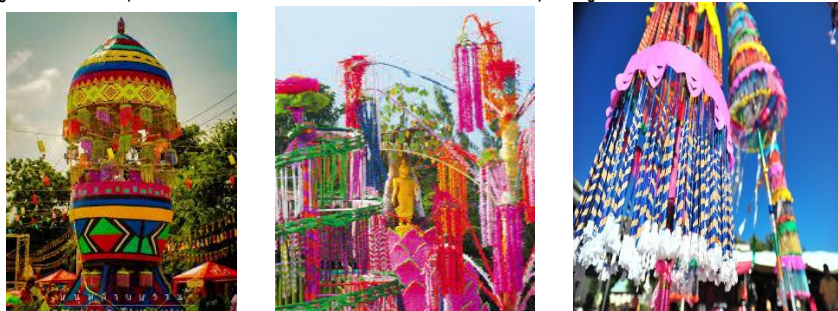
ทำตุงสามมิติ ใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เล็ก ๆ 3 ไม้ เริ่มต้นด้วยการไขว้กากบาทกันเพียง 2 ไม้ ก่อน พันด้ายเริ่มต้นขึ้นมาก่อนด้วยไหมพรมสีอ่อน พันมัดให้แน่นๆหลายชั้น จากนั้นจึงนำไม้อีก 1 อัน มาขึ้นตรงกลางของโครงไม้กากบาทเมื่อ ก็ จากนั้นก็พันด้ายแบบทวนเข็มนาฬิกา เป็นรูปวงแหวน เริ่มจากไหมสีอ่อนสุดและเพิ่มสีเข้มขึ้นมาเรื่อยๆ ทำให้สวยงามและสามารถทำได้หลายสีตามที่ต้องการ นำพู่มาห้อยชายให้เป็นพวงระย้า และให้มีแบบหลากหลายมากขึ้น

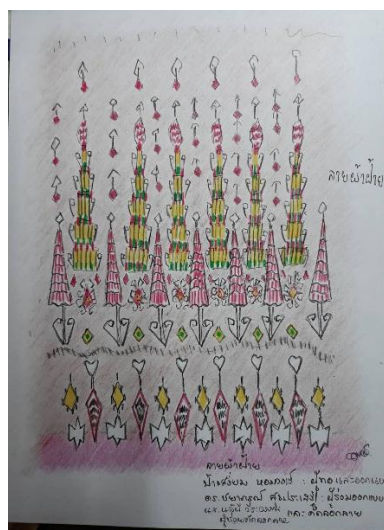
รูปภาพผลิตภัณฑ์ประเภทโคมบาย ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า

2. ผ้าทอ

แนวคิดเกิดจากการจำลองลวดลายมาจากต้นกระฐูป พัฒนาลวดลายจากด้านล่างสุดของผ้าขึ้น คือน้ำ มีดอกบัวขึ้นในน้ำ มีพืชพฤษาและนาชูดอกบัว และเทิดต้นกระฐูป ขึ้นสู่เบื้องบน จุดกระฐูปส่งกลิ่นฟุ้งกระจาย ขึ้นไปยังสวรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชา

ตัวอย่างต้นกระฐูป ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมา ในงานบุญกระฐูปประจำปี (รูปภาพจาก net) นำไปสู่ลวดลายกระฐูปบนผ้าทอ ต่อไป

ลายที่พัฒนาขึ้น

และเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จึงได้ดำเนินงานเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน จำนวน 3 เครือข่าย เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอำเภอหนองบัวแดง ในจังหวัดชัยภูมิ

(4) **ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน** เป็นเครื่องมือชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความพร้อมและร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มมาสร้างชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อการปฏิบัติการ (Action research) ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเป้าหมาย 1) พัฒนาพื้นที่ของชุมชน ให้เป็นชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวน่ากิน 2) และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลงานวิจัยพบว่า

1.1 กิจกรรมพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน กวาดถนน ทุกเดือน และร่วมใจกันตัดแต่งต้นไม้ ปลูกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน เพื่อทำให้เป็นบ้านน่ามอง และได้ทำการฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชนของชุมชนบ้านลาดวังม่วง ที่ในอดีตได้เคยจัดกิจกรรมเส้นทางวัฒนธรรมมาก่อน แต่ต้องปิดตัวลงเพราะภาวะเศรษฐกิจและการระบาดของโรคโควิด ฟื้นฟูให้เป็นเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยถนนเส้นนี้จะมีกิจกรรมหลายหลาย ได้แก่

1) มีการตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า ชาวชุมชนจะพร้อมใจกันสวมใส่ผ้าขึ้นพื้นเมืองมารวมกลุ่มกันตักบาตรพระสงฆ์

2) มีพื้นที่ มีศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน

3) ป้ายขนาดใหญ่แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระดุม และองค์ความรู้ในการทำกระดุมและตุ่ง

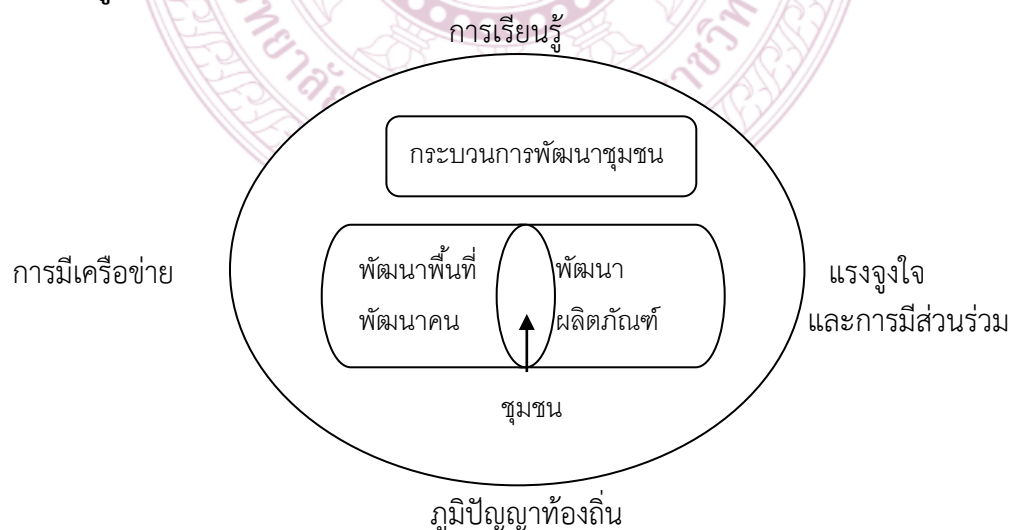
4) ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะมีพื้นที่ฝึกอบรมอาชีพให้แก่สมาชิกของชุมชนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

ซึ่งนอกจากนี้ ผู้วิจัยและทีมงาน ได้มอบเงินจำนวน 20,000.00 บาท ให้แก่ชุมชน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วงเพื่อความยั่งยืนต่อไป โดยมีผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตาเดชเจริญ เป็นผู้รับมอบ

1.2 กิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ พบว่าชุมชนได้มีผลิตภัณฑ์ที่ทำกันในชุมชนอยู่แล้ว แต่รูปแบบยังไม่ได้มีการยอมรับ ได้มีการประชุม ปรึกษาร่วมกัน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่น ซึ่งก็ไม่ใช่เป็นการยากเพราะชาวบ้านมีพื้นฐานทางฝีมือหัตถกรรมอยู่แล้ว ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้พัฒนาใหม่คือการทำตุ่งแมงมุมระย้า ตุ่งสาย ให้มีสีสันสดใส ดึงตาม อีกทั้งได้สร้างลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ เรียกว่าลายกระดุม เพื่อให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมผ้าฝ้ายของชาวอำเภอหนองบัวแดง

1.3 การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผลงานวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์ความรู้พัฒนาต่อยอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกัน จำนวน 3 เครือข่าย ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ใหญ่เรียมตาเดชเจริญ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง 2) กลุ่มคุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ ชุมชนบ้านหนองหอย และ 3) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล , ปลัดเทศบาล และสำนักกองสวัสดิการสังคม ตำบลหนองบัวแดง ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง 3 กลุ่มเข้าด้วย

องค์ความรู้จากงานวิจัย

องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ จากการออกแบบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ คือ แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ แนวคิดการสร้างเครือข่ายและทฤษฎีแรงจูงใจ ผู้วิจัยและคณะได้สร้างเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการลงสำรวจพื้นที่เพื่อให้ทราบว่ามีพื้นที่ไหนมีความพร้อมและมีศักยภาพ ในการจะได้รับการพัฒนา เพื่อพัฒนาชุมชนทั้งพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ

ชุมชนด้วย เมื่อพิจารณาคัดเลือกพื้นที่แล้ว ก็ได้เริ่มสืบข้อมูล สอบถาม สัมภาษณ์ เพื่อให้ขึ้นกระบวนการพัฒนาชุมชน และดำเนินการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปด้วยกัน โดยได้นำแนวทางการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างเครือข่าย มาสร้างเป็นกระบวนการขึ้น

ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวนำกิน และการฟื้นฟูถนนสายวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ การสร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน สำหรับชุมชน องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานในครั้งนี้เป็นรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่สามารถนำไปใช้กับพื้นที่ชุมชนแหล่งอื่นได้ ผู้วิจัยและคณะได้จัดทำป้ายเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติชุมชน ความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระฐูป ความรู้ในการทำโบายตุงแมงมุม และลายผ้าไหมผ้าฝ้ายลายกระฐูป โดยจัดให้มีการสร้างซุ้มและมีพื้นที่เพื่อจัดแสดงทั้งองค์ความรู้ต่างๆ และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนวางให้ผู้สนใจได้เห็นเป็นตัวอย่าง และบางอย่างมีวางขายด้วย มีโบรชัวร์ หนังสือองค์ความรู้ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา ถึงที่มาของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดชัยภูมิและของอำเภอหนองบัวแดง

บทสรุป

การพัฒนาชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ สรุปได้ว่า จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีโบราณสถานเก่าแก่ โบสถ์มหาสมณสถานพราหมณ์ ปราสาท (อโรคยาศาล) มีงานบุญกระฐูปที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่น มีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะตน แหล่งชุมชนบ้านลาดวังม่วงในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจากพื้นที่หนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อำเภอหนองบัวแดงมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวและมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นควรแก่การศึกษา คืองานบุญกระฐูป และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตนเองที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นด้วยรูปแบบและสีที่สดใส อันจะเป็นจุดขายเรียกร้องความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้

การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้ดีขึ้น เหมือนเช่นที่อำเภอหนองบัวแดงได้มีการพัฒนาทั้งพื้นที่ของชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้มีการวางแผนทางและกระบวนการในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเบื้องต้น โดยความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และชาวชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่สุขสมบูรณ์ เป็นชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง หลังบ้านปลูกผักสวนครัวนำกิน สร้างพลังความร่วมมือ สามัคคี ทำงานร่วมกับชาวชุมชน จึงทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง สามารถลดรายจ่าย ทุกครัวเรือนในชุมชนอยู่ดีมีสุขสุขภาพอนามัยดี มีคุณธรรม มีความมั่นคงในชีวิต ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้อยู่เสมอ มุ่งพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้า สนองความต้องการของชาวชุมชนส่วนใหญ่ได้ดี จัดการชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และช่วยตนเองได้ ซึ่งชาวชุมชนอำเภอหนองบัวแดง อันมีผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตาเดชเจริญ ที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมาก นำชาวชุมชนพัฒนาพื้นที่ หมู่บ้าน เกือบกวาดตายหญ้าตัดต้นไม้สองฟากของถนนปรับปรุงทำความสะอาด และยังเป็นผู้ริเริ่มฟื้นฟูถนนสายวัฒนธรรมให้กลับมาชีวิตชีวาอีกครั้ง โดยผู้วิจัยและคณะได้มอบเงินจำนวน 20,000.00 บาท ให้แก่ชุมชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป และนอกจากนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครือข่ายต่อยอดความรู้เพื่อสร้าง

ฐานความรู้ การวางแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผู้นำท้องถิ่น ประชาชน ผู้รู้ในชุมชนเป็นแกนกลาง ลักษณะเช่นนี้จะเป็นจุดแข็งที่ชุมชนที่มีพลังแห่งสามัคคีเกิดความพร้อมและสร้างศักยภาพของตนส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมดีๆ ที่มีคุณค่าออกมาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดและจากชุมชนทุกหน่วยงานควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้เกิดผลดีสำหรับชุมชนจากการพัฒนานั้นอย่างต่อเนื่อง

1.2 ควรมีการจัดอบรมหลักสูตรภาษาอังกฤษเบื้องต้นสำหรับผู้ประกอบการ ร้านขายของที่ระลึก โรงแรมที่พักอาศัย โฮมสเตย์ เพื่อทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย

1.3 การดำเนินงานของชุมชนอำเภอนองบัวแดง ปัจจุบันมีความเข้มแข็งมาก แต่ยังขาดผู้สืบทอดตำแหน่ง ดังนั้นชุมชนควรฝึกฝนคัดเลือกคนในชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นคนรุ่นต่อไป ที่จะสานงานพัฒนาชุมชนต่อจากผู้นำชุมชนคนปัจจุบัน

1.4 หน่วยงานหรือผู้ที่สนใจ สามารถนำรูปแบบลวดลายผ้าชิ้นใหม่ลายกระดุม ผ้าชิ้นผ้าลายกระดุม ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปปรับปรุงประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นๆ เพื่อการเผยแพร่ลวดลายงานกระดุมให้กว้างขวางออกไป นับเป็นการสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดชัยภูมิด้วย

1.5 นำลวดลายกระดุมที่ผู้วิจัยและคณะ ชาวบ้านร่วมกันสร้างครั้งนี้ประยุกต์ลาย เพื่อทอเป็นผ้าพาดบ่า เพื่อสร้างเป็นเอกลักษณ์ให้กับอำเภอนองบัวแดง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมประเพณีอีกชิ้นหนึ่งด้วย

1.6 ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ สืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ที่คนรุ่นปัจจุบันได้ฟื้นฟูขึ้นมาแล้ว ให้คงอยู่และยั่งยืนสืบไป

1.7 ภาครัฐต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ ให้มีความพร้อมในการรับใช้คนในชุมชน ก่อด้วยแรงจูงใจ ให้มีวิสัยทัศน์ มีจิตอาสา จิตสาธารณะ การอุทิศตน ทำงานเพื่อชุมชน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรให้มีการต่อยอดพัฒนาลายผ้าทอลายกระดุม ของตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ที่ผู้วิจัยได้ร่วม กับชาวบ้านสร้างไว้ในการวิจัยครั้งนี้ ให้มีความสวยงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2 ควรพัฒนาชุมชนเฉพาะด้านของท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต หรือการดำรงชีวิต หรือภูมิปัญญาเพื่อการเผยแพร่ธรรม เช่น การเผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาถ่ายทอดผ่านใบเสมาบ้านกุดไทรงาม และใบเสมาบ้านคอนสวรรค์ และความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจนกระทั่งเกิดประเพณีงานบุญกระดุมขึ้น และแม้แต่อาหารหมักคือกอลูทการถนอมอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นจุดขายจุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ

2.3 ควรมีการพัฒนาพื้นที่ อำเภอหนองบัวแดง สร้างพื้นที่เล่าเรื่องราวงานบุญกระฐูปให้เป็นจุดเด่นและเล่าเรื่องราวไว้อย่างถาวร อย่างมีศิลปะ โดยสร้างเป็น Wall Art ให้สวยงาม ดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือคนทั่วไป ให้ความสนใจ ประทับใจ และมองเห็นได้ง่าย

2.4 ควรมีการนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้กับพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความคุ้มค่ากับการวิจัยมากยิ่งขึ้น

2.5 กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน และชุมชน ที่ได้ศึกษาและพัฒนาในครั้งนี้จำกัดเฉพาะในเขตอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในการศึกษาต่อไปในอนาคตควรมีการศึกษาผลิตภัณฑ์อื่นๆ และพื้นที่ชุมชนอื่น ให้มากขึ้นครอบคลุมทุกผลิตภัณฑ์และพื้นที่ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพและเพิ่มกำลังการผลิต อันนำไปสู่รายได้ครัวเรือนความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อยู่ดีมีสุขด้วย

References

- กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน,คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแผนปฏิบัติการกรมพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย,2548.
- คณะกรรมการธิการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานราก.
- คู่มือเรื่องเล่าย้อนรอยเส้นทางชัยวัฒน์มหิศรชัยพระอาทิตย์ผ่านช่องประตู,บุรีรัมย์: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์,2563.
- จารุวรรณ พึ่งเกียรติ,ผศ.ดร.,พุทธศิลป์,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2553.
- ประนอม การชนะนันท,บทความวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างศักยภาพการจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช,วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,ฉบับปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2564.
- ประเวศ วะสี,บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพวิถีชีวิตและสังคม,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน,2541.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์,การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน:จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สวก.),2549.
- พระมหาสุทนต์ อาภาภโร,ดร.,เอกสารคำสอนวิชา พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ คณะพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2559.
- สุทธิธรรม เลขวิวัฒน์,เครือข่ายชุมชนพอเพียง, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์,2549.
- เสรี พงศ์พิศ (2545),แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน อ้างใน คณะกรรมการธิการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานราก.
- สนธยา พลศรี,ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา,2542.
- เสน่ห์อีสาน เล่าขานเมืองชัยภูมิ,ชัยภูมิ: วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ,2564
- A. Javier Trevino, George C, Homans : History, Theory, and Method, Oxford : Charles Tilly. Boulder, Paradigm Publishers, 2006.
- <https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/> การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) เข้าถึงข้อมูล 19 พฤษภาคม 2565.

http://www.chaiyaphum.go.th./page_about/about4.3.php ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จังหวัดชัยภูมิ เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 พฤษภาคม 2565.

<https://chaiyaphum.prd.go.th/th/content/category/detail/id/127/iid/11436> สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดชัยภูมิ,มอหินขาว,เข้าถึงข้อมูลวันที่ 26 มิถุนายน 2565.

<http://park.dnp.go.th>.อุทยานแห่งชาติตาดโตน (Tat Ton) เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

<https://mgronline.com>. โบราณสถานคู่ชัยภูมิ : รอบรู้เรื่องเที่ยว เผยแพร่: 24 กันยายน 2549. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

ภูพระ - ททท.<https://thai.tourismthailand.org> > Attraction/ภูพระ. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

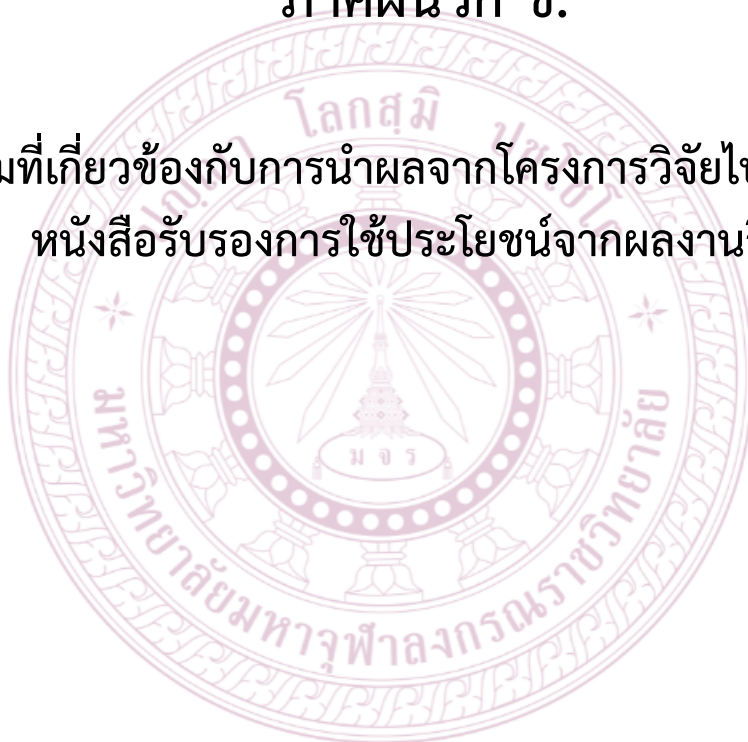
สัมภาษณ์ คุณศิริรินทร์ แซ่เฮง,ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง , สัมภาษณ์วันที่ 6 พฤศจิกายน 2564.

ประชุมกลุ่มภาครัฐและภาคธุรกิจ,วันที่ 18 มกราคม 2565,นายกเทศบาลอำเภอหนองบัวแดง : คุณธนกร ภัทรบุญศิริ และคณะ

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

นำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนใน รายวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน รายวิชาพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาอีสาน รายวิชาการศึกษา ค้นคว้าอิสระ เป็นต้น ในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.กิจกรรมด้านเชิงสาธารณะ

นำความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน ไปเป็นแบบเพื่อการพัฒนาชุมชนในชุมชนอื่นต่อไป
นำความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนไปเป็นแบบเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นต่อไป
ได้ร่วมสร้างศูนย์สาธิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นกิจกรรมสาธารณะประโยชน์สอนบ่มเพาะความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น ตุงแมงมุม ตุงสาย และการทำกระดุม เป็นต้น
นำรูปแบบการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนไปสร้างใช้เครือข่ายในแหล่งอื่นได้ต่อไป

๓.กิจกรรมด้านวิชาการ

ได้มีการพัฒนาทักษะในกระบวนการวิจัย ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ร่วมกันกับนิสิตปริญญาตรี และคณาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ได้สร้างรูปแบบชุดอบรมความรู้ในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

๔.กิจกรรมด้านสร้างสรรค์

เป็นกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างกิจกรรมดีๆ ร่วมกับชาวชุมชน ทำความสะอาด ทำชุมชนน่ามอง บ้านน่าอยู่ หลังบ้านปลูกผักนำกิน และได้ร่วมฟื้นฟูกิจกรรมถนนเส้นสายวัฒนธรรมขึ้นมาอีกครั้ง ร่วมสร้างศูนย์สาธิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านให้กับชุมชนบ้านลาดวังม่วงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

๕.กิจกรรมด้านเชิงนโยบาย

การนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะได้มีการริเริ่มสร้างสรรค์งานให้มีกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วงขึ้นเป็นรูปธรรม

แบบ สท.๐๔

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ มจร.

ข้าพเจ้า นาง เว็ฒตา ๑๖๔๖

ตำแหน่ง ผู้ช่วย

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ศาสนา

ที่อยู่ ๕๓ หมู่ ๑๕ บ้านลาดวังหลวง ต.หนองน้ำแดง อ.หนองน้ำแดง จ.บุรีรัมย์

โทรศัพท์ ๐๖๓-๕๑๒๗๙๓

โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

การพัฒนาระบบการให้บริการของวัดตามแนวทางของ
อริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้า และอริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้า

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่

จนถึง

ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้เกิดความรู้ใหม่

๒. ได้เกิดความรู้ใหม่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์

๓. ได้เกิดความรู้ใหม่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์

๔. ได้เกิดความรู้ใหม่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นาง เว็ฒตา ๑๖๔๖)

ตำแหน่ง

ผู้ช่วย

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สท.๐๔

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 20 พฤษภาคม 2565

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนนวมินทราชินยาภิเษก

ข้าพเจ้า นางสาวอชฌัยกุล คำวันดี ตำแหน่ง

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.

ที่อยู่ 46 หมู่ที่ 15 ต.หนองน้ำแดง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

โทรศัพท์ 091-8813071

โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามนครราชสีมา เรื่อง การพัฒนารูปแบบเพื่อส่งเสริมการอ่านในชุมชน ไปขอรับการสนับสนุนจาก เทศบาลตำบลเมืองยาง ไปขอรับการสนับสนุนแล้ว โดย นายสมชาย หิตทิพย์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ.

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่.....จนถึง.....ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

1. ได้มีใบกำกับแบบ ตาม ต.ร. (โมเดล) กำย 116 ตาม 116 ลงมา

d. பின்னொட்டாகவும்

3. L'nebiwari

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ ทา.ทอง แสงชัย คำภีร์

(๓๗๓๑๒๕๖๓ ๓๓๐๕๕๕)

ตำแหน่ง นางสาวกมลทิพย์ วัฒนศิริกุล

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับของโครงการวิจัย

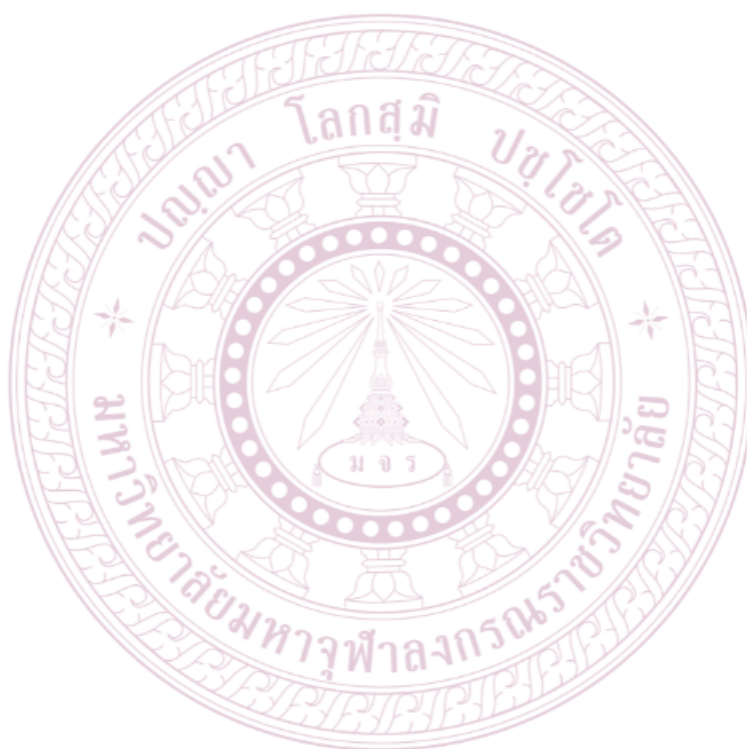
ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ดำเนินการ
มาและผลที่ได้รับของโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากโครงการ
๑. เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	ศึกษาค้นคว้าว่ามีแหล่งหรือชุมชนที่จะพัฒนามีที่ไหนบ้างในพื้นที่อยู่ตรงไหนบ้าง ศึกษาศักยภาพของพื้นที่มีมากน้อยเพียงใด	ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ขอคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐ และลงพื้นที่สำรวจจริง โดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน	๑. ได้พัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ เพื่อให้เป็นชุมชนสะอาด สะอาดน่าอยู่ บ้านน้อมองหลัง บ้านนากินด้วยการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ๒. เส้นทางถนนวัฒนธรรมของชุมชน ๓. ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน
๒. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	สำรวจผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนมีอะไรบ้าง คนในชุมชนมีความรู้ด้านหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนของตนเองมากน้อยอย่างไร	ได้ทำการแบบสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม กลุ่ม และทำกิจกรรม	๑. ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทโบายคือ ตุ้งสาย ตุ้งพ่วง ระย้า เพื่อเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของชุมชน ๒. พัฒนาลายผ้าถุงไหมและฝ้าย เพื่อให้เป็นลายเอกลักษณ์ประจำของท้องถิ่น
๓. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน	๑. ชุดความรู้ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์	จัดกิจกรรมไปทัศนศึกษา นอกพื้นที่ และการจัดอบรมความรู้ต่างๆ	ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือให้ชุมชน จำนวน ๓ เครือข่าย ได้แก่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอย

เพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและ วัฒนธรรมใน จังหวัดชัยภูมิ	ชุมชน ๒.กลุ่มเครือ ช่าย เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ชุมชน		และหน่วยงานเทศบาลตำบล หนองบัวแดง อำเภอหนองบัว แดง เพื่อเชื่อมโยงส่งเสริม ความรู้ให้แกกันและกัน
๔.การเก็บข้อมูล ด้วยแบบสอบถาม สัมภาษณ์กับ กลุ่มเป้าหมาย	เก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถาม สัมภาษณ์	เก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถาม สัมภาษณ์กับ กลุ่มเป้าหมาย	ลงเก็บข้อมูล แบบสอบถาม ความคิดเห็นของ กลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบไป ด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ดูแล เกี่ยวข้อง ประชาชนชาวบ้าน เด็ก เยาวชน พระภิกษุสงฆ์ ประชาชนทั่วไป จำนวน ประมาณ ๓๐ รูป/คน ใน อำเภอหนองบัวแดง จังหวัด ชัยภูมิ
๕.การลงพื้นที่ทำ กิจกรรมร่วมกับ กลุ่มเป้าหมาย	วางแผนไว้ คือ สำรวจผลิตภัณฑ์ ของชุมชน ที่เป็น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อนำไปสู่การ พัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีความสดใส และทันสมัย เพิ่มเติม	ลงพื้นที่และทำ กิจกรรมตามที่ได้ วางแผนไว้	๑.ทราบปัญหา ซึ่งผู้วิจัยได้หา แนวทางแก้ไขให้แล้ว ๒.นอกจากนี้ได้รับรู้ถึงความ เข้าใจของชุมชนว่ามีความคิด อย่างไรกับผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน ๓.ชาวชุมชนต้องการจะพัฒนา ชุมชนของตนเองให้เป็นชุมชน สมาชิก และต้องการให้ช่วย ต่อยอดกิจกรรมถนนเส้น วัฒนธรรมให้ด้วย
๖.รายงานฉบับ สมบูรณ์	รวบรวมจัดทำ รายงานฉบับ สมบูรณ์	รวบรวมจัดทำ รายงานฉบับ สมบูรณ์ ส่ง สถาบันวิจัย	ได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน ในการรองรับการ ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ

			วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โบราณสถานชุมชน ๓) เพื่อ เสริมสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
--	--	--	--

ภาคผนวก ง.

เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตาม
เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
จังหวัดชัยภูมิ

เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อทำวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสอบถามนี้ การตอบคำถามในแบบสอบถามครั้งนี้ จะถูกนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น

จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงและตรงความรู้สึกนึกคิดของตัวเอง หวังว่าคงจะได้รับความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณ ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ☒ ใน ☐ หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

๑.เพศ

☐

ชาย

☐

หญิง

๒.อายุ

☐

ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐

๒๐-๒๙ ปี

☐

๓๐-๓๙ ปี

☐

๔๐-๔๙ ปี

☐

๕๐-๕๙ ปี

☐

๖๐ ปี ขึ้นไป

๓.สถานภาพ

☐

โสด

☐

สมรส

☐

หม้าย

☐

อย่าร้าง

๔.การศึกษา

☐

ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

☐

มัธยมศึกษา

☐

อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

☐

ปริญญาตรี

☐

ปริญญาโท

☐

สูงกว่าปริญญาโท

๕.อาชีพ

- ☐ นักเรียน/นักศึกษา
☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
☐ พนักงานบริษัท/รับจ้าง
☐ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ เกษตรกร

๖.รายได้ต่อเดือน

- ☐ ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท ☐ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท
☐ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท ☐ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท
☐ ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท ☐ ๒๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง
 ๑.ท่านคิดว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน ควรเริ่มต้นบริหารจัดการด้านใดมากที่สุด ให้ท่านเรียงลำดับความสำคัญมากไปยังความสำคัญน้อย (ระบุเป็นตัวเลข)

- ☐ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ☐ ด้านการบริการการท่องเที่ยว
☐ ด้านการคมนาคม ☐ ด้านความปลอดภัย
☐ ด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๒.ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาวางจัดจำหน่าย ณ แหล่งท่องเที่ยว

- ☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๓.ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการพัฒนาชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยว

- ☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๔.การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ควรเป็นรูปแบบใดที่สุด (ระบุเพียง ๑ คำตอบ)

- ☐ การสาธิตทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ☐ การสาธิตทำอาหารพื้นเมือง
☐ การสาธิตทอผ้าไหมพื้นเมือง ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

๕.ท่านต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนไปในรูปแบบใด

- ☐ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ☐ ชุมชนแบบพอเพียง
☐ พัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

๖.ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านใดมากที่สุด (ระบุเพียง ๑ คำตอบ)

- ด้าน
- ☐ ด้านเศรษฐกิจ เช่นสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เกิดอาชีพใหม่แก่คนในชุมชน เป็นต้น
 - ☐ ด้านสังคมเช่น เกิดความเจริญแก่ชุมชน มีสิ่งสาธารณูปโภคที่ดียิ่งขึ้น เป็นต้น
 - ☐ ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ได้แก่ สืบทอด พิธีกรรม เป็นต้น
 - ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

.....

.....

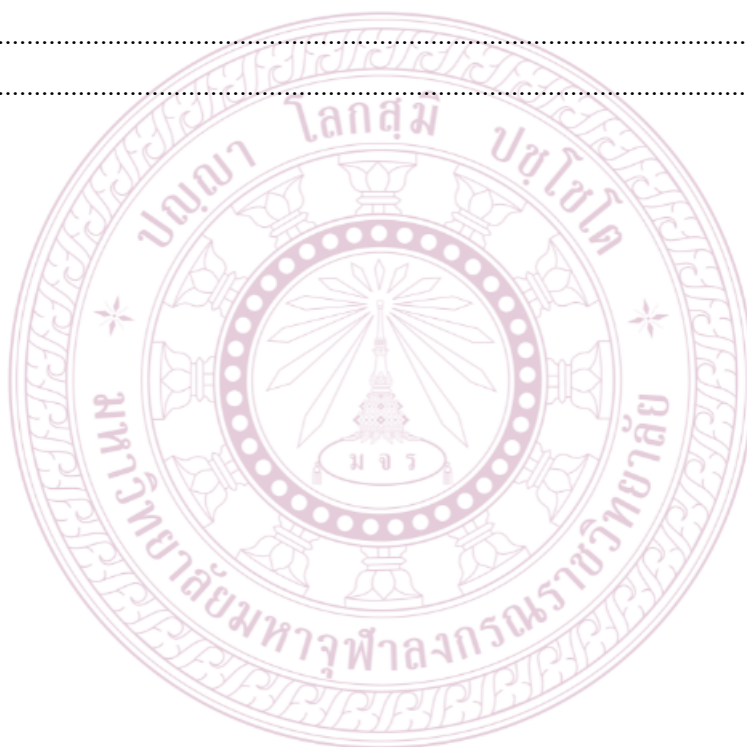
.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบสัมภาษณ์การวิจัยชุดนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑. ท่านคิดว่ารูปแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชนตำบลหนองบัวแดง ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าการจัดการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ท่านอยากให้ตำบลหนองบัวแดง ได้รับการพัฒนาในด้านใด และเพราะอะไร

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่าการจัดระบบสินค้าของที่ระลึก บนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างของจังหวัดชัยภูมิ ปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๕. ผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ท่านมีความสนใจในผลิตภัณฑ์อะไรมากที่สุด

☐ ของชำร่วยต่างๆ	☐ ของใช้จักรสาน
☐ การทอผ้าไหม	☐ การทำตุ๊กตาดินเผา
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

๖. ผลิตภัณฑ์ชุมชน ควรมีลักษณะทั่วไปอย่างไร

☐ มีรูปราวสวยงาม	☐ มีความคงทน	☐ เหมาะสมกับการ
สภาพการใช้		
☐ มีลวดลายปราณีต	☐ อื่นๆ โปรดระบุ	

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จะทำให้ทราบถึงความพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในจังหวัด และในพื้นที่เขตตำบลหนองบัวแดง					
๑.รูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุมชน การทำตุ้มโยแมงมุมสายและตุ้มโยแมงมุมพวง มีความเหมาะสม					
๒.ลวดลายและสีของผ้าฝ้ายทอมือ มีความเหมาะสม					
๓.ความเต็มใจร่วมมือกันของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว					
๔.การร่วมกันวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว					
๕.ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น					
๖.ได้รับการร่วมมือกับคนภายในชุมชน					

ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

.....

.....

.....

แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตาม
เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
จังหวัดชัยภูมิ

เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อทำวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสอบถามนี้ การตอบคำถามในแบบสอบถามครั้งนี้ จะถูกนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น

จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงและตรงความรู้สึกรักนึกคิดของตัวเอง หวังว่าคงจะได้รับความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณ ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนบุคคล

๑. เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๙	๓๐
หญิง	๒๑	๗๐
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลการวิเคราะห์พบว่าเป็นเพศชาย มีจำนวน ๙ คน ร้อยละ ๓๐ และเป็นเพศหญิง มีจำนวน ๒๑ คน ร้อยละ ๗๐

๒. อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๐	๐
๒๐-๒๙ ปี	๐	๐
๓๐-๓๙ ปี	๔	๑๓.๓๓
๔๐-๔๙ ปี	๑๒	๔๐.๐๐

๕๐-๕๙ ปี	๘	๒๖.๖๗
๖๐ ปี ขึ้นไป	๖	๒๐
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีอายุ ๔๐-๔๙ ปี มาก จำนวน ๑๒ คน ร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมา มีอายุ ๕๐-๕๙ ปี จำนวน ๘ คน ร้อยละ ๒๖.๖๗ ถัดลงมา มีอายุ ๓๐-๓๙ ปี จำนวน ๔ คน ร้อยละ ๑๓.๓๓

๓.สถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	๔	๑๓.๓๓
สมรส	๒๒	๗๓.๓๔
หม้าย	๔	๑๓.๓๓
อย่าร้าง	๐	๐
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นโสด จำนวน ๔ คน ร้อยละ ๑๓.๓๓ สมรสแล้ว จำนวน ๒๒ คน ร้อยละ ๗๓.๓๔ เป็นหม้าย จำนวน ๔ คน ร้อยละ ๑๓.๓๓

๔.การศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	๑๕	๕๐
มัธยมศึกษา	๑	๓.๓๓
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๐	๐
ปริญญาตรี	๕	๑๖.๖๗
ปริญญาโท	๘	๒๖.๖๗
สูงกว่าปริญญาโท	๑	๓.๓๓
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน ๑๕ คน ร้อยละ ๕๐ รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน ๘ คน ร้อยละ ๒๖.๖๗ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๕ คน ร้อยละ ๑๖.๖๗ และสูงกว่าปริญญาโท จำนวน ๑ คน ร้อยละ ๓.๓๓

๕.อาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	๐	๐
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	๕	๑๖.๖๗
พนักงานบริษัท/รับจ้าง	๔	๑๓.๓๓

ข้าราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	๘	๒๖.๖๗
เกษตรกร	๑๓	๔๓.๓๓
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพเป็นเกษตรกรมาก จำนวน ๑๓ คน ร้อยละ ๔๓.๓๓ รองลงมาเป็นข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๘ คน ร้อยละ ๒๖.๖๗ ทำธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย จำนวน ๕ คน ร้อยละ ๑๖.๖๗ และเป็นพนักงานบริษัท/รับจ้าง จำนวน ๔ ร้อยละ ๑๓.๓๓

๖.รายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๐	๐
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๐	๐
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๕	๑๖.๖๗
๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๕	๑๖.๖๗
๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๑๑	๓๖.๖๖
๒๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป	๙	๓๐.๐๐
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑ คน ร้อยละ ๓๖.๖๖ มีรายได้ต่อเดือน ๒๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป จำนวน ๙ คน ร้อยละ ๓๐.๐๐ มีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๕ คน ร้อยละ ๑๖.๖๗

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

๑.ท่านคิดว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน ควรเริ่มต้นบริการจัดการด้านใดมากที่สุด ในความเห็นของท่าน

ต้องการเห็นการพัฒนาในด้าน	จำนวน	ร้อยละ
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	๘	๒๖.๖๖
ด้านการบริการการท่องเที่ยว	๑๐	๓๓.๓๔
ด้านการคมนาคม	๒	๖.๖๗
ด้านความปลอดภัย	๗	๒๓.๓๓
ด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม	๓	๑๐.๐๐
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีการพัฒนาด้านบริการการท่องเที่ยวให้มากที่สุดจำนวน ๑๐ คน ร้อยละ ๓๓.๓๔ รองลงมาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จำนวน ๘ คน ร้อยละ ๒๖.๖๖

มีข้อเสนอแนะ จากคุณสนิย์ อาสาจำลองเป็นนักท่องเที่ยว (สัมภาษณ์วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ควรเริ่มจากด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นความเป็นอยู่ของชุมชน ด้วย

๒.ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาวางจัดจำหน่าย ณ แหล่งท่องเที่ยว

คำตอบคือ เห็นด้วย

๓.ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการพัฒนาชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยว

คำตอบคือ เห็นด้วย

๔.การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ควรเป็นรูปแบบใดที่สุด (ระบุเพียง ๑ คำตอบ)

การจัดกิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
การสาธิตทำหัตถกรรม พื้นบ้าน	๑๕	๕๐.๐๐
การสาธิตทำอาหารพื้นเมือง	๑๐	๓๓.๓๓
การสาธิตทอผ้าไหมพื้นเมือง	๕	๑๖.๖๗
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการการจัดกิจกรรมเป็นรูปแบบการสาธิตทำหัตถกรรมพื้นบ้าน มาก จำนวน ๑๕ คน ร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาการสาธิตทำอาหารพื้นเมือง จำนวน ๑๐ คน ร้อยละ ๓๓.๓๓

มีข้อเสนอแนะ จากคุณสนิย์ อาสาจำลองเป็นนักท่องเที่ยว (สัมภาษณ์วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕) การจัดกิจกรรมในท้องถิ่นควรจัดทำกันเป็นประจำในวันสำคัญ

๕.ท่านต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนไปในรูปแบบใด

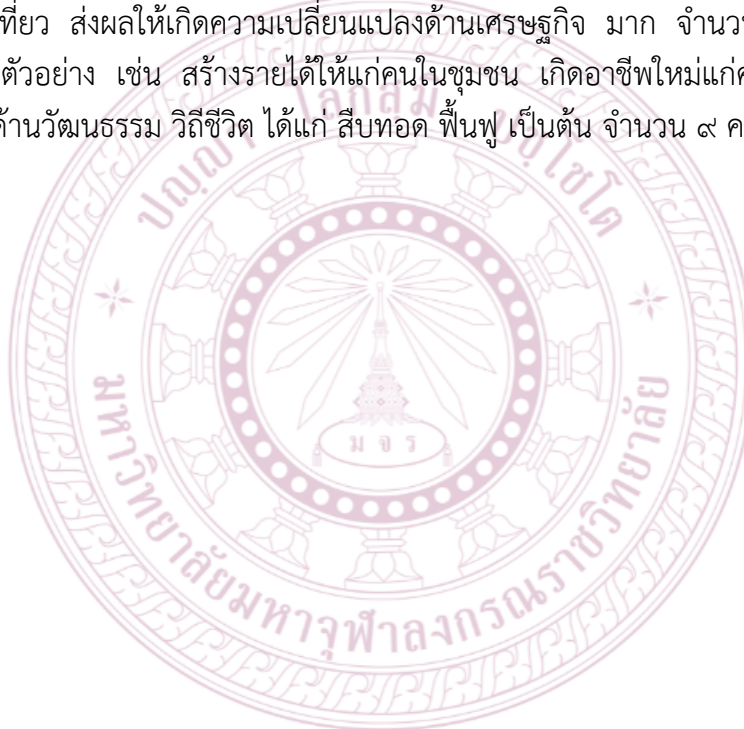
รูปแบบการพัฒนาชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๘	๒๖.๖๗
ชุมชนแบบพอเพียง พึ่งพา ตนเอง	๑๕	๕๐.๐๐
พัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นเมือง	๗	๒๓.๓๓
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนแบบพอเพียงพึ่งพาตนเอง จำนวน ๑๕ คน ร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๘ ร้อยละ ๒๖.๖๗ และพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นเมือง จำนวน ๗ คน ร้อยละ ๒๓.๓๓

๖.ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านใดมากที่สุด (ระบุเพียง ๑ คำตอบ)

การมีส่วนร่วมส่งผลในด้าน	จำนวน	ร้อยละ
ด้านเศรษฐกิจ เช่นสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เกิดอาชีพใหม่แก่คนในชุมชน เป็นต้น	๑๓	๔๓.๓๓
ด้านสังคมเช่น เกิดความเจริญแก่ชุมชน มีสิ่งสาธารณูปโภคที่ดียิ่งขึ้น เป็นต้น	๘	๒๖.๖๗
ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ได้แก่ สืบทอด พิธีกรรม เป็นต้น	๙	๓๐.๐๐
รวม	๓๐	๑๐๐

ผลวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ มาก จำนวน ๑๓ คน ร้อยละ ๔๓.๓๓ ตัวอย่าง เช่น สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เกิดอาชีพใหม่แก่คนในชุมชน เป็นต้น รองลงมา ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ได้แก่ สืบทอด พิธีกรรม เป็นต้น จำนวน ๙ คน ร้อยละ ๓๐.๐๐

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบสัมภาษณ์การวิจัยชุดนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑. ท่านคิดว่ารูปแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชนตำบลหนองบัวแดง ควรเป็นอย่างไร

คุณธนกร ภัทรบุญศิริ (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๖๕๕) นายกเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง ต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของหนองบัวแดง เช่น การทอผ้าลายกระชูด อยากให้มีการเผยแพร่เรื่องราวของหนองบัวแดงในที่สาธารณะเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวด้วย

คุณรินรดา (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕) ควรเน้นธรรมชาติและเรื่อง Homestay เน้นชาวบ้านและวัด ทำเลวัดเขต มีชายทุ่งสงบมาก

พระครูสุวรรณธรรณจันทรังษี เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๖๕๕) ต้องการให้หน่วยงานราชการ เทศบาล ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน และขอให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนที่ทำร่วมกับหน่วยงานราชการ มากขึ้น เพราะชาวชุมชนค่อนข้างเกรงไม่กล้าทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการ

ผู้ใหญ่บ้านเยี่ยมตา เดชเจริญ (สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๖๕๔) มีความต้องการพัฒนาชุมชน โดยพัฒนาทั้งพื้นที่ของชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน แบบมีส่วนร่วม เป็นชุมชนสามัคคี

คุณสุนีย์ อาสาจำลองเป็นนักท่องเที่ยว (สัมภาษณ์วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕) นำรูปแบบและแนวทางการดำเนินชีวิตแบบท้องถิ่นดั้งเดิม การทำอาหารท้องถิ่น ขนมไทยท้องถิ่นมาขาย

คุณสัมฤทธิ์ (ที่ปรึกษาเทศบาล) (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕) การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านด้วย

๒. ท่านคิดว่าการจัดการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

คุณธนกร ภัทรบุญศิริ (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๖๕๕) นายกเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง การจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ยังไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์มาก ก็จะมีงานใหญ่ที่เป็นการจัดการของจังหวัดคืองานบุญกระชูด ดังนั้นจึงต้องการให้มีการเผยแพร่เรื่องราวของงานบุญกระชูดของหนองบัวแดง ปรากฏแบบถาวร เช่น การสร้างกำแพงเล่าเรื่องเกี่ยวกับงานบุญกระชูดในที่สาธารณะเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวด้วย

คุณรินรดา (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕) ทางอำเภอหนองบัวแดงก็ให้การสนับสนุนเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว มีการจัดประเพณีบุญกระชูดทุกปี

คุณวัชรมน จันรอง (สัมภาษณ์วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เป็นอาสาจำลองเป็นนักท่องเที่ยว) เห็นด้วยต่อการพัฒนาด้านการคมนาคมและกิจกรรมหัตถกรรมพื้นเมือง และของ

ฝากนารักๆ เช่น พวงกุญแจ ให้มีความสุขส่วน ความเห็น เกี่ยวกับ ตุรุษยานั้น ok ชอบมาก ที่สุด ควรพัฒนาให้ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นทางการ

คุณสุนีย์ อาสาจำลองเป็นนักท่องเที่ยวน (สัมภาษณ์วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕) ในปัจจุบัน เห็นว่าการส่งเสริมเฉพาะงานบุญกระฐูป งานเข้าพรรษาและออกพรรษา ควรสร้างกิจกรรมให้มากกว่านี้

คุณจิรสุตา ไชยสาม (สัมภาษณ์วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕) อยากเห็นการพัฒนาเกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยว

๓.ท่านอยากให้ตำบลหนองบัวแดง ได้รับการพัฒนาในด้านใด และเพราะอะไร

คุณศิริพันธ์ แซ่เฮง (สัมภาษณ์วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๔) ต้องการให้มีการสนับสนุน กิจกรรม ฝึกอบรมอาชีพ ให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย มีการทำการตลาดให้ด้วย

คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ (สัมภาษณ์วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๔) ต้องการให้ช่วยหาตลาด มี คำสั่งซื้อเข้ามา ต้องการให้หาตลาดให้

คุณรินรดา วงษ์ชู ปลัดเทศบาลตำบลหนองบัวแดง การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้ใหญ่บ้านเรียบตา เดชเจริญ (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๕) ต้องการรวมตัวเพื่อร่วม พัฒนาชุมชน สร้างถนนวัฒนธรรมและศูนย์สาธิตจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ต้องการหารูปแบบของ Product ให้มีการพัฒนาให้ทันสมัย ต้องการให้มีการฝึกอบรมเรียนรู้ด้วย

ดร.น้ำอ้อย มีสัจธรรม ผู้อำนวยการกองการศึกษา (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๕) ต้องการให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กันและกัน

คุณอนัญญา เค้านอกกอก ผู้รู้และนักธุรกิจ ด้านภูมิปัญญาผ้าไหม ผ้าทอ ชาวอำเภอนองบัวแดง (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๕) ต้องการให้มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

คุณสุนีย์ อาสาจำลองเป็นนักท่องเที่ยวน (สัมภาษณ์วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๕) ต้องการเห็น การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ต้องการเห็นความเป็นอยู่ของชุมชน

คุณจิรสุตา ไชยสาม (สัมภาษณ์ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕) ในรับการพัฒนาด้านวิธีการผลิต สินค้า เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยมาช่วยบ้าง ส่วนถนนสายวัฒนธรรม ควรมีนิทรรศการ ประวัติศาสตร์ การแต่งกายย้อนยุค รวบรวมอาหารขนมในอดีตทำและขายในงาน

คุณสมฤทธิ (ที่ปรึกษานายกเทศบาล) ต้องการเห็นเอกลักษณ์ของชุมชน

๔.ท่านคิดว่าการจัดระบบสินค้าของที่ระลึก บนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างของจังหวัดชัยภูมิ ปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

คุณรินรดา (สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕) การวางระบบสินค้าของที่ระลึก ยังไม่มี สถานที่ที่เป็นหลักแหล่ง นอกจากตลาดหลวงสิริ ซึ่งพอจะมีงานขึ้นมาก็จะระดมชาวบ้านมาช่วยกัน

ป้าเสงี่ยม (สัมภาษณ์วันที่ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๔) ปัจจุบันยังใช้วิธีการซื้อขายแบบ ชาวบ้าน คือ ผู้ซื้อมาซื้อเองที่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านเรียบตา เดชเจริญ (สัมภาษณ์วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕) ปัจจุบันที่รวมของการ วางสินค้าเพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยว ตามสถานที่ท่องเที่ยว เมื่อก่อนมีการวางขาย แต่ตอนนี้ เศรษฐกิจไม่มี มีโควิดด้วย นักท่องเที่ยวจะไม่ซื้อของฝาก ทำให้ร้านค้าต่างๆ ปิดตัวลง ผู้ใหญ่

เรียบตา จึงมีแนวคิดสร้างศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ขึ้นเอง สร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ขึ้นในชุมชน บนถนนเส้นสายวัฒนธรรม

วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕ ท่านพระมหาเสรีชน และนายพีรพัฏฐกร สิริวัชรธร ได้เดินทางลงพื้นที่ และเห็นด้วยกับการก่อสร้างศูนย์สาธิตฯ นี้ โดยเสนอแนะให้มีโซนของการแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับหนองบัวแดง งานบุญกระฐูป และวิธีการทำกระฐูป การทำตุ้ง การทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้ายด้วย

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ จะเริ่มลงเสาเอกของศูนย์สาธิตฯ นี้

๕.ผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ท่านมีความสนใจในผลิตภัณฑ์อะไรมากที่สุด

สนใจผลิตภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
ของชำร่วยต่างๆ	๙	๓๐.๐๐
ของใช้จักรสาน	๒	๖.๖๖
การทอผ้าไหม	๕	๑๖.๖๗
การทำตุ้งใยแมงมุม	๑๔	๔๖.๖๗
รวม	๓๐	๑๐๐

มีข้อเสนอแนะจากคุณครูสง่า ว่าผลิตภัณฑ์ตุ้ง ให้ทำเป็นแบบสามมิติ แล้วทำตุ้งสายลงมา ใช้วัสดุไม้เกรด A ด้วย เพื่อเพิ่มความงามขึ้น เช่น คริสตั้น เกรด A

๖.ผลิตภัณฑ์ชุมชน ควรมีลักษณะทั่วไปอย่างไร

ผลิตภัณฑ์ควรมีลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
มีรูปร่างสวยงาม	๑๐	๓๓.๓๓
มีความคงทน	๗	๒๓.๓๓
เหมาะสมกับการสภาพการใช้	๘	๒๖.๖๗
มีลวดลายปราณีต	๕	๑๖.๖๗
รวม	๓๐	๑๐๐

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทยในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จะทำให้ทราบถึงความพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

	ระดับความคิดเห็น
--	------------------

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อ รองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรม	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อย ที่สุด ๑
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ใน จังหวัด และในพื้นที่เขตตำบล หนองบัวแดง					
๑.รูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุมชน การทำตุ๋นไผ่แฉะหมูสับและตุ๋นไผ่ แฉะหมูขมิ้น มีความเหมาะสม	๒๐ (๖๖.๖๗%)	๗ (๒๓.๓๓%)	๓ (๑๐.๐๐%)		
๒.ลวดลายและสีของผ้าฝ้ายทอมือ มีความเหมาะสม	๒ (๖.๖๗%)	๕ (๑๖.๖๗%)	๑๓ (๔๓.๓๓%)	๑๐ (๓๓.๓๓%)	
๓.ความเต็มใจร่วมมือกันของชุมชน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อ การท่องเที่ยว	๒๕ (๘๓.๓๓%)	๕ (๑๖.๖๗%)			
๔.การร่วมกันวางแผนพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	๒๕ (๘๓.๓๓%)	๕ (๑๖.๖๗%)			
๕.ได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น	๑๐ (๓๓.๓๓%)	๑๕ (๕๐.๐๐%)	๕ (๑๖.๖๗%)		
๖.ได้รับการร่วมมือกับคนภายใน ชุมชน	๒๖ (๘๖.๖๗%)	๔ (๑๓.๓๓%)			

ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทาง
ธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ
.....อยากเห็นการถนอมอาหารในชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะผักผลไม้ในฤดูที่มีกร
ออกผลเยอะๆ นำมาถนอมอาหารกินในครัวเรือน

ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและ
วัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน ชุดนี้ ใช้เป็นชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อตอบ
โจทย์ในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ และ ข้อ ๓ กล่าวคือเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการ
รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และเพื่อเสริมสร้างเครือข่าย

ความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

นำเนื้อหาของการสอบถาม สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มมาสร้างชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อการปฏิบัติการ (Action research) ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเป้าหมาย ๑.พัฒนาพื้นที่ของชุมชน (สร้างเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม) ๒.และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (ผลิตภัณฑ์ธงสายและสร้างต้นแบบลวดลายผ้าไหมและลายกระชูด) ผู้วิจัยได้มีแผนการปฏิบัติการตามขั้นตอนดังนี้

๑.) ประชุมและสัมมนาทีมวิจัย/ออกพื้นที่วิจัย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๔ ถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๕ ประชุมกำหนดปัญหาและขอบเขตปัญหา รวบรวมข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

๒.) กิจกรรมอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ริเริ่มสร้างสรรค์ วางแผนกิจกรรมเดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงเดือนมกราคม ๒๕๖๕

๓.) ศึกษาดูงาน ระดมสมอง จัดบันทึก สำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม ศึกษาผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิม นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงเดือนมกราคม ๒๕๖๕

๔.) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึง เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๕.) ส่งรายงานความก้าวหน้า ๓ บท เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๖.) นำสู่กระบวนการประชุมเจ้าหน้าที่ข้าราชการตำบลหนองบัวแดง นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เพื่อมอบต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้สร้างขึ้น ให้เป็นลิขสิทธิ์ของชาวชุมชนและของหนองบัวแดง เดือนมกราคม ๒๕๖๔ ถึง เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๗.) พัฒนาปรับปรุงและสร้างถนนเส้นทางสายวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน เดือนมกราคม ๒๕๖๕ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๖๕

๘.) เปิดกิจกรรมถนนเส้นทางสายวัฒนธรรมของชุมชนตำบลหนองบัวแดง เดือนมีนาคม ๒๕๖๕

๙.) สร้างกิจกรรมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อย่างน้อย ๓ เครือข่ายให้แก่ชุมชน เดือนมีนาคม ๒๕๖๕ ถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๕

๑๐.) เก็บข้อมูลและทำการประเมินโครงการวิจัยอีกครั้ง เดือนเมษายน ๒๕๖๕

๑๑.) สรุปผลการวิจัยและจัดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ เดือน มิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๕

๑๒.) ทำเวทีคืนข้อมูลงานวิจัย เดือนกรกฎาคม ๒๕๖๕

๑๓.) นำผลงานออกเผยแพร่และตีพิมพ์ลงวารสาร เดือนสิงหาคม ๒๕๖๕

กิจกรรม	พย.- ธค. ๖๔	มค. ๖๕	กพ. ๖๕	มีค. ๖๕	เมย. ๖๕	พค. ๖๕	มิย. ๖๕	กค. ๖๕	สค.- กย. ๖๕
๑.ประชุมและสัมมนาที่มวิจัยประจำเดือน	←→		→						
๒.อบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ	←→								
๓.ศึกษาดูงาน และสำรวจพื้นที่	←→								
๔.กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์	←→		→						
๕.ส่งรายงาน ๓ บท			←→						
๖.มอดต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้สร้างขึ้น		←→	→						
๗.พัฒนาปรับปรุงและสร้างถนนเส้นทางสายวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน	←→		→						
๘.เปิดกิจกรรมถนนเส้นทางสายวัฒนธรรม				←→	→				
๙.สร้างกิจกรรมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน				←→	→				
๑๐.เก็บข้อมูลและทำการประเมินโครงการวิจัย					←→				
๑๑.สรุปผลการวิจัยและจัดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์					←→	→			
๑๒.ทำเวทีคืนข้อมูลงานวิจัย								←→	
๑๓.นำผลงานออกเผยแพร่และตีพิมพ์ลงวารสาร									←→

ตารางแผนปฏิบัติการ “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ”

แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัย
เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ
วัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มชุดนี้ เป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์
 งานวิจัยข้อ ๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการ
 รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คำอธิบาย ให้ทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องรายการประเมินพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ร่วมมือเป็น เครือข่าย ด้วยกัน		ร่วมมือใน การการเข้า ประชุม		ร่วมมือใน การการเข้า ร่วมกิจกรรม ด้วย		ร่วมมือโดย แสดงออกถึง ความพอใจ		สรุปผลการ ประเมิน	
		ผ่าน	ไม่ ผ่าน	ผ่าน	ไม่ ผ่าน	ผ่าน	ไม่ ผ่าน	ผ่าน	ไม่ ผ่าน	ผ่าน	ไม่ ผ่าน
๑	นายธนกร ภักฐบุญศิริ	☒		☒		☒		☒		☒	
๒	นายสัมฤทธิ์ ก้อนเงิน	☒		☒		☒		☒		☒	
๓	นางรินรดา วงษ์ชู	☒		☒		☒		☒		☒	
๔	นางศิรินทิพย์ แซ่เฮง	☒		☒		☒		☒		☒	
๕	ดร.น้ำอ้อย มีสัตย์ธรรม	☒		☒		☒		☒		☒	
๖	นส.อนัญญา เค้านโนนกอก	☒		☒		☒		☒		☒	
๗	ผู้ใหญ่เรียมตา เดชเจริญ	☒		☒		☒		☒		☒	
๘	คุณพ่อวิทยา เดชเจริญ	☒		☒		☒		☒		☒	
๙	นางทองเหรียญ ทำวันเส	☒		☒		☒		☒		☒	
๑๐	นายชนภูมิ โคตรโนนกรอบ	☒		☒		☒		☒		☒	
๑๑	ป้าเสงี่ยม หอมวงษ์	☒		☒		☒		☒		☒	
๑๒	คุณยายหนูเพียร ดวงทนิล	☒		☒		☒		☒		☒	
๑๓	คุณยายสุดใจ คงชัยภูมิ	☒		☒		☒		☒		☒	

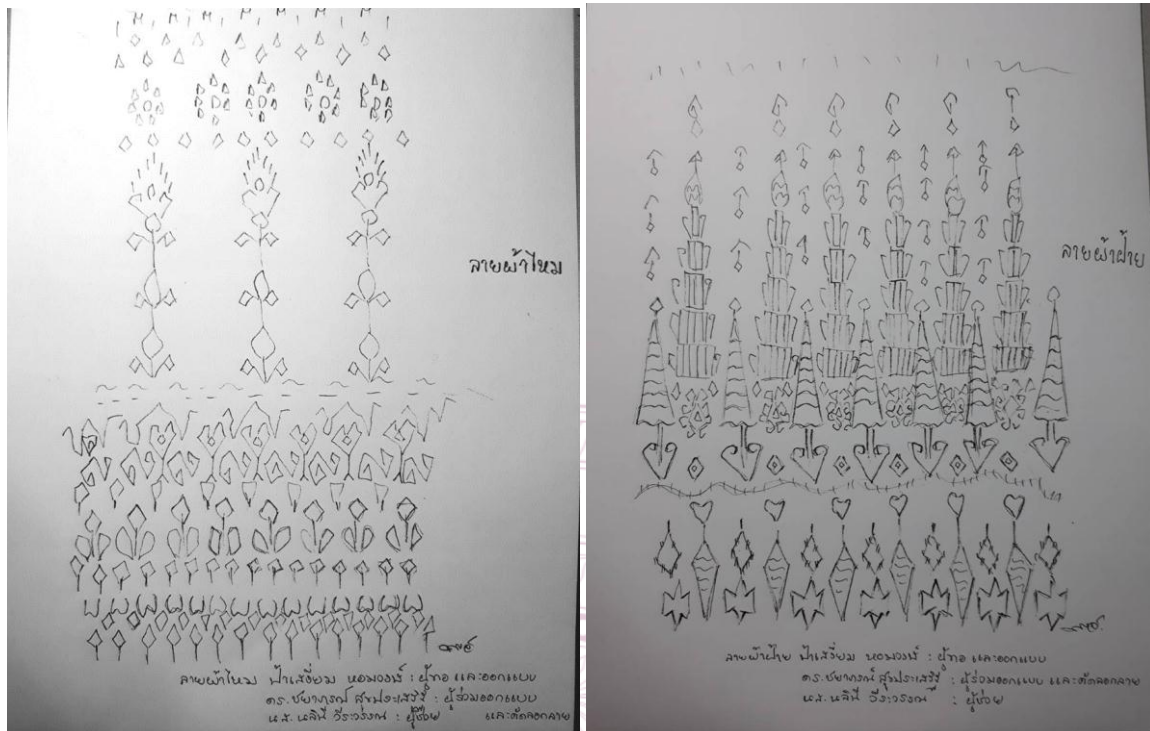
เครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน จำนวน ๓ เครือข่าย คือ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น
 ลำดับที่ ๑ ถึง ๖ เครือข่ายชุมชนลาดวังม่วง คือ ลำดับที่ ๗ ถึง ๙ และ เครือข่ายชุมชนหนอง
 หอย คือ ลำดับที่ ๑๑ ถึง ๑๓

ภาคผนวก จ.

รูปภาพทำกิจกรรม

ลายผ้าไหม และลายผ้าฝ้าย ที่เมื่อทอเสร็จแล้ว คณะนิเวศวิทยาได้ทำการคัดลอกลาย ให้ชาวบ้านไว้เพื่อเป็นต้นแบบ

ลายผ้าไหม

ป้าสมใจ ป้าเส็งมม นอมวงษ์ : ผู้ทอและออกแบบ

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ : ผู้ร่วมออกแบบและคัดลอกลาย

นางสาวนลินี วีระวรรณ : ผู้ร่วมคัดลอกลาย

ณ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ ตุ่ง (ถุงสาย ถุงพวง)

ผู้วิจัยและคณะผู้บริหารเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง เยี่ยมและให้คำแนะนำเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

กิจกรรมการเรียนรู้

สอนทำตุ้มโฮงแมงมุม โดยคุณป้าทองเหรียญ

สร้างถนนสายวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านได้ฟื้นฟูกิจกรรม ขึ้นมาใหม่

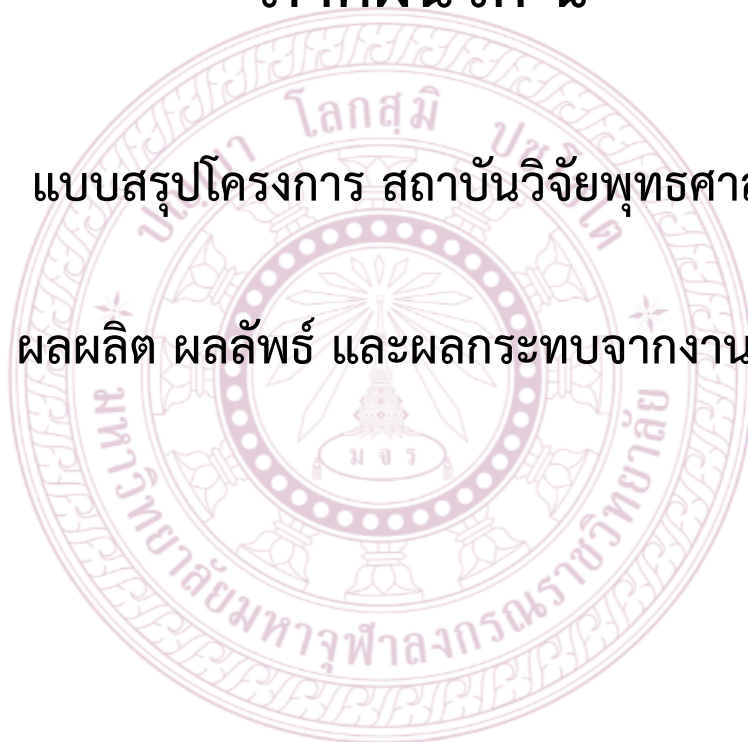
ประชุม ขอคำแนะนำ และปรึกษา เพื่อทำงานร่วมกัน กับนายกเทศบาล

ภาคผนวก ฉ

แบบสรุปโครงการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ภาคผนวก ฉ.
แบบสรุปโครงการ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลิตผล ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 800765024
ชื่อโครงการ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ
หัวหน้าโครงการ ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
โทรศัพท์ 081 7229804
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ เพราะตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่สาขาช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้ จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีรูปแบบศิลปะสมัยทวารวดีและขอมมากมายหลายแหล่ง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจังหวัดชัยภูมิมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (บุรีรัมย์: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, 2563: 33) ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เทพสถิต ที่มีทุ่งดอกกระเจียวดอกสีชมพูงดงาม มอหินขาว ใน เขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยกลุ่มหินทรายสีขาววางเรียงรายคล้ายกับ “สโตนเฮนจ์” ในประเทศอังกฤษ มอหินขาว เป็นสวนหินธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการสะสมของตะกอนทรายและดินเหนียวแข็งตัวกลายเป็นหินลักษณะของหินกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากเคลื่อนไหวของเปลือกโลกบีบอัดจนเกิดการคดโค้ง แตกหัก กัดเซาะทั้งแนวตั้งและแนวนอน สร้างสรรค์เป็นรูปต่าง ๆ ตามจินตนาการของผู้พบเห็น (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดชัยภูมิ, ออนไลน์) น้ำตกตาดโตน แหล่งท่องเที่ยวที่ สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ เป็นน้ำตกที่สวยงาม ที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติตาดโตน มีน้ำไหลตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูฝนจะสวยงามเป็นพิเศษ มีลานหินกว้างทำให้น้ำตกไหลลดหลั่นเป็นชั้น ๆ ธารน้ำไหลผ่านลานหิน เล่นน้ำอย่างมีความสุขเย็นสดชื่น ร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่เหมาะที่จะนั่งพักผ่อนหย่อนใจชมวิวธรรมชาติบรรยากาศร่มรื่นสูดอากาศบริสุทธิ์ (ชัยภูมิ: วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ เสน่ห์อีสานเล่าขานเมืองชัยภูมิ, 2564: 39) โบราณสถานที่สำคัญตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ปราสาทภู เป็นสถาปัตยกรรมอีกชิ้นหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากขอม ปราสาทภู เป็นชื่อเรียกของกลุ่มอาคารที่มีแผนผังและลักษณะแบบเดียวกันกับอาคารที่เชื่อกันว่าเป็น อโรคยาศาลที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และ ณ วัดศิลาอาสน์ มีภาพจำหลักกลุ่มพระพุทธรูปทั้งหมด 9 องค์ อันเป็นที่มาของชื่อ ภูพระ

มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประทับนั่งขัดสมาธิ ชาวบ้านเรียก “พระเจ้าองค์ตื้อ” (ภุพระ.ทพท, ออนไลน์) ประทับนั่งขัดสมาธิ หน้าตักกว้าง 5 ฟุต สูง 7 ฟุต พระหัตถ์ขวาวางอยู่ที่พระเพลา พระหัตถ์ซ้ายวางอยู่ที่พระขงฆ์ เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวชัยภูมิและในพื้นที่ ใกล้เคียงมาช้านาน ใกล้กันมีพระพุทธรูปอีก 7 องค์ จำหลักรอบเสาหินทราย พระพุทธรูปทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปโบราณมีพุทธลักษณะแบบพระพุทธรูปอุทอง มีอายุราวศตวรรษที่ 18-19 นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุ กระจายอยู่ทั่วไป ในแหล่งพื้นที่ที่เป็นชุมชนโบราณ เช่น ใบเสมาโบราณบ้านกุดโง้ง, กลุ่มใบเสมาเนินธาตุ เขตอำเภอคอนสวรรค์ เป็นต้น นอกจากนี้มีโบราณวัตถุที่เป็นพระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา และวัตถุอื่น ๆ โบราณวัตถุบางส่วนได้นำไปเก็บรักษาไว้ตามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น เป็นต้น

สิ่งดี ๆ ของจังหวัดชัยภูมิ ใช่ว่าจะมีเฉพาะแหล่งโบราณคดีเท่านั้น ยังมีแหล่งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และแหล่งโบราณคดีถือเป็นต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพย่อมจะสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชม แหล่งธรรมชาติ แหล่งโบราณคดีถือเป็นต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความสนใจ และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทาง เข้ามาเที่ยวชม (ประนอม การชะนันท, 2564:)

การพัฒนาชุมชนประเด็นสำคัญ คือ การต้องได้รับความร่วมมือจากคนภายในชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ปัญหาของการพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ คือ ชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาเท่า ที่ควรและการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นยังครอบคลุมเข้าไม่ถึงชุมชน อีกประการคือสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิกระจายอยู่โดยรอบของจังหวัด แต่ละแหล่งห่างไกลกัน การพัฒนาชุมชนเข้าไม่ถึงถึง การเน้นเฉพาะพื้นที่ทำได้ยาก ทำให้ไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีมากนัก

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้วยการพัฒนาชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการท่องเที่ยว จะสร้างความตระหนักรู้ให้แก่คนในชุมชน พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ บ้านน่ามอง หลังบ้านน่ากิน และต้องการให้การสนับสนุนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนาของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับ

ทรัพยากรธรรมชาติ ของตนเองและอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พัฒนาชุมชนและผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีรูปแบบทรงที่สวยงามดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว

ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิด้วย
วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ๑.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ไปใช้ในการเรียนการสอนใน รายวิชาพุทธศิลป์ รายวิชาพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาอีสาน รายวิชาการศึกษาค้นคว้าอิสระ เป็นต้น ในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒.นำความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน และความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ไปเป็นแบบเพื่อการพัฒนาชุมชนในชุมชนอื่นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่น ตลอดจนการนำรูปแบบการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนไปสร้างใช้เครือข่ายในแหล่งอื่นต่อไป ๓.สร้างศูนย์สาธิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นกิจกรรมสาธารณะประโยชน์สอนบ่มเพาะความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น ตุงแมงมุม ตุงสาย และการทำกระดุม เป็นต้น สามารถนำรูปแบบนี้ไปใช้ในชุมชนอื่นๆได้ด้วย ๔.กิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างกิจกรรมดีๆ ร่วมกับชาวชุมชน ทำความสะอาดทำชุมชนน่ามอง บ้านน่าอยู่ หลังบ้านปลูกผักน่านกิน และได้ร่วมฟื้นฟูกิจกรรมถนนเส้นสายวัฒนธรรมขึ้นมาอีกครั้ง ร่วมสร้างศูนย์สาธิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านให้กับชุมชนบ้านลาดวังม่วงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถเป็นต้นแบบได้ที่จะนำไปใช้ที่อื่นได้
การประชาสัมพันธ์ ๑.มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม เผยแพร่โบรชัวร์ แผ่นพับ ๒.มีการเยี่ยมเยียนและร่วมมือกับวัด โรงเรียน ชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ได้ทราบว่าชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ มีอยู่ที่ไหนบ้าง ที่มีความพร้อมและมีศักยภาพเพื่อ การรับการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการรับรองการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ที่จะมาเที่ยวตามสถานที่โบราณสถาน สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผลลัพธ์

๑. ลงทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวัง ม่วง และชุมชนหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
๒. ได้สร้างชุดองค์ความรู้พัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้กับชุมชนบ้านลาดวัง ม่วง
๓. ได้สร้างองค์ความรู้เป็นข้อมูลขนาดใหญ่ แสดงประวัติความเป็นมาของชุมชน ได้องค์ ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น คือประเพณีงานบุญกระดุม และ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ให้กับชุมชนบ้านลาดวังม่วง
๔. ได้สร้างตลาดขายผ้าทอลายใหม่ขึ้น คือลายผ้าทอลายกระดุม เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของ อำเภอหนองบัวแดง
๕. ได้ฟื้นฟูเส้นทางสายวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประเพณีไทย ดั้งเดิม อาทิ การนุ่งซิ่นใส่บาตรในตอนเช้า และการสร้างศูนย์วัฒนธรรมและการสาธิต ให้กับชุมชนบ้านลาดวังม่วง
๖. ได้ทำความเข้าใจกับชาวชุมชน พื้นที่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง เพื่อช่วยกันดูแลรักษา เส้นทางสายวัฒนธรรมและศูนย์วัฒนธรรมและการสาธิตให้คงอยู่สืบไป

ผลกระทบจากงานวิจัย

ไม่มี

ภาคผนวก ช

ประวัติผู้วิจัยและคณะ

